ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΙΣΤΟΡΙΑ,

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ευαγγελιστές, Πόντιοι και Πρόσφυγες: Ιστορίες και δράσεις μιας θρησκευτικής εμπειρίας στην Κατερίνη

της φοιτήτριας

ΖΓΙΑΛΤΟΥ ΟΛΓΑΣ

ΑΜ: hac 17012

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ

ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ: ΒΟΥΤΥΡΑ ΕΥΤΥΧΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2019

«Η έγκριση της Μεταπτυχιακής Εργασίας από το Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας δεν υποδηλώνει αναγκαστικά ότι αποδέχεται το Τμήμα τις γνώμες του συγγραφέα.»

Η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει στη μελέτη της Ευαγγελικής Κοινότητας στην Κατερίνη Πιερίας. Η παρούσα έρευνα που ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2017 και ολοκληρώθηκε το Σεπτέμβριο του 2018, στοχεύει στην καταγραφή και ανάλυση των εμπειριών και των δράσεων των υποκειμένων που συγκροτούν την Ευαγγελική Κοινότητα καθώς και τις διαδράσεις με τις υπόλοιπες θρησκευτικές κοινότητες της περιοχής είτε αποτελούν τον κυρίαρχο λόγο είτε όχι.

Για να επιτευχθεί αυτό θεωρήθηκε σκόπιμη η ιστορική της επισκόπηση καθώς μετρά περίπου έναν αιώνα από την εγκατάστασή της στην περιοχή. Η παρούσα μελέτη ακολουθεί τη μεθοδολογία της εθνογραφικής έρευνας προκειμένου να αναλύσει και να ερμηνεύσει μια σειρά από ζητήματα που αφορούν την καθημερινότητα της Ευαγγελικής αυτής Κοινότητας. Στο πλαίσιο αυτό θα αναλυθούν και οι ρόλοι των υποκειμένων ως πιστοί, ηθικοί και αλληλέγγυοι πολίτες μέσα στην τοπική κοινωνία, γι' αυτό και η έρευνα πεδίου χωρίζεται σε τρεις (3) μεγάλες ενότητες: 1) τις ευαγγελιστικές εμπειρίες, 2) τις δράσεις εθελοντισμού, και 3) διαδράσεις με τις άλλες θρησκευτικές κοινότητες.

Η έρευνα έχει βασιστεί σε πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές. Στηρίζεται κατά κύριο λόγο στις πρωτογενείς πηγές που προέκυψαν από την επιτόπια εθνογραφική παρατήρηση στον ευκτήριο οίκο της Ευαγγελικής Κοινότητας, στους χώρους όπου πραγματοποιούνται οι δράσεις της Κοινότητας, στα γραφεία της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης «Περιχώρησις», στα σπίτια και στους χώρους εργασίας των συμμετεχόντων στην έρευνα. Ακόμη, η συλλογή δεδομένων προκύπτει και από δευτερογενείς πηγές που χρησιμοποιούνται για να στηρίξουν το εγχείρημα αυτό και βασίζονται πάνω σε έρευνες, άρθρα εφημερίδων και περιοδικών, το ιστορικό αρχείο της ίδιας της Κοινότητας και το σχετικό οπτικοακουστικό υλικό. Ολοκληρώνοντας, η εργασία βασίζεται σε ελληνική και αγγλική βιβλιογραφία για το θεωρητικό της υπόβαθρο.

Λέξεις κλειδιά: Ευαγγελική Εκκλησία, ποντιακή καταγωγή, προσφυγική εμπειρία, ιστορία της κοινότητας, δράσεις, υποκείμενα, θρησκευτική εμπειρία.

This thesis focuses on the study of the Evangelical Community in Katerini, Pieria. This very research, launched in October 2017 and completed in September 2018, aims to record and analyze the experiences and actions of the research subjects based on Evangelical Community as well as on the interactions with other religious communities of the region.

In order to achieve its goal, it was considered appropriate to have the historical insight of a century from the establishment of the Evangelical Community in the area. The present study follows the methodology of the ethnographic research in order to analyze and interpret series of issues involved in present of the Evangelic Community itself. In this context the roles of the research subjects will be theorized as faithful, ethic and solidary by the citizens within the local community. Therefore, it is divided into three parts: 1) evangelical experiences, 2) volunteer activities and 3) interactions with other religious communities.

Research is based on primary and secondary sources. It is mainly composed of primary sources that emerged from the local ethnographic observation of the Evangelical Community, in the places where community activities take place, at the offices of the Non- Governmental Organization “Perichoresis”, in the houses and workplaces of the research subjects who were the participants in the study itself. The data collection also comes from secondary sources which are used as support and are based on surveys, new articles, magazines, historical archive of the community itself and the relevant audiovisual material. Complementing work is based on Greek and English bibliography for the sake of theoretical background.

Key words: Evangelic Church, Pontian background, refugee experience, community history, actions, subjects, religious experience.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 4
i. ΕΥΧΑΡΙΣΙΤΕΣ 4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 6
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ 9
i. ΘΡΗΣΚΕΙΑ 9
ii. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΩΣ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ 13
a) ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ 17
b) Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 27
iii. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ 31
iv. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 32
v. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ 37
1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΡΙΝΗ 43
i. ΤΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ 43
ii. Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ 47
2. Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ 52
i. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΠΙΣΤΗΣ, ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΑΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΚΟΙΝΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ 54
a) ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ 54
b) ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ 57
ii. Η ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΩΣ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΛΟΓΟΥ 59
3. ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ, ΤΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΑΔΡΑΣΕΙΣ ΜΙΑΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ 62
i. ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ 62
ii. ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ- ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ 72
iii. ΔΙΑΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ 83
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 93
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 97

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη, διπλωματική εργασία για την ολοκλήρωση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο «Ιστορία, Ανθρωπολογία, Πολιτισμός στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη» στο Τμήμα ΒΣΑΣ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, εντάσσεται στα ενδιαφέροντα και ακολουθεί τη μεθοδολογία της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

Το θέμα της σχετίζεται με τη μελέτη των δράσεων της κοινότητας της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης. Κύριος στόχος της εργασίας είναι η ανάδειξη της θρησκευτικής εμπειρίας, ως καθοριστικός τρόπος συγκρότησης υποκειμένων έτσι όπως διαδρούν με τους κυρίαρχους λόγους (θρησκευτικούς και πολιτικούς) αλλά και αναπτύσσουν σχέσεις με τις υπόλοιπες μειονότητες της περιοχής.

Το γεγονός ότι ζω στην Κατερίνη, εργάζομαι και συναναστρέφομαι καθημερινά με μέλη της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης προσδίδει στην έρευνα όλα τα χαρακτηριστικά μιας ανθρωπολογικής έρευνας με το χαρακτηρισμό της ανθρωπολογίας «οίκοι».[1]

i. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με μεγάλη προθυμία δέχτηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα τόσο επώνυμα όσο και ανώνυμα είτε παραχωρώντας συνέντευξη είτε φιλοξενώντας με στα μέρη όπου λαμβάνουν χώρα οι δράσεις της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης, μου έδωσαν πρόσβαση στο υλικό της Κοινότητας και μοιράστηκαν μαζί μου τους προβληματισμούς τους για το μέλλον και την εξέλιξή της.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον ποιμένα της Κοινότητας αιδ. Υφαντίδη Ιωάννη για την υποστήριξη του όλου εγχειρήματος και την ένθερμη συμπαράστασή του, καθώς και τον κύριο Παπαγεωργίου Πάρη, μέλος του

[1] Ιωσηφίδης, Θ., *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική, 2008, σ. 111-166.

πρεσβυτερίου της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης για την φιλοξενία του στους χώρους της Κοινότητας και την ευγενική του γνωριμία με τους υπεύθυνους των δράσεων.

Επιπλέον νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτριά μου κυρία Τσιμπιρίδου Φωτεινή καθώς αρχικά μέσα από το μάθημά της στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Πολιτική Ανθρωπολογία, θρησκεία και φύλα στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο», με βοήθησε να κατανοήσω και να προσεγγίσω σε βάθος έννοιες όπως: θρησκευτική πίστη και εμπειρία, μειονοτική συνθήκη, ετερότητα, εκκοσμίκευση. Με την επίβλεψη της παρούσας διπλωματικής εργασίας έγινε αντιληπτό πως όλες αυτές οι παραπάνω έννοιες βρίσκουν εφαρμογή μέσα στο ερευνητικό πεδίο.

Επίσης θεωρώ πολύτιμο το επικουρικό έργο της κυρίας Βουτυρά Ευτυχίας καθώς με μεγάλη προθυμία δέχτηκε να στηρίξει αυτήν μου την προσπάθεια και με βοήθησε να κατανοήσω βαθύτερα τον προτεσταντισμό προτείνοντάς μου βιβλιογραφία και φέρνοντας με σε επαφή με την κυρία Εύη Τραμαντζά, διευθύντρια Βιβλιοθηκών και Αρχείων του Κολλεγίου Ανατόλια, με την αρωγή της οποίας ανευρέθηκε πολύτιμη βιβλιογραφία και υλικό στη Βιβλιοθήκη Bissell του ACT-American College of Thessaloniki.

Τέλος νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω το σύζυγό μου Ανέστη, καθώς η περίοδος εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας συνέπεσε με τον ερχομό του δεύτερου γιού μας αλλά και με τα προβλήματα υγείας του πρώτου μας γιού, ο οποίος στάθηκε για μένα αρωγός και συμπαραστάτης επιδεικνύοντας αμέριστη συμπαράσταση και βοήθεια.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι θρησκείες θεωρούνται πολύ σημαντικοί μηχανισμοί ολοκλήρωσης για την αποτύπωση, αναπαραγωγή και χειρισμό της γνώσης για τον κόσμο. Μέσα από τα ιερά τους κείμενα, τις τελετουργίες τους, τον συμβολικό τους λόγο αναδεικνύουν το νοηματικό υπόβαθρο των σχέσεων που αναπτύσσουν οι άνθρωποι μεταξύ τους ακόμα και αν δεν θρησκεύουν.[2] Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι οι μονοθεϊστικές θρησκείες στις μοντέρνες Δυτικές κοινωνίες έχουν εμποτίσει με ένα πολύ συγκεκριμένο τρόπο άμεσα ή έμμεσα τη σκέψη και τη δράση του μοντέρνου ανθρώπου. Παρατηρείται, για παράδειγμα, το φαινόμενο[3] οι άνθρωποι των δυτικών κοινωνιών, και όχι μόνο, είτε πιστεύουν είτε όχι, είτε ανήκουν στη χριστιανική θρησκεία είτε όχι, να αποδέχονται τις αργίες του Πάσχα ή των Χριστουγέννων. Επίσης, αναπτύσσεται μια πολύ συγκεκριμένη επιχειρηματικότητα γύρω από τις εορτές αυτές ή από την άλλη πλευρά οι εορτές αυτές επηρεάζουν το περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας αυτής. Σε κάθε περίπτωση η παρουσία των θρησκειών στις σύγχρονες κοινωνίες καθίσταται προφανής διαμορφώνοντας έτσι και αλλιώς έναν κώδικα επικοινωνίας, ο οποίος ενσωματώνεται ουσιαστικά στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Πόσοι όμως από τους κατοίκους μια μικρής, επαρχιακής κοινωνίας όπως αυτή της Κατερίνης έχουν αναλογιστεί ότι για κάποιους η θρησκεία αποτελεί οδηγό ζωής και τον ακολουθούν απαρέγκλιτα; Εκτός από την Ορθόδοξη Κοινότητα, που αποτελεί τον κυρίαρχο λόγο, μπορεί να υπάρχει και κάποια άλλη Κοινότητα και μάλιστα τόσο πολυπληθής και ισχυρή που μετρά σχεδόν έναν αιώνα ζωής στην περιοχή όπου κατοικούμε και μάλιστα οι δράσεις της επεκτείνονται, σχετίζονται και επηρεάζουν τους κατοίκους όλης της περιοχής και όχι μόνο αυτούς της Κοινότητας; Άραγε είναι τόσο δυνατό αυτό που πρεσβεύουν, ώστε να συγκροτούν μια τόσο δυναμική κοινότητα;

Ως κάτοικος της Κατερίνης εντυπωσιάστηκα όταν άρχισα να ακούω πριν από δύο χρόνια περίπου όλο και πιο συχνά στις κοινωνικές μου συναναστροφές για μια

[2] Καραμούζης, Π., *Η Κοινωνιολογία της Θρησκείας μεταξύ Εκπαίδευσης και Κοινωνίας*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα: 2015

[3] Asad, T., *Genealogies of religion- Discipline and Reasons of Power in Christianity and Islam*, JHU Press, 2009

,

καινούρια Μη Κυβερνητική Οργάνωση στην περιοχή μας, η οποία δραστηριοποιείται με τους πρόσφυγες και το έργο της γίνεται συνέχεια και πιο μεγάλο και γνωστό στην τοπική κοινωνία πίσω από αυτή βρίσκεται η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης. Τότε σκέφτηκα ότι η δράση αυτής της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης θα μπορούσε να αποτελέσει το θέμα μιας διπλωματικής εργασίας. Όταν όμως ξεκίνησα την έρευνα πεδίου είδα πως οι συνομιλητές μου εμπλέκονται και με άλλες δράσεις της Ευαγγελικής Κοινότητας, καθώς και ότι όλες αυτές οι δράσεις αποκρυσταλλώνουν ενδιαφέρουσες εμπειρίες ζωής. Έκτοτε θεώρησα πρόκληση να μελετήσω πιο συνολικά τις δράσεις της συγκεκριμένης θρησκευτικής κοινότητας, η οποία διατρέχεται από ηθικές αξίες, πολιτισμικές παραδόσεις, πρακτικές και πολιτικές, οι οποίες φαίνεται να συγκροτούν με καθοριστικό τρόπο τα υποκείμενα και τις συλλογικότητες στην υπό μελέτη περιοχή.

Σήμερα η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία αριθμεί 30 συναθροίσεις στον ελληνικό χώρο και 4 στο εξωτερικό, με μια συνολική κοινότητα περίπου 5000 ατόμων, 16 χειροτονημένους ποιμένες και 30 ευκτήριους οίκους. Για να αποσαφηνιστούν οι λόγοι όπου η Κοινότητα της Κατερίνης είναι η μεγαλύτερη σε όλη την Ελλάδα κρίθηκε σκόπιμο να γίνει μια σύντομη ιστορική επισκόπηση μέσα από το ίδιο το αρχείο της Εκκλησίας.

Για τη θεωρητική πλαισίωση της παρούσας διπλωματικής, προέκυψε ανάγκη να εστιάσω στις εννοιολογήσεις της «θρησκείας» έτσι όπως προκύπτουν μέσα από τις εμπειρίες της θρησκευτικότητας μιας συγκεκριμένης κοινότητας. Για το λόγο αυτό γίνεται μια σύντομη αναφορά στα πιστεύω του προτεσταντισμού, ενώ αναζητείται η ιστορία του στον ελλαδικό χώρο. Παράλληλα καταγράφονται τα μονοπάτια της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε τόσο για την έρευνα πεδίου, όσο και για τη χρήση αρχειακού και άλλου υλικού.

Η επιτόπια έρευνα ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2017 και ολοκληρώθηκε το Σεπτέμβριο του 2018. Πραγματοποιήθηκε στην πόλη αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Κατερίνης. Αρχικά υπήρξε φόβος ότι το εγχείρημα δεν θα ήταν εφικτό καθώς τυπικά ανήκω στο Ορθόδοξο δόγμα και έτσι δεν θα μπορούσα να γίνω αποδεκτή για κοινές δράσεις με την Κοινότητα. Όμως αυτός ο δισταγμός ξεπεράστηκε αμέσως, αφού τα μέλη της Κοινότητας με υποδέχτηκαν εξαρχής με διάθεση να βοηθήσουν. Ορισμένοι το θεώρησαν και ως πρόκληση, διότι είμαι η

πρώτη εκτός Κοινότητας όπου ενδιαφέρομαι να τη μελετήσω και να αναφερθώ σε αυτήν. Το γεγονός ότι βρισκόμουν σε κατάσταση προχωρημένης εγκυμοσύνης βοήθησε πολλούς οι οποίοι δεν είχαν συμμετάσχει ξανά σε έρευνα να νιώσουν άνετα, με αποτέλεσμα σχεδόν όλες οι συνεντεύξεις να ξεκινούν στην πραγματικότητα με δική τους «συνέντευξη» προς εμένα εξετάζοντας κυρίως από περιέργεια τα δικά μου κίνητρα ως μητέρα, σύζυγο, εργαζόμενη και σε προχωρημένη εγκυμοσύνη να πραγματοποιώ σπουδές, οι οποίες επιβάλλουν έρευνα πεδίου.

Η χρονική διάρκεια της έρευνας ήταν τόσο μεγάλη, δώδεκα, μήνες ώστε να μπορέσω να δω μέσα σε όλο τον κύκλο ενός έτους τις δράσεις και πώς συμπεριφέρονται οι συνομιλητές μου μέσα από αυτές.

Στο κύριο μέρος της ανάλυσης αναζητούνται οι εμπειρίες, οι δράσεις και οι διαδράσεις μιας θρησκευτικής κοινότητας μέσα από 1)Ευαγγελιστικές Εμπειρίες, 2)Δράσεις Ευαγγελισμού και Αλληλεγγύης, και 3)Διαδράσεις με τις άλλες θρησκευτικές κοινότητες.

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ

i. Θρησκεία

Οι άνθρωποι θρησκεύουν σε διευρυμένο, μικρό ή ελάχιστο βαθμό, ικανοποιώντας τις ιδιαίτερες ενορμήσεις και ανάγκες τους, εντασσόμενοι όμως σε συγκεκριμένες κοινωνίες και υποδυόμενοι πλείστους ρόλους. Με την έννοια αυτή η κοινωνική διάδραση, ακόμη και στη θρησκευτική διάστασή της, αποτελεί βασική προϋπόθεση ανάπτυξης και κατανόησης της ύπαρξης. Η κατανόηση των θρησκευτικών αντιλήψεων και η μελέτη του θρησκευτικού εαυτού είναι μια σύνθετη διαδικασία, επειδή μέσα στην εκτύλιξή της αντανακλώνται οι ιδιαίτερες σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην κοινωνία, οι πολιτικές και οικονομικές συμπεριφορές, η ταξική θέση, οι ηθικές αξίες, το επίπεδο μόρφωσης, η οικογενειακή κατάσταση, η γλώσσα, ο πολιτισμός, η παράδοση κ.ά. Τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να τα λάβει κάποιος σοβαρά υπόψη του, προκειμένου να ερμηνεύσει θρησκευτικές αντιλήψεις και πρακτικές, να κατανοήσει τις σχέσεις των ανθρώπων με τις θεσμικές θρησκείες και να καταγράψει τις θρησκευτικές τάσεις που διαμορφώνονται στις σύγχρονες κοινωνίες. Από την άλλη πλευρά, ο ίδιος ο θρησκευτικός εαυτός μπορεί να καταστεί στοιχείο αξιοποιήσιμο στη μελέτη και ερμηνεία της ίδιας της κοινωνικής κατασκευής στον βαθμό που η χρηστική λειτουργία της θρησκείας επιδρά στην οργάνωση και λειτουργία της κοινωνίας. Η θρησκεία πέρα από την πίστη ή όχι σε προσωπικό θεό, δεν παύει να αποτελεί μια κατ' εξοχήν κοινωνική υπόθεση, ακόμη και όταν απευθύνεται στην υπερβατικότητα του «απόλυτου», εφόσον οποιαδήποτε θρησκευτική τελετουργία ενσωματώνει σε επίπεδο συμβολικό,[4] στοιχεία κοινωνικού αυτοπροσδιορισμού, και παράλληλα οποιαδήποτε θρησκευτική εννοημάτωση του κόσμου γίνεται κατανοητή μόνο μέσα από έναν κώδικα κοινωνικής συμπεριφοράς τον οποίο διαχειρίζονται οι θρησκείες. «Καμιά κοινωνία δε μπορεί να υπάρξει χωρίς να αισθάνεται την ανάγκη σε τακτά χρονικά διαστήματα να στηρίξει και να επιβεβαιώσει τα συλλογικά συναισθήματα και τις ιδέες που συγκροτούν την ενότητα και την προσωπικότητά της»[5] επειδή είναι πολύ σημαντικό για τον άνθρωπο να ιδιοποιείται αυτό που σημαίνει η κοινωνία για εκείνον μέσω συλλογικών

[4] Χωρίς σύμβολα, τα κοινωνικά συναισθήματα θα μπορούσαν να έχουν μόνο μια αβέβαιη ύπαρξη. Τα συναισθήματα αυτά είναι πολύ ισχυρά για την κοινότητα, επειδή τα άτομα συγκεντρώνονται και υπάγονται σε μια σχέση αμοιβαίας επιρροής. Αργότερα, όταν η ομάδα δεν είναι πλέον παρούσα και ενεργός, επιζούν μόνο υπό τη μορφή αναμνήσεων που συνέχουν την κοινότητα. Durkheim, E., *The Elementary Forms of Religious Life*, Oxford University Press, 2001, σελ. 176

[5] Durkheim, ό.π., σελ. 322

αναπαραστάσεων, οι οποίες εξισορροπούν την αυθαιρεσία ης υποκειμενικής εννοημάτωσης. Αυτό που καταφέρνει η θρησκεία τις περισσότερες φορές είναι να ανατροφοδοτεί τις κοινωνικές αναπαραστάσεις μέσα από συνεκτικά νοητικά σύμβολα, τα οποία προσδιορίζουν νοητικά το περιεχόμενο της κοινωνικής δράσης. Η παρουσία του θεού και η διασύνδεσή του με τις επιμέρους κοινωνικές δραστηριότητες θα μπορούσε να γίνει κατανοητή μόνο ως διαμεσολάβηση κοινωνικής εννοημάτωσης.

Στην ουσία οι θρησκείες αποτελούν πολύ σημαντικούς μηχανισμούς αποτύπωσης και αναπαραγωγής της γνώσης των κόσμων που μας περιβάλλουν. Μέσα από ιερά κείμενα, τελετουργίες και το συμβολικό τους λόγο αναδεικνύουν το νοηματικό υπόβαθρο των σχέσεων που αναπτύσσουν οι άνθρωποι μεταξύ τους. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι οι θρησκείες έχουν εμποτίσει με ένα πιο συγκεκριμένο τρόπο άμεσα ή έμμεσα τη σχέση και τη δράση των ανθρώπων. Σε κάθε περίπτωση η παρουσία των θρησκειών στις σύγχρονες κοινωνίες καθίσταται προφανής, διαμορφώνοντας ούτως ή άλλως έναν κώδικα επικοινωνίας, ο οποίος ενσωματώνεται ουσιαστικά στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων[6].

Ορίζοντας τη θρησκεία

Η προσπάθεια που έχουν καταβάλει κατά καιρούς οι επιστήμονες, για να ορίσουν τη θρησκεία, και η ποικιλία των ορισμών που έχουν αναπτυχθεί είναι ενδεικτική της πολυπλοκότητας του θρησκευτικού φαινομένου και των σχέσεων που αναπτύσσει η παρουσία του μέσα σε συγκεκριμένες κοινωνίες. Υπ' αυτή την έννοια μια σειρά από σημαντικά ερωτήματα που τίθενται και σχετίζονται με τη διατύπωση ορισμών της θρησκείας είναι κατά πόσο νόμιμη είναι η διάκριση μεταξύ «θρησκευτικού» και «μη θρησκευτικού» χώρου, «θρησκευτικών» και «μη θρησκευτικών» αντιλήψεων, «θρησκευτικών» και «μη θρησκευτικών» συμπεριφορών. Πόσο ευδιάκριτα είναι τα θρησκευτικά χαρακτηριστικά στην καθημερινή ζωή του ανθρώπου, προκειμένου να αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης από την πλευρά της επιστημονικής έρευνας; Από την άλλη πλευρά πόσο «νόμιμο» μπορεί να χαρακτηριστεί το δικαίωμα μιας ομάδας να αυτοχαρακτηρίζεται ως θρησκευτική; Αρκεί η νομική αναγνώριση από τον κρατικό θεσμό μιας ομάδας ως

6 Τερζάκης, Φ., *Μελέτες για το Ιερό*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1997

θρησκείας, για να αποτελέσει θρησκεία; Τέτοια παραδείγματα συναντούμε καθημερινά στις ενασχολήσεις μας με το θρησκευτικό γεγονός, το οποίο επιχειρούμε να μελετήσουμε στις διαφορετικές εκδοχές του. Η μελέτη της θρησκείας γίνεται ακόμη πιο δύσκολη, όταν υποχρεωτικά συμπεριλαμβάνουμε στην κατανόησή μας και το σύνολο ή ένα μέρος του συνόλου των λαϊκών αντιλήψεων για τη θρησκεία, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις συνεισφέρουν στους ορισμούς, αποτυπώνοντας τις διαφορετικές υποκειμενικές ενορμήσεις των ανθρώπων, άρα και τις διαφορετικές αντιλήψεις τους για το τι είναι τελικά θρησκεία. Σύμφωνα με τον Willi Braun, η θρησκεία[7] εκφράζεται μέσω πολιτισμικών, κοινωνικών, ιδεολογικών, εμπειρικών, ιστορικών, παραδοσιακών και άλλων αναφορών, οι οποίες είτε την καθιστούν αυτονόητη από την πλευρά των ανθρώπων είτε τα στοιχεία αυτά χρησιμοποιούμενα μ' έναν ορισμένο τρόπο, καθίστανται ικανά να περιγράψουν ένα σύνολο διαφορετικών θρησκευτικών φαινομένων, όπως τις θρησκευτικές ιδέες, τη θρησκευτική εμπειρία, τις θρησκευτικές τελετές, τη θρησκευτική τέχνη, τις θρησκευτικές παραδόσεις, τους φανατικούς πιστούς κ.ά.

Στην προσπάθειά μας να κατανοήσουμε ορισμένες από τις συνιστώσες του πολυδιάστατου και συνάμα πολύπτυχου φαινομένου της θρησκείας αναπόφευκτα θα πρέπει να ασχοληθούμε και με την θεωρητική οπτική του Γάλλου ανθρωπολόγου Emile Durkheim (1858-1917). Στο βιβλίο του *The Elementary Forms of the Religious Life*, ο φιλόσοφος προσπαθεί να αποκαλύψει την κοινωνική προέλευση της θρησκείας. Για τον ίδιο η προέλευση ενός πράγματος είναι η γέννηση του μέσα στον κοινό-συλλογικό νου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι στοιχειώδεις μορφές της θρησκείας αποτελούν συλλογικές αναπαραστάσεις της συλλογικής συνείδησης των ανθρώπων, οι οποίες αποδίδουν ιερή σημασία σε ηθικές αρχές και στην συνέχεια ερμηνεύουν αυτές τις ηθικές αρχές εμφυσώντας τούς κοινωνική υπόσταση προκειμένου να τις κάνουν πλέον πειστικές και προσιτές στους πιστούς. Η έννοια της Εκκλησίας εμπεριέχει, κατά μία πρώτη σκέψη, την δεμένη αυτή θρησκευτική κοινότητα των ανθρώπων, η οποία χαρακτηρίζεται από μία κοινή στάση απέναντι σε ό, τι μεταφράζεται σε ιερό και εγκόσμιο, καθώς και στην μεταξύ τους σχέση. Μιλώντας για θρησκευτικές δοξασίες αναφερόμαστε σε αυτές που είναι πάντοτε κοινές σε μία καθορισμένη ομάδα, η οποία ομολογεί πίστη (αφοσίωση) σε αυτές και πραγματώνει τις τελετές που συνδέονται με τις εν λόγω δοξασίες. Κατ' επέκταση, Εκκλησία είναι

[7] Braun, W., Θρησκεία. Στο *Εγχειρίδιο Θρησκειολογίας*. Θεσσαλονίκη, Βάνιας 2003.

μία κοινωνία, της οποίας τα μέλη είναι ενωμένα α) από το γεγονός ότι σκέφτονται το ίδιο –όσον αφορά στον ιερό κόσμο και τις σχέσεις του με τα εγκόσμια πράγματα και β)από το γεγονός ότι μεταφράζουν αυτές τις κοινές ιδέες σε αντίστοιχες κοινές πρακτικές[8].

Μια σημαντική συμβολή στους ορισμούς της θρησκείας αποτελεί ο πολιτισμικός ορισμός του Clifford Geertz. Σύμφωνα με τον ορισμό[9] αυτό, θρησκεία είναι:

(1) ένα σύστημα συμβόλων που ενεργεί, για να (2) εγκαθιδρύσει ισχυρές, διεισδυτικές και μεγάλης διάρκειας διαθέσεις και κίνητρα στους ανθρώπους με το να (3) σχηματίζει αντιλήψεις ενός γενικού κανόνα της ύπαρξης και (4) να ενδύει αυτές τις αντιλήψεις με τόση αύρα πραγματικότητας που (5) να φαίνονται οι διαθέσεις και τα κίνητρα μοναδικά ρεαλιστικά (Geertz, 2011).

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, *η θρησκεία γίνεται κατανοητή ως ένα σύστημα συμβόλων που, ωστόσο, δημιουργεί κίνητρα για δράση, παρέχοντας στον άνθρωπο ένα πλαίσιο προσανατολισμού της ίδιας της ύπαρξής του, αλλά και της κοινωνίας ευρύτερα. Ιδιαίτερα αυτός ο προσανατολισμός γίνεται αντιληπτός ως πραγματικός και μοναδικός, όσο πραγματική και μοναδική είναι η ίδια η ανθρώπινη πράξη. Ο ορισμός του* Geertz συγκεφαλαιώνει τη λειτουργία της θρησκείας ως συστήματος: α) νοητικής, β) συναισθηματικής και γ) συμβολικής λειτουργίας στο πλαίσιο ενός πολιτισμού. Ο ορισμός αυτός κατανοεί τη θρησκεία στο πλαίσιο μιας ιδιαίτερης οργάνωσης, είναι αρκετά περιγραφικός και την εντάσσει στην ίδια την κοινωνική κατασκευή, το περιεχόμενο της οποίας επεξεργάζεται. Με τον ορισμό αυτό η παρουσία της θρησκείας, παρόλο που περιορίζεται στην αποφασιστικής σημασίας ύπαρξη των συμβόλων, καθίσταται μια κοινωνική λειτουργία, σκοπός της οποίας είναι η ίδια η κοινωνική οργάνωση και δράση των ανθρώπων, ο ίδιος ο πολιτισμός.

Την άποψη αυτή του Geertz ενστερνίζεται κι ο ανθρωπολόγος Talal Asad, ο οποίος έχει υποστηρίξει πειστικά πως η κατανόηση της θρησκείας στον μοντέρνο κόσμο είναι συνάρτηση ενός άλλου φαινομένου που ονομάζουμε *εκκοσμίκευση*[10]. Η

[8] Durkheim, E., *The Elementary Forms of the Religious Life*. London, George Allen and Unwin, 1982.
[9] Geertz, C., *Η Ερμηνεία των Πολιτισμών.* Αθήνα, Αλεξάνδρεια 2011.
[10] Asad, T., *The Construction of Religion as an Anthropological Category, Συλλογικός τόμος* A reader in anthropology of religion, επιμ. Michael Lambek, Malden, Mass. : Blackwell Publishers 2002.

θρησκεία μπορεί να υπάρξει μόνο σε αντιδιαστολή με τον κοσμικό χώρο, δηλαδή μια περιοχή ανθρώπινων δραστηριοτήτων έξω από την επιρροή της θρησκείας ή μιας αντίληψης της εκκοσμίκευσης που περνά από την εμπειρία της προτεσταντικής ηθικής

Από την άλλη πλευρά, ο επίσης σημαντικότατος μελετητής των θρησκειών Max Weber υποστηρίζει ότι είναι παρακινδυνευμένοι οι όποιοι ορισμοί για την ουσία της θρησκείας, στην αρχή ιδιαίτερα της μελέτης των χαρακτηριστικών που την προσδιορίζουν. Αφήνει, βέβαια, την υπόνοια ότι ίσως στο τέλος της μελέτης να μπορέσει να διατυπωθεί κάποιος ορισμός. Ο ίδιος μάλιστα σημειώνει ότι *«εδώ δεν έχουμε διόλου να κάνουμε με την "ουσία" της θρησκείας, αλλά με τις συνθήκες και τις επιδράσεις ενός κοινωνικού πράττειν συγκεκριμένου είδους, η κατανόηση του οποίου μπορεί, και εδώ, να αποκτηθεί μόνον από τα υποκειμενικά βιώματα, τις παραστάσεις και τους σκοπούς του μεμονωμένου ατόμου – από το "νόημα"- καθώς η εξωτερική ανάπτυξη (του πράττειν) είναι άκρως πολυδιάστατη»*[11]. Αυτό που οφείλει να παρατηρήσει κάποιος στις αντιλήψεις του Weber είναι ότι η αποφυγή κάποιου τελικού ορισμού για τη θρησκεία προκύπτει ακριβώς από την πολυδιάστατη λειτουργία της ανθρώπινης πράξης, η οποία, ακόμη και όταν κανονικοποιείται και αναπαράγεται στο πλαίσιο μιας θεσμικά οργανωμένης θρησκείας, έχει σαφή οργάνωση, ιερατείο, δομές εξουσίας, δεν σημαίνει όμως ότι οι πρακτικές των ατομικών φορέων της είναι ίδιες, ακριβώς επειδή όλοι επιχειρούν να επιβάλουν τις δικές τους παραστάσεις, το δικό τους νόημα.

ii. Η θρησκευτική εμπειρία ως συνολικό θρησκευτικό φαινόμενο

Η διάκριση μεταξύ της *θρησκείας* και της *θρησκευτικότητας* αποτέλεσε για τους κοινωνικούς ερευνητές μια πολύ σημαντική παράμετρο κατανόησης από τη μία της ίδιας της θρησκευτικής θεωρίας (δόγμα, λατρεία, ταυτότητα, ηθική, συμβολικές αναπαραστάσεις κ.ά.), όπως αυτή διαμορφώνεται από την επίσημη θρησκεία, κι από την άλλη του τρόπου που οι άνθρωποι σε προσωπικό επίπεδο υιοθετούν, ενσωματώνουν, μεταβάλλουν και σε κάθε περίπτωση διαχειρίζονται το περιεχόμενο της επίσημης θρησκευτικής θεωρίας, διαμορφώνοντας το περιεχόμενο της δικής τους

[11] Weber, M. , *Οικονομία και Κοινωνία 3, Κοινωνιολογία της Θρησκείας.* Αθήνα, Σαββάλας 2007.

θρησκευτικής συμπεριφοράς. Η θρησκευτικότητα[12] με την έννοια αυτή «έχει υποκειμενικά χαρακτηριστικά και προσιδιάζει στην ποικιλομορφία των εξατομικευμένων αντιλήψεων, συναισθημάτων, πεποιθήσεων, πίστεων και πράξεων που αναφέρονται σε μια ήδη υπάρχουσα ή ατομικά κατασκευασμένη θρησκεία» (Stolz, 2009). Αντίθετα, η παρουσία της *θρησκείας* προσδιορίζει την κυρίαρχη και νόμιμη θρησκευτική κατασκευή, επιδιώκοντας την κανονικοποίηση και ομοιομορφία της θρησκευτικής έκφρασης, μέσα από μια ενοποιημένη θρησκευτική θεωρία, η οποία οδηγεί σε μια αναμενόμενη θρησκευτική συμπεριφορά. Με την έννοια αυτή επιχειρείται, τουλάχιστον από τις «θρησκευτικές ορθοδοξίες», ο ενιαίος προσδιορισμός της θρησκευτικότητας των ανθρώπων, του τρόπου δηλαδή που οι άνθρωποι θρησκεύονται. Θα μπορούσε να παρατηρήσει κάποιος ότι η *θρησκευτικότητα* σε σχέση *με τη θρησκεία* προσδιορίζεται από δύο στοιχεία: τον βαθμό ανταπόκρισης στην αναμενόμενη τήρηση των κανονιστικών - θρησκευτικών συμπεριφορών και ταυτόχρονα τον βαθμό ανάδυσης ως προεξέχουσας ή κυρίαρχης ανάμεσα σε άλλες ταυτότητες, της θρησκευτικής ταυτότητας, το περιεχόμενο της οποίας δεν μπορεί να συγκροτηθεί ανεξάρτητα από το σύνολο των στοιχείων εκείνων που συγκροτούν το περιεχόμενο της πραγματικής ταυτότητας των ανθρώπων.

Το ζήτημα του ορισμού της θρησκείας ή του θρησκευτικού πεδίου παραμένει ως σήμερα σταθερό σημείο συζητήσεων και αντεγκλήσεων στον χώρο των επιστημών της θρησκείας. Μετά από έναν και πλέον αιώνα επιστημονικών ερευνών, ο δρόμος παραμένει πάντοτε ανοιχτός για έναν γόνιμο προβληματισμό. Το Δοκίμιο για το Δώρο[13] αναδεικνύοντας το ολικό κοινωνικό γεγονός ως γεγονός πλήρες

[12] Stolz, J., Explaining religiosity: towards a unified theoretical model. *The British Journal of Sociology*. Vol. 60, 2009.

[13] Η θεωρία του Μαρσέλ Μως βασίζεται στην αρχή ότι το δώρο είναι ένα ολικό κοινωνικό φαινόμενο μέσα στο οποίο εκφράζονται ποικίλοι κοινωνικοί θεσμοί. Σύμφωνα με τον Μως, ο ελεύθερος χαρακτήρας του δώρου αποτελεί επίφαση στο πλαίσιο μια διαδικασίας που ουσιαστικά είναι υποχρεωτική και στα τρία στάδιά της: προσφορά, αποδοχή και ανταπόδοση. Αυτό που υποκινεί την προσφορά στις κοινωνίες όπου κυριαρχεί η λογική του δώρου δεν είναι το συμφέρον- ούτε όμως η ανιδιοτέλεια- αλλά μια μικτή έννοια. Στο εξελικτικό σχήμα του Μως, οι κοινωνίες δώρου βρίσκονται σε ένα προγενέστερο στάδιο από τις κοινωνίες όπου κυριαρχεί η εμπορευματική κοινωνία. Η προσφορά χωρίς ανταπόδοση και το δώρο που δεν περιλαμβάνει και δεν προκαλεί αντιδώρημα είναι φαινόμενα που προκαλούν προβληματισμό και δυσπιστία. Τα δώρα μπορεί να είναι επικίνδυνα ή και «δηλητηριώδη» ανάλογα με τον τρόπο που προσφέρονται. Από τη μια πλευρά το «μη υπολογιζόμενο» δώρο ανάγεται σε υπέρτατη αξία, η οποία εκφράζει την ουτοπία της αλληλεγγύης. Το μη υπολογισμένο το καθαρό δώρο τοποθετείται έξω από τη σφαίρα της αγοράς, έξω από τη σφαίρα του συμφέροντος. Γεννώντας την υποχρέωση της ανταπόδοσης, το δώρο θέτει δότη και αποδέκτη σε ένα ιεραρχικό σχήμα εξάρτησης και ανισότητας, σε ένα σχήμα ασύμμετρων σχέσεων. Μως, Μ., *Το δώρο: Μορφές και λειτουργίες της ανταλλαγής*. Αθήνα: Καστανιώτη, 1979, Godelier, M., *The Enigma of the Gift*, Λονδίνο: The University of Chicago Press, 1999, σελ. 208φ

σημασιών μπορεί να συμβάλλει στον εμπλουτισμό των σημασιολογικών προσδιορισμών του θρησκευτικού φαινομένου. Έτσι το σύστημα του δώρου, γεγονός που νοηματοδοτεί και συμβολίζει το σύνολο των δομών της κοινωνικής ζωής, μπορεί να λειτουργήσει ως παράδειγμα και για την ερμηνεία ενός τόσο σύνθετου φαινομένου, όπως είναι το θρησκευτικό.

Ο Tarot θεωρεί ότι το σύστημα του δώρου μπορεί να ερμηνεύσει λίγο ή πολύ όλα τα θρησκευτικά συστήματα. Το δώρο είναι εργαλείο αμφίσημο, ριψοκίνδυνο, αλλά απαραίτητο, ακόμη και υποχρεωτικό, για το πέρασμα από τον διαχωρισμό στη συμμαχία, από το συμφέρον στην ανιδιοτέλεια, από την έλλειψη στη γενναιοδωρία, από τη δυσπιστία στην εμπιστοσύνη, από τη μοναξιά στην κοινωνία, από τον φόβο στη χαρά.[14] Γι' αυτό, παρόλες τις διαφορές τους, οι θρησκείες επιστρατεύουν τη δωρολογική λειτουργία: να πουν σε ποιον δωρίζουν και σε ποιον δεν δωρίζουν. Έτσι ερμηνεύει τα θρησκευτικά συστήματα μέσα από την προοπτική του συστήματος του δώρου. Παρατηρεί (Tarot 2000: 148) ότι

όλα τα μεγάλα θρησκευτικά συστήματα, όλες οι θρησκείες, φαίνεται να συνδέονται, λίγο ή πολύ στενά, με τρία συστήματα δώρου. Ένα σύστημα δώρου κάθετο, ανάμεσα στον άλλο ή έτερο κόσμο και σ' αυτόν εδώ που κινείται από την υπερβατική ετερότητα στην ενδοκοσμικότητα. Ένα σύστημα δώρου οριζόντιο, ανάμεσα σε ζεύγη, αδελφούς ή ομόθρησκους κινούμενο από τη φυλή στην ανθρωπότητα, καθώς το θρησκευτικό συμμετέχει στη δημιουργία της ταυτότητας της ομάδας. Τέλος -ή αρχικά-, ένα σύστημα δώρου επίμηκες σύμφωνα με την αρχή της μεταβίβασης της ομάδας ή της πίστης στους απογόνους ή του χρέους στους προγόνους, δηλαδή των ανταλλαγών, με λίγα λόγια, ανάμεσα στους ζωντανούς και τους νεκρούς. Οι θρησκείες διακρίνονται μεταξύ τους ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο κάθε μία αναπτύσσει ή περιορίζει κάποιο σύστημα και κυρίως ανάλογα με τη σημασία που δίνει σε αυτό.

Αυτή η ερμηνεία της θρησκείας μέσα από την προοπτική του δώρου, μας επιτρέπει να κατανοήσουμε καλύτερα τη δυναμική των θρησκευτικών συστημάτων και τη διάρκειά τους στον χρόνο. Οι πραγματικά σύνθετες και πολύπλοκες κοινωνίες με θρησκευτική βάση μπορεί να υπάρχουν και να λειτουργούν για το καλύτερο ή το χειρότερο, να παράγουν μαρτύριο και αλτρουισμό, από τη μια πλευρά, ή φανατισμό

[14] Tarot, C., *Gift and grace. A family to be recomposed?,* στο A. Vandevelde (επιμ.), *Gifts and Interests,* Louvain: Peeters, 2000, σελ. 791.

και βία, από την άλλη. Όπως σε κάθε άλλο κοινωνικό σύστημα συναντάμε εκεί όλα τα θετικά και αρνητικά των ανθρωπίνων σχέσεων. Εάν το δώρο είναι «ο κινητήριος μοχλός των συμμαχιών», μπορούμε επίσης να κατανοήσουμε καλύτερα την αγριότητα των θρησκευτικών συγκρούσεων ή τη συσπειρωτική αλληλεγγύη που συνεπάγεται η ένταξη σε μια θρησκεία πέρα από κάθε ωφελιμιστική αιτία.

Το παράδειγμα του δώρου δεν εξιδανικεύει τη θρησκεία ούτε την υποβιβάζει σε έναν συμφεροντολογικό δεσμό, αντίθετα βλέπει όλη την πολυπλοκότητα των κοινωνικών σχέσεων που τη διέπουν. Με αυτούς του όρους ο Jean-Paul Willaime (2003: 266) προτείνει να θεωρήσουμε τη θρησκεία ως έναν κοινωνικό δεσμό διαρθρωμένο στο δώρο.

a. Ο προτεσταντισμός

Το 1517 ο Μαρτίνος Λούθηρος άρχισε τη διαμαρτυρία του κατά της Ρωμαϊκής Εκκλησίας. Ύστερα από μελέτη της προς Ρωμαίους επιστολής του Αποστόλου Παύλου, πείστηκε πως η σωτηρία της ψυχής του ανθρώπου ήταν αποτέλεσμα μόνο της Θείας Χάρης και της πίστης κι όχι των αγαθών ή μη έργων. Για τον λόγο αυτό ήρθε σε σύγκρουση με τον θεσμό του *συγχωροχαρτιού*, που έδινε τότε η Καθολική Εκκλησία για την άφεση των αμαρτιών, και πιο συγκεκριμένα με τον Γιόχαν Τέτζελ ο οποίος πωλούσε συγχωροχάρτια την εποχή εκείνη στη Γερμανία ως απεσταλμένος του Πάπα. Στις 31 Οκτωβρίου 1517 θυροκόλλησε στην εξώπορτα του μητροπολιτικού ναού της Βιτεμβέργης τις 95 Θέσεις του[15], που αποτελούσαν μια ανοιχτή επίθεση εναντίον του παπισμού. Οι *Αντιθέσεις*, που κυκλοφόρησε ο Γιόχαν Τέτζελ προσπαθώντας να αντικρούσει τον Λούθηρο, δεν είχαν καμιά απήχηση και μάλιστα οι φοιτητές τις έκαψαν δημόσια. Ο Λούθηρος κλήθηκε σε απολογία ενώπιον της Δίαιτας (Βουλής) της πόλης Βορμς, στη Γερμανία, τον Απρίλιο του 1521. Η απολογία[16] του τελείωσε με τα εξής λόγια:

Εάν δεν με πείσουν με επιχειρήματα από την Αγία Γραφή ή με αδιάσειστη λογική, δεν μπορώ να αναιρέσω τις θέσεις μου, γιατί δεν πιστεύω στο αλάθητο του πάπα, ούτε στο αλάθητο των συνόδων, γιατί όλοι γνωρίζουν ότι πολλές φορές και οι πάπες και οι σύνοδοι έχουν σφάλλει κι έχουν πέσει σε αντιφάσεις. Εγώ έχω πειστεί από τα βιβλικά επιχειρήματα που έχω ήδη αναφέρει και είμαι απόλυτα ενωμένος με τον λόγο του Θεού. Δεν μπορώ και δεν θέλω να ανακαλέσω τίποτα, γιατί δεν είναι ορθό και αντιθέτως είναι επικίνδυνο να πράττει κανείς ενάντια με τη φωνή της συνείδησής του. Ο Θεός ας με βοηθήσει. Με τα επόμενα έργα του ο Λούθηρος μεγάλωσε το χάσμα που τον χώριζε με την Καθολική Εκκλησία, ενώ βρήκε ιδιαίτερη απήχηση στη Γερμανία, αλλά και σε άλλες χώρες της βόρειας, κυρίως, Ευρώπης. Ο Πάπας αφόρισε τον Λούθηρο, σε αντίποινα αυτός έκαψε δημόσια τις παπικές "βούλες" που του είχαν αποσταλεί. Έτσι άρχισε μια διαμάχη, που έμελλε να τελειώσει μόνο με την απόσπαση των Προτεσταντών από την Καθολική Εκκλησία. Μία από της καταγγελίες του Λούθηρου ήταν και η ανάμειξη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στην κοσμική εξουσία.

---

[15] http://www.eeek.gec.gr/martin_luther_95-8eseis_gr.html Ανακτήθηκε στις 5/5/2018

[16] Δεληκωσταντής Κ., «Διπλή ηθική: Η διαλεκτική της ελευθερίας στο Λούθηρο», Σύναξη, τ/χ.51 (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1994), σελ.41-58

Αν και αρχικά δεν σχεδίαζε μια ευρεία μεταρρύθμιση, το πεισματικά ανυποχώρητο της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, αλλά και η έντονη προσωπικότητα του ίδιου του Λούθηρου εξελίχθηκαν σε μια αντιπαράθεση που οδήγησε στη δημιουργία ενός από τους τρεις μεγάλους κλάδους του Χριστιανισμού, μαζί με τον Ρωμαιοκαθολικισμό και την Ορθοδοξία.

Τα βασικά δόγματα που δίδαξε ο Λούθηρος και δέχτηκαν οι οπαδοί του είναι τα εξής πέντε (οι πέντε αρχές)[17]:

- **Solus Christus:** ***Μόνο ο Χριστός***.

Οι Προτεστάντες χαρακτηρίζουν τα δόγματα της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας σχετικά με τον Πάπα ως εκπρόσωπο του Χριστού επί της γης, την αρχή των αγαθών έργων και την ιδέα για "αξιομισθίες αγίων", οι οποίες αποθηκεύονται και οι πιστοί μπορούν να επωφεληθούν από αυτές, ως άρνηση του ότι ο Χριστός είναι ο μόνος μεσολαβητής μεταξύ Θεού και ανθρώπων.

- **Sola scriptura:** ***Μόνο η Γραφή***.

Οι Προτεστάντες δέχονται ως μόνη αυθεντία την Αγία Γραφή ταυτίζοντάς την με την Αποκάλυψη του Θεού. Πιστεύουν ότι οι διδασκαλίες της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (και κατ' επέκταση της Ορθόδοξης) συσκοτίζουν τις διδασκαλίες της Αγίας Γραφής μπερδεύοντάς τις με την εκκλησιαστική ιστορία και δόγματα που προέκυψαν στη συνέχεια.

- **Sola fide:** ***Μόνο η πίστη***.

Οι Προτεστάντες πιστεύουν ότι η πίστη στον Χριστό μονάχα είναι αρκετή για την αιώνια σωτηρία, σε αντίθεση με τους Καθολικούς που θεωρούν ότι η πίστη χωρίς έργα είναι νεκρή θεωρώντας ότι η διάπραξη καλών έργων επιβεβαιώνει την πίστη στον Χριστό και τη διδασκαλία Του.

[17] Schwartz, H., «Θεμελιώδεις αρχές της περί θεού διδασκαλίας του Λουθήρου», Θεολογία, τομ.82, τ/χ.3 (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2011), σελ. 169-182.

- **Sola gratia:** ***Μόνο η Χάρη***.

Η Ρωμαιοκαθολική πίστη για τα μέσα της σωτηρίας θεωρείται από τους Προτεστάντες ως μείγμα εμπιστοσύνης στη Χάρη του Θεού και πεποίθηση στα οφέλη των καλών έργων που κάνει με αγάπη ο άνθρωπος από μόνος του. Οι Μεταρρυθμιστές πήραν τη θέση ότι η σωτηρία εξαρτάται αποκλειστικά από τα δώρα του Θεού, τα οποία διανέμει το Άγιο Πνεύμα σύμφωνα με το απολυτρωτικό έργο του Ιησού Χριστού. Σύμφωνα με τον Λούθηρο, η σωτηρία είναι δώρο που οι άνθρωποι δεν το αξίζουν και χορηγείται από το έλεος του Θεού, ο άνθρωπος από μόνος του δεν μπορεί να κερδίσει τη σωτηρία.

- **Soli Deo gloria:** ***Δόξα μόνο στον Θεό***.

Η δόξα οφείλεται αποκλειστικά στον Θεό, αφού η σωτηρία οφείλεται αποκλειστικά στο δικό Του θέλημα και στη δική του δράση - όχι μόνο στο δώρο της εξιλαστήριας θυσίας του Χριστού στο σταυρό, αλλά επίσης στο δώρο της πίστης σ' αυτή την εξιλέωση, η οποία δημιουργείται στην καρδιά του Χριστού από το Άγιο Πνεύμα. Οι μεταρρυθμιστές πίστευαν ότι τα ανθρώπινα όντα, οι Πάπες, ακόμα και οι άγιοι, δεν αξίζουν τη δόξα που τους αποδίδεται.

Άλλα βασικά δόγματα[18] του Προτεσταντισμού είναι τα εξής:

- Η Αγία Γραφή μπορεί να ερμηνεύεται κατά συνείδηση.
- Η ιεροσύνη δεν είναι ιδιαίτερο μυστήριο, αλλά κάθε Χριστιανός είναι *ιερέας*.
- Ο γάμος είναι θεμιτός για τους λειτουργούς της εκκλησίας (πράγμα που ήδη ίσχυε από τα αρχαία χρόνια στην Ορθόδοξη Εκκλησία, αλλά όχι στη Ρωμαιοκαθολική).
- Η Θεία Λειτουργία πρέπει να γίνεται, όχι στη λατινική γλώσσα, αλλά στις τοπικές, κατανοητές για τον απλό κόσμο, γλώσσες. (Άρνηση του καθολικού δόγματος για τις "τρεις ιερές γλώσσες". Η θέση αυτή συμπίπτει με τη θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας).

[18] Χατζηαντωνίου, Γ., *Η Θρησκευτική Μεταρρύθμιση του Δέκατου Έκτου Αιώνα*, Εκδόσεις «ο Λόγος», 1995, σελ. 62-63.

- Τα μοναδικά μυστήρια που είναι πραγματικά και ολοκληρωμένα είναι το Βάπτισμα και η Θεία Ευχαριστία.

Δύο από τους πρωτεργάτες της Μεταρρύθμισης[19], ο Έρασμος και ο Λούθηρος, εξέφραζαν διαφορετικές απόψεις από την Καθολική Εκκλησία ως προς το πρωτείο των Γραφών. Η Καθολική αρχή (που είναι κοινή με της Ορθόδοξης Εκκλησίας) δίδασκε την υπεροχή της Εκκλησίας επί της Γραφής, καθώς η Καινή Διαθήκη γράφτηκε για να υπηρετεί την Εκκλησία, η οποία κατά το 2ο μ.Χ. αιώνα αποδέχτηκε ορισμένα κείμενα της Γραφής κι απέρριψε άλλα καθώς συνέτασσε τον Κανόνα της Αγίας Γραφής. Σύμφωνα όμως με την κοινή παράδοση του Έρασμου και του Λούθηρου η Εκκλησία δεν είναι αλάθητη, μάλιστα πρέπει να είναι διάκονος του λόγου του Θεού, ο οποίος ταυτίζεται με την Αγία Γραφή και θεωρείται ότι υπήρξε πριν από την Εκκλησία και είναι το θεμέλιο της.

Εκεί που ο Έρασμος διαφωνούσε με τον Λούθηρο ήταν η διδασκαλία του τελευταίου ως προς τον προορισμό του ανθρώπου, δηλαδή ότι όλοι οι άνθρωποι είναι αμαρτωλοί και τους πρέπει καταδίκη. Σύμφωνα με τον Λούθηρο, όπως προαναφέρθηκε, η σωτηρία είναι δώρο που δεν το αξίζουν και χορηγείται από το έλεος του Θεού, ενώ ο ίδιος ο άνθρωπος δεν μπορεί να κερδίσει τη σωτηρία. Πίστευε ότι οι διδασκαλίες της Εκκλησίας για τα πνευματικά οφέλη από τη νηστεία, οι πωλήσεις αφέσεων, τα προσκυνήματα έτρεφαν την ανθρώπινη υπερηφάνεια και υπεροψία και έκαναν τον πιστό να νοιώθει σίγουρος για τη σωτηρία του.

Έτσι, ο Λούθηρος με τον Ιωάννη Καλβίνο κήρυξαν ότι η ανθρωπότητα είναι αμαρτωλή και διεφθαρμένη και το χάσμα μεταξύ ανθρώπου και Θεού είναι πολύ μεγάλο για να υπερνικηθεί από ανθρώπινα έργα. Μόνο ο Θεός μπορεί να σώσει τον άνθρωπο, ενώ ούτε και ο πιο χαρισματικός δεν αξίζει μία θέση μεταξύ των εκλεκτών.

Σύντομα ο Προτεσταντισμός έπαψε να είναι ενιαίο δόγμα. Δημιουργήθηκαν διάφορες παραλλαγές του, απ' τις οποίες πιο σημαντικές είναι αυτή των Ζβιγγλιανών (από τον ιδρυτή της Ζβίγγλιο) και των Καλβινιστών (από τον Καλβίνο). Οι παραλλαγές αυτές ξεκίνησαν από την Ελβετία, αλλά διαδόθηκαν και σε άλλες χώρες, όπως στη Γερμανία, Ολλανδία, Γαλλία κλπ. Μια βασική διαφορά των Ζβιγγλιανών

[19] Συλλογικό: *Λούθηρος. Η Διαμαρτυρία που έγινε Εκκλησία*, Ε Ιστορικά, Ελευθεροτυπία, 20 Ιουλίου 2000.

και Καλβινιστών με τους Λουθηρανούς είναι πάνω στο θέμα της σωτηρίας του ατόμου. Οι Λουθηρανοί πιστεύουν ότι ο άνθρωπος σώζεται με την πίστη του, ενώ οι άλλοι υποστηρίζουν πως σώζονται μόνο εκείνοι που εκ των προτέρων έχει καθορίσει ο Θεός (Απόλυτος Προορισμός).

Παράλληλα με αυτά τα μεγάλα (σε αριθμό πιστών) δόγματα υπάρχουν κι άλλα, μικρότερης σημασίας δόγματα μέσα στους κόλπους του Προτεσταντισμού. Άλλα είναι παλαιά και άλλα υπάγονται στον Νεοπροτεσταντισμό.

Ο σπουδαίος κοινωνιολόγος Μαξ Βέμπερ, στο βιβλίο του «Προτεσταντική ηθική και καπιταλισμός», ανάγει τις ρίζες του καπιταλισμού στον προτεσταντισμό και στις αξίες που ανέδειξε ως κυρίαρχες: την αυστηρή πειθαρχία σε «νόρμες», την τυφλή υπακοή και την ορθολογική οργάνωση της οικονομίας. Για τον Βέμπερ[20] το σημαντικότερο στοιχείο στην κατανόηση της δυτικής καπιταλιστικής ανάπτυξης είναι ο τρόπος με τον οποίο η προτεσταντική καλβινιστική θεολογία περί σωτηρίας της ψυχής συνδέθηκε με μια εργασιακή ηθική που δίνει έμφαση στη σκληρή δουλειά, στον ασκητικό βίο, στη συστηματική αποταμίευση και στη χωρίς εκκλησιαστικούς ενδιάμεσους σχέση του πιστού με το θείο. Το καλβινιστικό δόγμα περί προκαθορισμού, σύμφωνα με το οποίο κανείς δεν μπορεί να είναι σίγουρος για τη μεταθανάτια σωτηρία του, δημιούργησε, σύμφωνα με τον Βέμπερ, τέτοιο άγχος περί μελλοντικής ζωής και σωτηρίας στους πιστούς, ώστε να ερμηνευθεί με έναν τρόπο που να το απαλύνει. Έτσι, ο ασκητικός βίος και η επιτυχία στον επαγγελματικό και οικονομικό τομέα ερμηνεύθηκαν ως σοβαρές ενδείξεις πως ο πιστός είναι μεταξύ των «εκλεκτών» του Θεού.

Αυτή η θεολογία περί εργασίας, οικονομικής επιτυχίας και σωτηρίας οδήγησε, παρατήρησε ο Βέμπερ, σε μια έντονη εξατομίκευση τόσο στον θρησκευτικό όσο και στον οικονομικό χώρο. Στον χώρο της οικονομίας οδήγησε στον δημιουργικό επιχειρηματία που βιώνει τη σκληρή δουλειά, την αποφυγή σπατάλης-χλιδής και την ακατάπαυστη συσσώρευση σαν ένα είδος πνευματικής άσκησης, σαν ένα είδος προσευχής στον Κύριο. Στα της θρησκείας οδήγησε στο ορθολογικό, «πεφωτισμένο» άτομο που απορρίπτει τις «μαγικές» συνταγές σωτηρίας (συγχωροχάρτια, παρεμβάσεις αγίων) προσπαθώντας να έχει άμεση αδιαμεσολάβητη σχέση με το θείο.

[20] Weber, M., *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του Καπιταλισμού*, μτφρ. Κυπραίος Μιχάλης, Αθήνα: Gutemberg, 2006

Πρόκειται για την εργασιακή ηθική που, κατά τον Βέμπερ, οδήγησε στη μοναδικότητα της δυτικής, άκρως ρασιοναλιστικής καπιταλιστικής ανάπτυξης, η οποία σήμερα χωρίς πια το θρησκευτικό υπόβαθρο, επιβλήθηκε σε όλο τον κόσμο.

Για τον καλβινιστή, υποστήριξε ο Βέμπερ, το επάγγελμα δεν είναι μια κατάσταση στην οποία γεννιέται ένα άτομο, αλλά μια επίμονη κι επίπονη δραστηριότητα που πρέπει να διαλέξει το ίδιο και να την ασκεί με αίσθημα θρησκευτικής ευθύνης. Ως εκ τούτου, με την καλβινιστική θεολογία η επιχειρηματική ζωή που κάποτε θεωρείτο επικίνδυνη για την ψυχή πλέον καθοσιώθηκε. Οι σκαπανείς αυτής της οικονομικής τάξης πραγμάτων ήταν «νεόπλουτοι», που άνοιξαν τον δρόμο προς την επιτυχία σε πείσμα της κατεστημένης αριστοκρατίας της γης και του εμπορίου.

Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του για την προτεσταντική ηθική ο Μαξ Βέμπερ κάνει μερικές στατιστικές συγκρίσεις μεταξύ των προτεσταντών και των καθολικών. Οι συγκρίσεις αυτές αφορούν τόσο το επίπεδο και το είδος της εκπαίδευσης τους, όσο και το είδος της εργασίας τους. Από τις συγκρίσεις αυτές, ο Μαξ Βέμπερ συμπεραίνει ότι οι επιχειρηματίες και οι κάτοχοι κεφαλαίων, τα ανώτερα δηλαδή στρώματα των ειδικευμένων εργατών και το ανώτερο τεχνικά και εμπορικά μορφωμένο προσωπικό των σύγχρονων επιχειρήσεων είναι στην πλειοψηφία προτεστάντες. Παρατηρεί επίσης ότι τα παιδιά των προτεσταντών προχωρούν περισσότερο με τις σπουδές τους, από ότι τα παιδιά των καθολικών με το μεγαλύτερο ποσοστό να καταλήγει να εργάζεται σε κλάδους που αφορούν βιομηχανικά και τεχνικά επαγγέλματα καθώς επίσης και επαγγέλματα αστικού κερδοσκοπικού τύπου. Ο στόχος της καπιταλιστικής "ταξικοποίησης" προωθεί τους κοινωνικά ευνοημένους ώστε να συνεχίσουν, διατηρώντας την οικονομική και ταξική τους υπεροχή και περιθωριοποιώντας αμετακλήτως τους λιγότερο ευνοημένους εκπροσώπους της εργατικής τάξης. Τους πολίτες ενός «κατώτερου Θεού». Για τους προτεστάντες η εργασία αποτελεί ένα προκαθορισμένο έργο ζωής που παραμένει το ίδιο από την αρχή ως το τέλος σαν πεπρωμένο, κάτι που δεν ίσχυε για τους καθολικούς και για κάθε "καθολικό" που αποτελεί μέρος του υποδεέστερου κοινωνικού τμήματος.

Η στάση της προτεσταντικής ηθικής απέναντι στην εργασία είναι αποθεωτική. Ο προτεστάντης ακολουθεί τον Απόστολο Παύλο που λέει, πως αυτός που δεν

εργάζεται, δεν πρέπει και να τρώει. Και όχι μόνον: η εργασία σου ενδιαφέρει τον Θεό. Και ο προτεστάντης δεν ξεχωρίζει την εργασία σε ιερή και κοσμική. Δεν έχουμε εργασία και χριστιανική εργασία, αλλά εργασία ως χριστιανοί. Επομένως όλοι θα πρέπει να εργαζόμαστε ευσυνείδητα και τίμια, εργάτες και εργοδότες. Η ισορροπία είναι το σύνθημα του προτεστάντη, η εργασιακή ειρήνη δηλαδή, μέσω της αμοιβαίας υποταγής του ενός στον άλλο και των δύο στο Θεό: «*ο χρυσός κανόνας είναι καλός και εφαρμόσιμος στο εργασιακό πλαίσιο: κάνε στους άλλους- εργοδότη και εργαζόμενο- όπως θα ήθελες και εκείνοι να κάνουν σε σένα. Η εργοδοσία δημιουργεί ευθύνη απέναντι στους εργαζόμενους*», όπως σημειώνει ο καθηγητής θεολογίας Keyne Snodgrass, στο προτεσταντικό ελληνικό περιοδικό «Αστήρ της Ανατολής», (8/2009). Επομένως η προτεσταντική ηθική είναι απολύτως εναρμονισμένη με την ισορροπία της αγοράς.

Αντίθετα, η προτεσταντική στάση απέναντι στην υπερ-κατανάλωση είναι αρνητική.[21] Διότι η τάση για πλεονεξία στην απόκτηση αγαθών και την πολυτελή κατανάλωση, εμποδίζει την συσσώρευση και επομένως την προοπτική της επένδυσης, που είναι στην καρδιά της καπιταλιστικής λογικής. Ο καλός προτεστάντης δεν είναι άπληστος. Προσέχει να τοποθετεί σωστά τα κέρδη του, ώστε να τα αυξάνει και όχι να τα καταναλώνει άσκοπα. Με τον τρόπο αυτό δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για συσσώρευση, για συγκέντρωση του κεφαλαίου. Η πολυτελής διαβίωση είναι μια συνήθεια που έρχεται από τον φεουδαρχικό μεσαίωνα και συνδέθηκε με την ηθική παρακμή στην οποία αντιτάχθηκε εξάλλου ο ίδιος ο Λούθηρος. Επομένως, η σύγχρονη καπιταλιστική τάση για υπερκατανάλωση, δεν συμβαδίζει ούτε με την καπιταλιστική, ούτε με την προτεσταντική ηθική.

Πως συνδέεται επομένως η λογική του καπιταλιστικού συμφέροντος με τον ενάρετο βίο ενός προτεστάντη; Στενά. Το είπε ο θεωρητικός του καπιταλισμού, ο Άνταμ Σμιθ, στο έργο του «Ο πλούτος των εθνών»*: «Δεν αναμένουμε το δείπνο μας από την ευσπλαχνία του κρεοπώλη ή του φούρναρη, αλλά κυρίως από την φροντίδα που δείχνουν για τα δικά τους συμφέροντα. Δεν απευθυνόμαστε στον ανθρωπισμό τους, αλλά στον εγωϊσμό τους. Και δεν τους μιλάμε ποτέ για τις ανάγκες μας, αλλά για τα κέρδη τους*». Δηλαδή προέχει το ατομικό συμφέρον, σ' αυτό προστρέχουμε. Και η

[21] Tuma, E., *Ευρωπαϊκή Οικονομική Ιστορία*, τόμος 1, εκδ. Gutemberg, Αθήνα, 2000

αγορά θα αυτορυθμιστεί με ένα «αόρατο χέρι», όπως έλεγε ο Άνταμ Σμίθ, με τον ίδιο τρόπο που ο Θεός, αόρατος κι αυτός, ρυθμίζει σωστά τη ζωή μας.[22]

Η προτεσταντική ηθική όμως συνδέεται στενά με την αμερικανική ιδεολογία. Οι πρώτοι αμερικανοί άποικοι ήταν οι άγγλοι πουριτανοί, δηλαδή προτεστάντες. Αυτοί προσέδωσαν στην αμερικανική ιδεολογία- αφού είχαν ήδη συγκρουστεί με την βρετανική μοναρχία, απαιτώντας σύνταγμα - τα βασικά της χαρακτηριστικά: τον φιλελευθερισμό, την ηθική συμπεριφορά, τον ατομικισμό. Η Αμερική συνδέεται με τον προτεσταντισμό και την καπιταλιστική ηθική, μέσω των πουριτανών άγγλων αποίκων του 17ου αιώνα. Κορυφαία ιδέα εδώ είναι ο ατομικισμός. Λέει ο εθνικός ποιητής της Αμερικής, ο Ουώλτ Ουίτμαν: "*Πάνω απ' τον άνθρωπο πως θα τολμήσετε να βάλετε οτιδήποτε; Φτιάξτε σπουδαίους ανθρώπους. Όλα τα άλλα θα έλθουν. Κάτω απ' το κάθε τι υπάρχει το άτομο. Δεν είναι η γη, η Αμερική πού' ναι τόσο μεγάλη, μεγάλος είμαι εγώ*".[23]

Αυτήν την κλασική κωδικοποίηση έκανε σε κείμενό του ο αμερικανός Βενιαμίν Φραγκλίνος. Πρόκειται για την πιο συνοπτική παρουσίαση των βασικών παραμέτρων της προτεσταντικής ηθικής, τις οποίες ο Φραγκλίνος συνδέει άμεσα με το πνεύμα του καπιταλισμού. Μπορούν να συνοψισθούν όλες μαζί στο βασικό τρίπτυχο «λιτότητα, ακρίβεια, εργατικότητα», που χαρακτηρίζει κάθε καλό προτεστάντη.[24] Αυτές ακριβώς οι σχέσεις αποτελούν και την θεμελίωση του σχετικού έργου του Μαξ Βέμπερ, *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού* (Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus) .

1. Ο χρόνος είναι χρήμα.

Αυτό σημαίνει πως δεν πρέπει να υπολογίζεις μόνον αυτά που κερδίζεις κάθε μέρα, αλλά και το κόστος ευκαιρίας. Δηλαδή αυτό που χάνεις, όταν παραμένεις ανενεργός. Επομένως όχι στην ραστώνη και στο χάσιμο χρόνου, διότι έτσι χάνουμε χρήματα.

---

[22] Smith, A., *An Inquiry Into The Nature And Causes Of The Wealth Of Nations*, Oxford University Press, 2008

[23] Παναγιωτούνης , Π. *Ἕνας γίγαντας τῆς ἀμερικανικῆς ποίησης : Ουώλτ Ουϊτμαν. Ἡ μορφή καί τό ἔργο*, Τό Ἑλληνικό Βιβλίο 1960

[24] Franklin, B., Ο δρόμος προς τον πλούτο, μετ.: Γιώργος Γεωργακόπουλος, εκδ. Παπαδόπουλος, 2012, σελ. 152

2. Η πίστωση είναι χρήμα.

Δηλαδή εάν κάποιος μου αφήσει στα χέρια μου το χρήμα του- για παράδειγμα μια τράπεζα- με καλούς όρους πίστωσης, τότε έχω ευκαιρία να κερδίσω με καλή χρήση της πίστωσης και με εργασία. Το χρήμα φέρνει χρήμα. Αυτή είναι η ηθική του τόκου, που τόσο είχε απαξιωθεί από την πατερική διδασκαλία. «*Να θυμάσαι πως το χρήμα έχει αναπαραγωγική και καρποφόρα φύση*», λέει ο Φραγκλίνος. Όσο μεγαλύτερο κεφάλαιο διαθέσεις, τόσο περισσότερο θα κερδίσεις. Αλλά και κάθε λίρα αξίζει άπειρα, διότι μπορεί να καρποφορήσει χωρίς τέλος.

3. Να τηρούμε ευλαβικά τις υποσχέσεις μας

Ο καλός πληρωτής έχει και το πορτοφόλι του δανειστή του. Διότι όποιος είναι γνωστός ότι πληρώνει στην προθεσμία του, όπως ακριβώς το υποσχέθηκε, μπορεί οποιαδήποτε στιγμή να σηκώσει όσο χρήμα θέλει. Είναι ο κανόνας λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Όπως λέγεται στην αγορά, η καλή πίστη.

4. Δεν υπάρχουν ασήμαντες πράξεις.

Για τον προτεστάντη όλα είναι σημαντικά. Και οι πιο καθημερινές πράξεις διαμορφώνουν την εικόνα του ατόμου, την πίστη που έχει στην κοινωνία. «*Ο ήχος του σφυριού στις 5 το πρωί και στις 8 το βράδυ, καθησυχάζει τον δανειστή σου. Η φωνή σου στην ταβέρνα τον σπρώχνει να σου ζητήσει πίσω τα δανεικά, πριν την προθεσμία*». Επομένως η εργατικότητά σου αποδεικνύει πως θυμάσαι τις υποχρεώσεις σου, σε παρουσιάζει τίμιο άνθρωπος και αυτό πολλαπλασιάζει την πίστη σου στην αγορά.

5. Να ζεις με όσα έχεις.

Δηλαδή να κάνεις υπολογισμό, ώστε να μην ξεφεύγεις ποτέ από τις δυνατότητές σου στην κατανάλωση. Η αποφυγή αυτού του κανόνα είναι όρος απαράβατος της ατομικής, της οικογενειακής και της κοινωνικής ειρήνης. Όλοι πρέπει να προσαρμόζονται στην πραγματικότητα. Είναι ο κλασικός συντηρητικός κανόνας, πάνω στον οποίο στηρίζεται όλο το καπιταλιστικό οικοδόμημα. Πρέπει να κρατάμε καθημερινό λογαριασμό εσόδων- εξόδων. Τότε θα δούμε πως πολύ μικρές δαπάνες, μπορούν να εξοικονομήσουν μεγάλα ποσά.

6. Να μην ακολουθείς την παράδοση.

Πρόκειται για μια βασική προτεσταντική ιδέα. Η άρνηση της παράδοσης ξεκινά από την άρνηση της πατερικής εκκλησιαστικής παράδοσης και την αποδοχή μόνον του κειμένου της Βίβλου. Στον κοινωνικό τομέα η απαίτηση της καπιταλιστικής λογικής για αύξηση της παραγωγικότητας, συγκρούεται συχνά με την εμμονή σε παραδόσεις εργατικές. Σε αυτό που σήμερα ονομάζουμε κεκτημένα δικαιώματα. Η σύγκρουση εργαζομένων- εργοδοτών πάνω στο ζήτημα αυτό, ουσιαστικά είναι μια σύγκρουση μεταξύ παράδοσης και κεφαλαίου. Οπότε η προτεσταντική άρνηση της παραδοσιοκρατίας, βοηθάει σε μεγάλο βαθμό την καπιταλιστική συσσώρευση.

7. Η φιλαργυρία είναι η πηγή όλων των κακών.

Η πεποίθηση αυτή πηγάζει από τον Απόστολο Παύλο: «*ρίζα γαρ πάντων των κακών εστί η φιλαργυρία*». Οπότε για την προτεσταντική ηθική δεν είναι αποδεκτή μια συμπεριφορά αποθησαυρισμού, αλλά μια συμπεριφορά επένδυσης. Το ίδιο συμβαίνει και με την κατανάλωση. Η υπερβολή της συνδυάζεται με την φιλαργυρία. Και έτσι το πρότυπο είναι μια συμπεριφορά ταιριαστή στην προοπτική της επένδυσης και του κέρδους.

8. Η φιλανθρωπία δεν είναι λύση.

Για τον προτεστάντη η ευθύνη ανήκει στο άτομο. Αυτό έχει τον απόλυτο έλεγχο των πράξεών του, οπότε η φιλανθρωπία συγκρούεται με την βασική ηθική αρχή της ατομικής ευθύνης. Ο Έμερσον έγραψε τις πιο καυστικές γραμμές εναντίον της φιλανθρωπίας, ως μιας υποκριτικής και ανώφελης πράξης. Το θέμα δεν είναι να βοηθούμε τους αναξιοπαθούντες, αλλά να τους πείσουμε να προσπαθήσουν να εργαστούν τίμια και αποτελεσματικά. Για όλους υπάρχουν ευκαιρίες.

9. Να είμαστε εργατικοί και παραγωγικοί.

Διότι έχουμε τοποθετηθεί στη γη από τον Θεό, για να είμαστε παραγωγικοί και να προστατεύουμε τα δημιουργήματά του. Εφόσον είμαστε κατ' εικόνα του, θα πρέπει να τον ακολουθήσουμε. Όπως αυτός είναι παραγωγικός και δημιουργικός, έτσι πρέπει να είμαστε και εμείς. Η εργασία είναι μια απόλυτη αξία.

10. Δεν έχουν σημασία τα έργα, αλλά η πίστη.

Αυτή είναι μια βασική ιδέα της προτεσταντικής θεολογίας. Θα σταθούμε ενώπιον του Θεού όχι με τα έργα μας, αλλά με την πίστη μας. Ωστόσο η θεία χάρις δεν είναι κάτι το απαθές, αλλά μια δύναμη που μας σπρώχνει προς την εργασία. Μέσω της εργασίας, που είναι μια ανάγκη, μας μεταδίδεται η παρουσία του Θεού. Επομένως πίστη και εργασία- που μας οδηγούν στον προορισμό και την Θεία Χάρη- αποτελούν τις βασικές παραμέτρους της προτεσταντικής στάσης.

b. Η εξάπλωση του προτεσταντισμού στην Ελλάδα

Η ιδεολογία της παγκόσμιας εξάπλωσης του προτεσταντικού δόγματος στις αρχές του 19ου αιώνα εμφανίζεται ξεκάθαρα σε ένα από τα θρησκευτικά περιοδικά των επισκοπιανών[25], το *The Spirit of Missions*:

Το υπόλοιπο της υδρογείου εμφανίζεται να τίθεται, με τη βοήθεια της θείας χάριτος, στη διάθεση του χριστιανικού βασιλείου. Αυτό θα συμβεί εάν δώσουμε προσοχή στις παρακάτω σκέψεις: Η κατηγοριοποίηση και η κατανομή του πληθυσμού της γης δεν γίνεται βάσει των γεωγραφικών συνόρων, αλλά της θρησκείας. Αυτή είναι το κέντρο γύρω από το οποίο συγκεντρώνεται η ανθρωπότητα και γύρω από το οποίο εκπολιτίζεται και διαμορφώνεται η μάζα.[26]

Οι Αμερικανοί αιδεσιμότατοι, βλέποντας ότι ο προσηλυτισμός των μουσουλμάνων και των εβραίων ήταν δύσκολη υπόθεση, αποφάσισαν να στραφούν στις «παρηκμασμένες Εκκλησίες της Ανατολής», ιδρύοντας ιεραποστολικούς σταθμούς στην Κωνσταντινούπολη για τον προσηλυτισμό κυρίως των Αρμενίων,

[25] Η Αγγλικανική Εκκλησία θεωρεί τον εαυτό της κομμάτι της *μίας, αγίας, καθολικής και αποστολικής εκκλησίας* και ότι είναι ταυτόχρονα καθολική και μεταρρυθμισμένη — οι επίσκοποί της διεκδικούν αποστολική διαδοχή. Για μερικούς Αγγλικανούς εκπροσωπεί μια μορφή ρωμαιοκαθολικισμού χωρίς τον Πάπα, για άλλους μια μορφή Προτεσταντισμού και για άλλους έναν συνδυασμό των δύο. Η Αγγλικανική Εκκλησία βρίσκεται σε πλήρη κοινωνία με τις λουθηρανικές εκκλησίες της Σκανδιναβίας και της Βόρειας Αμερικής και με τους Παλαιοκαθολικούς (Ρωμαιοκαθολικοί οι οποίοι απέσχισαν από τη Ρώμη μετά την Πρώτη Σύνοδο του Βατικανού, επειδή εκεί θεσπίσθηκε επίσημα το αλάθητο του Πάπα).

[26] The Spirit of of Missions (edited for the Board of Missions of the Protestant Episcopical Church in the United States of America) 8, 1843, σελ. 82-83.

στην Σμύρνη και στην Αθήνα για τους Έλληνες και στη Συρία για τους Άραβες[27]. Αυτό έγινε για τρεις λόγους: πρώτον, πολλά από αυτά τα μέρη ήταν ήδη εκχριστιανισμένα από τα πρώτα κιόλας χρόνια του χριστιανισμού, δεύτερον η ιστορία των λαών και ειδικά των Ελλήνων ξεκινούσε από την αρχαιότητα και ήταν μεγάλη και τρίτον, η γεωγραφική θέση αυτών των σταθμών θα ήταν σπουδαία αποτελώντας σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής και Δύσης στο εμπόριο και την οικονομία.

Στη λεκάνη της Μεσογείου οι προτεστάντες μισιονάριοι ήθελαν να εγκαθιδρύσουν μια παγκόσμια Εκκλησία. Η γένεση του Ελληνικού Ευαγγελικού κινήματος κατά τις πρώτες δεκαετίες του δέκατου ένατου αιώνα συνέβη ανεξάρτητα αλλά σχεδόν ταυτόχρονα στην ηπειρωτική Ελλάδα και στις ελληνικές κοινότητες που ήταν διάσπαρτες καθόλη την έκταση της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Τα σχολεία, το κήρυγμα, τα θρησκευτικά τους έντυπα αποτελούσαν τα μέσα διάδοσης του δόγματός τους και του προσηλυτισμού για τη «διαμόρφωση και τον εκπολιτισμό της μάζας»[28]. Το ιδεολογικό τους υπόβαθρο δήλωνε ότι οι χριστιανοί θα έπρεπε να είναι περήφανοι που λέγονται χριστιανοί, φιλάνθρωποι και πατριώτες. Βάσει αυτών οι Αμερικανοί ιεραπόστολοι συνέδεσαν τον προσηλυτισμό με την παγκόσμια εξάπλωση του χριστιανισμού. Ο όρος προσηλυτισμός είχε γι' αυτούς μια ευρύτερη πολιτιστική και θρησκευτική έννοια σε παγκόσμιο επίπεδο. Την ιδέα αυτή την εφάρμοσαν στον Ελλαδικό χώρο προσαρμόζοντάς την ανάλογα με τις συνθήκες της εποχής. Έτσι λοιπόν, μετέφρασαν τις Γραφές σε μια γλώσσα κατανοητή από τον απλό λαό, εγκατέστησαν τυπογραφείο για τη μετάφραση των εντύπων τους στα Ελληνικά, ίδρυσαν σχολεία και κατηχητικά, παράλληλα έκαναν περιοδείες για κηρύγματα και προσηλυτισμό.

Οι Έλληνες πνευματικοί άνθρωποι[29] κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 θεωρούσαν ότι ο σκοπός των μισιονάριων ήταν αναμφίβολα προσηλυτιστικός, όπως ο Γεννάδιος που πρότεινε τον περιορισμό των σχολείων τους στα μέρη που δεν υπήρχαν αντίστοιχα κρατικά, και επίσης την εποπτεία τους από το κράτος ή ακόμα και την κατάργησή τους.

[27] Grabill, J.L., Protestant Diplomacy and the Near East. Missionary Inflyence on American Policy, 1810-1927, University of Minesota Press, Minneapolis 1971, σελ. 8.
[28] The Spirit of Missions 8, 1843, σελ. 161.
[29] Μαμώνη, Κ., «Αγώνες του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά των μισιονάριων», Μνημοσύνη 8, 1980-1981, σελ. 182.

Το προτεσταντικό δόγμα, επειδή στα κηρύγματά του έδινε ιδιαίτερη σημασία στην εκπαίδευση και την εκλαΐκευση, μιλούσε απευθείας στις καρδίες των ανθρώπων με αποτέλεσμα σε πολλές περιοχές να έχει μεγάλη διεισδυτικότητα. Η επιρροή του θεωρήθηκε πιο επιτυχημένη και επίσης πιο αποτελεσματική-επικίνδυνη από εκείνη του καθολικού δόγματος.

Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία[30] δέχεται την Αγία Γραφή ως την ύψιστη και τελική αυθεντία σε θέματα πίστης και ζωής, αποδέχεται το Σύμβολο της Πίστεως Νίκαιας/Κωνσταντινούπολης χωρίς την προσθήκη του φιλιόκβε.[31] Είναι συντηρητική-ορθόδοξη στη θεολογία της (δηλαδή δέχεται την Αγία Τριάδα, την θεότητα του Ιησού Χριστού και συμφωνεί με όλες τις υπόλοιπες χριστιανικές εκκλησίες στα θεμελιώδη δόγματα του Χριστιανισμού), ενώ δογματικά συγκαταλέγεται μεταξύ των Πρεσβυτεριανών[32] και Αναμορφωμένων[33] εκκλησιών.

Ως εκκλησία, είναι δραστήρια στην Οικουμενική κίνηση. Από το 1948 συμμετέχει στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών και μαζί με την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος αποτελούν τα μόνα δόγματα από την Ελλάδα που είναι μέλη στον οργανισμό. Επίσης είναι μέλος στο Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Εκκλησιών στην Παγκόσμια Κοινωνία Αναμορφωμένων Εκκλησιών και στην Εκκλησιαστική

[30] « Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης : Τι πιστεύουμε». *Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2017*.

[31] Η Οικουμενική Σύνοδος της Νίκαιας στα 325 με το πρώτο «Σύμβολο της Πίστεως» δήλωσε ότι το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται από το Θεό – Πατέρα («το εκ του Πατρός εκπορευόμενον»). Αυτό το Σύμβολο τροποποιήθηκε στην Οικουμενική Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης το 381. Ως εκ τούτου, καλείται συνήθως Σύμβολο Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως. Στην τριαδική ομολογία, οι Χριστιανοί από τους πρώτους αιώνες έχουν κάνει μερικές σημαντικές διακρίσεις. Ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα θεωρείται ότι έχουν την αιώνια προέλευσή τους από τον Πατέρα. Ο Υιός, ο προαιώνιος Λόγος (Ιωάν. α΄ 1) έχει γεννηθεί από τον Πατέρα, ενώ το Άγιο Πνεύμα «εκπορεύεται» από τον Πατέρα. Αυτές οι επισημάνσεις αφορούν την ύπαρξη του Θεού πέρα από κάθε χρονικό όριο, «προ πάντων των αιώνων» κατά το Σύμβολο της Νικαίας. Όσον αφορά τη δημιουργία, ο Θεός λέγεται ότι απέστειλε τον Υιό του και το Πνεύμα του. Στα λατινικά η λέξη processio αφορά και την αποστολή (που κατά την ορθόδοξη θεολογία γίνεται και από τον Υιό) αλλά και την εκπόρευση (που αφορά μόνο τον Πατέρα) του Πνεύματος, αυτός ο ιδιωματισμός θα μπορούσε να προκαλέσει κάποια σύγχυση στις θεολογικές συζητήσεις. Βάσει της «αίρεσης του Filioque» οι Ρωμαιοκαθολικοί θεωρούνται αιρετικοί από την Ορθόδοξη εκκλησία με απόφαση της Η' Οικουμενικής Συνόδου που συγκλήθηκε το 879 στην Κωνσταντινούπολη. Adrian Niculcea. «Historical and systematic modern observation concerning the "Filioque Addition"». *International Journal of Orthodox Theology, τομ. 1/2 (2010), σελ.96-116*. Ανακτήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 2019

[32] Ο **Πρεσβυτεριανισμός** είναι ένα Χριστιανικό δόγμα που περιλαμβάνει διάφορες εκκλησίες οι οποίες συνδέονται με την Καλβινιστική θεολογική παράδοση του Προτεσταντισμού. Η Πρεσβυτεριανή θεολογία τονίζει την κυριαρχία του Θεού, την εξουσία των Γραφών και την αναγκαιότητα της δια πίστεως χάρης του Ιησού Χριστού.

[33] Οι **Μεταρρυθμισμένες** ή **Αναμορφωμένες εκκλησίες** είναι μια κατηγορία Χριστιανικών Προτεσταντικών εκκλησιών, οι οποίες δογματικά χαρακτηρίζονται από ένα παρόμοιο μεταξύ τους Καλβινισμό, ενώ ταυτίζονται με τις Πρεσβυτεριανές εκκλησίες. Ιστορικά σχετίζονται με εκείνες τις εκκλησίες που προέκυψαν το 16ο αιώνα, κατά κύριο λόγο στο πλαίσιο της Ελβετικής Μεταρρύθμισης υπό την ηγεσία του Ιωάννη Καλβίνου και του Ούλριχ Ζβίγγλιου.

Κοινότητα του Leuenberg. Στην Ελλάδα, είναι βασικό μέλος του Πανελλήνιου Ευαγγελικού Συνδέσμου.

Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία στην Ελλάδα ιδρύθηκε στην Αθήνα από το Μιχαήλ Δ. Καλαποθάκη (1825- 1911). Μόλις επέστρεψε στην Ελλάδα μετά από σπουδές θεολογίας στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια των Ηνωμένων Πολιτειών, εξέδωσε από το 1858 την εβδομαδιαία οικογενειακή και θρησκευτική εφημερίδα «Αστήρ της Ανατολής» και ξεκίνησε τακτικές συναθροίσεις κηρύττοντας το ευαγγέλιο. Το 1871 κτίστηκε με προσωπική του φροντίδα η Α' Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία. Η πρώτη σύνοδος της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας πραγματοποιήθηκε στο Βόλο το 1880, ενώ το 1883 ψηφίστηκε ο πρώτος Καταστατικός Χάρτης. Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Ευαγγελικών Εκκλησιών συστάθηκε το 1924 και συμπεριέλαβε όλες τις Ευαγγελικές Εκκλησίες, αυτές που υπήρχαν στην ελεύθερη Ελλάδα και αυτές που σχηματίστηκαν από τους πρόσφυγες της Μικράς Ασίας. Διαλύθηκε το 1938 και επανασυγκροτήθηκε με νέο καταστατικό ως Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία. Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία είναι η παλαιότερη διαμαρτυρόμενη ομολογία στην Ελλάδα. Η Γενική Σύνοδος της εκκλησίας συγκαλείται κάθε δύο χρόνια και οι εργασίες της εκτελούνται στις εγκαταστάσεις της κατασκήνωσης «Άργος Ζωδιάτης» στη Λεπτοκαρυά Πιερίας. Η Γενική σύνοδος αποτελείται από δύο Τοπικές Συνόδους που συγκαλούνται μια φορά το χρόνο, τη *Νότια* και τη *Βόρεια,* στις οποίες συμμετέχουν οι ποιμένες και οι πρεσβύτεροι της εκκλησίας. Πρόεδρος της Γενικής Συνόδου είναι ο ποιμένας της εκκλησίας της Βόλου, αιδ. Μελέτιος Μελετιάδης. Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία διατηρεί ιεραποστολικό έργο στη νότια Αλβανία και στη Βουλγαρία. Εκτός από την Ελλάδα υπάρχουν εκκλησίες στην Κύπρο, στη Γερμανία, στο Καναδά και στις Ηνωμένες Πολιτείες.

iii. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Ο Cohen υποστηρίζει ότι η «κοινότητα»[34] περιλαμβάνει δύο συναφείς προτάσεις: ότι τα μέλη μιας ομάδας έχουν κάτι κοινό μεταξύ τους και ότι αυτό το κοινό τους διαφοροποιεί σε σημαντικό βαθμό από τα μέλη άλλων ομάδων. Η κοινότητα, ως εκ τούτου, συνεπάγεται τόσο ομοιότητα όσο και διαφορά. Είναι δηλαδή μια σχεσιακή ιδέα και αφορά την εναντίωση της μιας κοινότητας σε τρίτους ή σε άλλες κοινωνικές οντότητες. Η οπτική αυτή γεννά το ερώτημα του καθορισμού των ορίων μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων.

Το επιχείρημα του Cohen είναι ότι τα όρια μπορούν να καθοριστούν είτε σημειώνοντάς τα σε ένα χάρτη είτε βάσει νόμου είτε βάσει φυσικών χαρακτηριστικών, όπως ενός ποταμού ή δρόμου, άλλα μπορεί να είναι θρησκευτικά ή γλωσσικά. Μπορούν να εκληφθούν καλύτερα, όπως αυτά υφίστανται και γίνονται κατανοητά στη σκέψη των ατόμων. Αυτή η συμβολική διάσταση των ορίων της κοινότητας είναι για τον Cohen θεμελιώδης για την αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι βιώνουν τις κοινότητες. Κάθε κοινότητα στηρίζεται σε κανόνες, οι οποίοι δημιουργούν τα ιδιαίτερα σύμβολα και σημεία οριοθέτησής της και καθορίζουν το ποιος είναι στην κοινότητα και ποιος όχι. Ο καθορισμός του ορίου τοποθετεί κάποια άτομα εντός και κάποια άλλα πέρα από τη νοητή γραμμή που το όριο δημιουργεί. Κατά συνέπεια, ο ορισμός της «κοινότητας» μπορεί να αποτελέσει πράξη αποκλεισμού. Τα οφέλη του ανήκειν σε μια συγκεκριμένη ομάδα τα στερούνται τα μη- μέλη.

Οι θρησκευτικές τελετουργίες συμβάλλουν άμεσα στην εσωτερική δόμηση της κοινωνίας. Η έννοια της κοινότητας[35] είναι αυτή που αποτελεί τον ισχυρό ιστό που συνδέει αυτές τις τελετουργίες και εκφράζει συμβολικά την οργάνωση και τη συγκρότηση της Ευαγγελικής Κοινότητας στην παρούσα έρευνα. Τα άτομα, ως δρώντα υποκείμενα, λειτουργούν με βάση τη συλλογική τους ταυτότητα και δρουν για το καλό και τη διασφάλιση της ενότητας της κοινότητας. Η αίσθηση αυτή του «κοινώς ανήκειν» που συναντάται έντονα στις θρησκευτικές κοινότητες ενισχύεται και από το πνεύμα αλληλεγγύης που χαρακτηρίζει τα μέλη. Η αυτοδιάθεση προς

[34] Cohen, A. P., The Symbolic Construction of Community, London: Tavistock, 1985, σελ. 12-20.
[35] Rappaport, R., A., Ecology, Meaning and Religion, North Atlantic Books, Cambridge University Press, 1979

όφελος της Κοινότητας ενισχύει την αίσθηση της συλλογικής και τοπικής ταυτότητας και συμβάλλει στην ενδυνάμωσή της.

iv. Κοινωνικό Κεφάλαιο

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, οι οποίοι αναπόφευκτα έχουν οδηγήσει σε μια θεωρητική σύγχυση. Αυτό είναι φανερό από την πληθώρα των συμφραζόμενων εννοιών-φράσεων που οι διάφοροι μελετητές του κοινωνικού κεφαλαίου χρησιμοποιούν κάθε φορά στην προσπάθειά τους να το περιγράψουν. Συχνά το συναντάμε ως: κοινοτικό πνεύμα, κοινοτική ζωή, καλή γειτονία, κοινωνική κόλλα, κοινωνικοί δεσμοί, κοινωνικά δίκτυα, άτυπα και επίσημα δίκτυα, κοινωνικοί πόροι κι αρετή του πολίτη. Παρόλη τη θεωρητική σύγχυση, μοιάζει να υπάρχει μια κοινή συναίνεση, όπου στις περισσότερες μελέτες το κοινωνικό κεφάλαιο αντιμετωπίζεται ως ιδιοκτησία των ομάδων παρά ως ένας ατομικός πόρος. Στους βασικούς δείκτες του κοινωνικού κεφαλαίου περιλαμβάνονται: οι κοινωνικές σχέσεις, τα τυπικά και άτυπα κοινωνικά δίκτυα, η συμμετοχή σε ομάδες, η εμπιστοσύνη, η αμοιβαιότητα και η συμμετοχή των πολιτών στα κοινά.[36]

Κατά τον Porters η ιδέα[37] που κρύβεται πίσω από το κοινωνικό κεφάλαιο δεν είναι κάτι καινούριο στις κοινωνικές επιστήμες καθώς, όπως αναφέρεται από τον Durkheim, *δίνει ιδιαίτερη σημασία στην προσκόλληση του ατόμου σε μια κοινότητα ως αντίδοτο της ανομίας και της αυτοκαταστροφής*. Όπως παρατηρεί ο Woolcock, βάσει των περισσότερων σύγχρονων ερευνών σε ένα γενικό πλαίσιο τα άτομα που έχουν καλές συνδέσεις, είναι πιο πιθανό να ανήκουν στην κατηγορία των 4H[38], που σημαίνει «housed, healthy, hired and happy», δηλαδή: στεγασμένοι, υγιείς, προσληφθέντες και χαρούμενοι.

Σύμφωνα με τον Bourdieu[39], το Κοινωνικό Κεφάλαιο τείνει να οριστεί ως κανόνες αμοιβαιότητας, εμπιστοσύνης και συνεργατικότητας, ένα είδος κοινωνικής

[36] Illingworth, P., *The Duty to Promote Social Capital* στο Dawson Angus (edited), The Philosophy of Public Health, Ashgate Publishing, 2009, σελ. 39-40
[37] Portes, A., *Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology*. Annual Review of Sociology (24), 1998,Σελ. 1-24
[38] Woolcock, M., *The place of social capital in understanding social and economic outcomes*, ISUMA Canadian Journal of Policy Research 2 (1), 2001, σελ. 11-17.
[39] Bourdieu, P., *Forms of Capital*, New York: Greenwood Press, 1983.

κόλλας, που συγκρατεί τις κοινωνίες ενωμένες δημιουργώντας ένα συλλογικό «εμείς» και δημόσια αγαθά στις σύγχρονες κοινωνίες. Περιλαμβάνει σύνολα σχεσιακών δικτύων που μπορούν να κινητοποιηθούν ως πόροι στη διαδικασία της ταξικής διάκρισης.

Ο Coleman αναφέρει πως το κοινωνικό κεφάλαιο χαρακτηρίζεται από 3 πράγματα[40]. Αρχικά από τις υποχρεώσεις και προσδοκίες οι οποίες εξαρτώνται από την αξιοπιστία του κοινωνικού περιβάλλοντος. Κατά δεύτερο λόγο, από τη δυνατότητα της πληροφορίας να μεταφέρεται εντός της κοινωνικής δομής προκειμένου να παρέχει μια βάση για δράση και τέλος από την παρουσία κανόνων που συνοδεύονται από αποτελεσματικές κυρώσεις.

Τέλος, η έννοια της εμπιστοσύνης κατέχει πολύ σημαντική θέση στη μελέτη του κοινωνικού κεφαλαίου. Κάποιοι τη θεωρούν παράγωγό του, άλλοι την αντιμετωπίζουν ως συστατικό των κοινών αξιών που απαρτίζουν το κοινωνικό κεφάλαιο, ενώ κάποιοι τρίτοι θεωρούν ότι είναι και τα δύο. Οι Pretty & Ward θεωρούν ότι η εμπιστοσύνη[41] ενδυναμώνεται από τις κυρώσεις που μπορεί να εφαρμόζονται σε αυτούς που αποκλίνουν από τους κοινωνικούς κανόνες ή αποτυγχάνουν στις κοινωνικές τους ευθύνες. Επίσης σύμφωνα με τον Beem[42], *η αλληλεπίδραση επιτρέπει στους ανθρώπους να δομήσουν κοινότητες, να δεσμευθούν ο ένας απέναντι στον άλλο και να πλέξουν τον κοινωνικό ιστό… Η εμπιστοσύνη μεταξύ των ατόμων γίνεται εμπιστοσύνη μεταξύ αγνώστων και εμπιστοσύνη σε ένα ευρύ ιστό κοινωνικών θεσμών. Τελικά, γίνεται ένα κοινό σύνολο αξιών, αρετών και προσδοκιών εντός της κοινωνίας στο σύνολό της. Χωρίς αυτή την αλληλεπίδραση, από την άλλη πλευρά, η εμπιστοσύνη διασπάται… Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου υποστηρίζει ότι η οικοδόμηση ή η ανοικοδόμηση της κοινότητας και της εμπιστοσύνης απαιτούν πρόσωπο με πρόσωπο συναντήσεις*.

Μια πολύ σημαντική πτυχή του κοινωνικού κεφαλαίου αποτελεί το θρησκευτικό κεφάλαιο, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των θρησκευτικών δραστηριοτήτων πραγματοποιούνται στο πλαίσιο μιας θρησκευτικής ομάδας -

[40] Coleman, J.C., *Foundations of social theory*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, (1990, 1994), σελ: 302.
[41] Pretty, J.N. Ward, H., What is Social Capital? World Development 29 (2), 2001, σελ. 209-227 University of Essex web site.
[42] Beem, C., *The Necessity of Politics. Reclaiming American public life*, Chicago: University of Chicago Press, 1994.

κοινότητας. Ο όρος θρησκευτικό κεφάλαιο[43] για τους ερευνητές συνήθως γίνεται κατανοητός σε σχέση με δεξιότητες και εμπειρίες που αποκτά κάποιος εντός μιας ορισμένης θρησκείας, ενώ περιλαμβάνει τη θρησκευτική γνώση, την εξοικείωση με το θρησκευτικό τελετουργικό, τα δόγματα, τη λατρεία, αλλά και τις φιλίες που αναπτύσσονται ανάμεσα στα μέλη των θρησκευτικών ομάδων. Η διάσταση αυτή του θρησκευτικού κεφαλαίου συνδέεται με στοιχεία που, έτσι και αλλιώς, είναι ευδιάκριτα στις θρησκευτικές κατασκευές των κόσμων που μας περιβάλλουν. Σαφέστατα, το θρησκευτικό κεφάλαιο με την έννοια αυτή έχει μετρήσιμα χαρακτηριστικά και εξηγεί τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και συμπεριφορές των θρησκευόμενων ανθρώπων, ενώ σε πολλές περιπτώσεις μετρά και τις αποκλίσεις τους από αυτές. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η επιλογή κάποιου να διαλέξει σύζυγο από τη δική του θρησκευτική κοινότητα και να τελέσει επίσης γάμο σύμφωνα με τα έθιμα της δικής του θρησκείας. Στην ουσία το θρησκευτικό κεφάλαιο είναι εκεί. Είναι παρόν, επειδή έχει δημιουργηθεί και αναπαραχθεί από πολλές γενιές ανθρώπων, δομημένο μέσα από μια σειρά θρησκευτικών δραστηριοτήτων και πεποιθήσεων, οι οποίες αναπαράγονται και αναδιανέμονται με πολύ συγκεκριμένο τρόπο, προκειμένου να αποτυπώνονται στη σκέψη και τη συνείδηση των πιστών. Ενώ το θρησκευτικό κεφάλαιο έχει μια κοινωνική διάσταση, δημιουργείται και αναπαράγεται από τα μέλη των θρησκευτικών ομάδων, σε θεσμικό επίπεδο διατηρείται από τις δομές της ίδια της θρησκευτικής κοινότητας. Εφαρμόζοντας την τυπολογία του Uphoff[44], θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τα στοιχεία του θρησκευτικού κεφαλαίου σε *δομικά* και *γνωστικά*. Έτσι, το τυπικό, οι τελετουργίες, τα δόγματα, οι κανόνες, οι εορτές, η κοινωνική δικτύωση, η ιεραρχία αποτελούν στοιχεία της θρησκευτικής δομής του θρησκευτικού κεφαλαίου, τα οποία σχετίζονται περισσότερο με τα τυπικά χαρακτηριστικά που παραμένουν ίδια μέσα σε μια θρησκευτική παράδοση και αναπαράγονται με έναν πολύ συγκεκριμένο τρόπο διαχρονικά. Από την άλλη πλευρά, τα θρησκευτικά πρότυπα, οι θρησκευτικές αξίες και συμπεριφορές, η εμπιστοσύνη που αναπτύσσεται μεταξύ των μελών των θρησκευτικών κοινοτήτων, οι κοινές δραστηριότητες, όπως η φιλανθρωπία, η ψυχολογική στήριξη των αδυνάτων κ.ά. αποτελούν στοιχεία τα οποία συγκροτούν τα γνωστικά χαρακτηριστικά του

[43] Iannaccone, L. R. (1990). Religious Practice: A Human Capital Approach. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29, σελ. 299

[44] Uphoff, N. (1999). Understanding Social Capital: Learning from the Analysis and Experiences of Participation. In Dasgupta & Seregeldin, *Social Capital: A Multifaceted Perspective*. Washington DC, USA, World Bank

θρησκευτικού κεφαλαίου. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η θρησκευτική συμμετοχή αποτελεί έναν κοινωνικό πόρο που δημιουργεί δίκτυα, κανόνες και σχέσεις που βοηθούν τα άτομα και τις κοινότητες να επιτύχουν αμοιβαία οφέλη. Επίσης, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις διαμορφώνουν ένα ήθος, το οποίο καλλιεργεί την εμπιστοσύνη, τον αλτρουισμό, τη συνεργασία, τη γενναιοδωρία. Η σχέση μεταξύ των δομικών και των γνωστικών μορφών του θρησκευτικού κεφαλαίου είναι συμπληρωματική, παρόλο που και εδώ μπορεί να έχουμε την παρουσία των δομικών μορφών του θρησκευτικού κεφαλαίου, ανεξάρτητα από τις γνωστικές του μορφές, και το αντίστροφο. Οι θρησκείες, για να διατηρήσουν τον θεσμικό τους ρόλο και να οργανώσουν τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους, στηρίζονται στην καλλιέργεια και αναπαραγωγή των δικτύων κοινωνικής τους συγκρότησης, σε τοπικό, εθνικό και οικουμενικό επίπεδο. Προς την κατεύθυνση αυτή βοηθούν και οι ιεραρχικές δομές εξουσίας, οι οποίες κατανέμουν τις αρμοδιότητες και ελέγχουν τις σχέσεις. Η βαθμιδωτή κατανομή των θρησκευτικών θέσεων, κληρικών και λαϊκών, και η επιφόρτισή τους με τη διαφύλαξη των δογματικών αρχών και κανόνων της θρησκείας οδηγεί στη διασφάλιση του θρησκευτικού κεφαλαίου με τα εξωτερικά τυπικά του χαρακτηριστικά, χαρακτηριστικά τα οποία δικαιολογούν και την παρουσία της θρησκείας μέσα σε μια κοινωνία. Εάν, π.χ., η νομική υπόσταση της θρησκείας αποτελεί μια κρατική επιλογή, σχετίζεται δηλαδή με τη θεσμική της νομιμοποίηση, το θρησκευτικό κεφάλαιο ουσιαστικά λειτουργεί προς την κατεύθυνση της κοινωνικής ένταξης και αποδοχής των μελών της θρησκευτικής κοινότητας, ευκολότερα από την ένταξη και αποδοχή των μελών μιας θρησκευτικής σέκτας – αίρεσης. Από την άλλη πλευρά, τα δομικά χαρακτηριστικά του θρησκευτικού κεφαλαίου δεν μπορούν από μόνα τους να υπερασπιστούν τις σχέσεις νοηματική ιδιοποίησης όλων των στοιχείων που συνδέονται με την παρουσία και αναπαραγωγή των αιτιολογημένων επιλογών ένταξης σε μια θρησκευτική ομάδα. Για παράδειγμα, δεν μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι είναι ενεργό μέλος μιας θρησκευτικής κοινότητας, επειδή αυτή έχει τύχει νομικής κατοχύρωσης. Σε κάθε περίπτωση, οι θρησκευτικές αξίες και συμπεριφορές, τα θρησκευτικά πρότυπα και οι πεποιθήσεις, η συνεργατικότητα και η αλληλεγγύη που διαμορφώνει το θρησκευτικό μοτίβο αποτελούν στοιχεία που ενισχύουν το θρησκευτικό κεφάλαιο. Η θρησκευτική δράση προϋποθέτει θρησκευτική δομή, κανόνες, ρόλους και γενικότερα στοιχεία που προσδιορίζουν τη

θρησκευτική δράση, ενώ από την άλλη πλευρά η θρησκευτική δομή παραμένει ανενεργός, εάν δεν υφίσταται η θρησκευτική δράση.[45]

Αυτό που αξίζει να αναφέρει κάποιος εδώ είναι ότι το θρησκευτικό κεφάλαιο, είτε στη *δομική* του διάσταση είτε στη *γνωστική* του διάσταση, παράγει οφέλη. Πολλές θρησκευτικές δραστηριότητες λειτουργούν ως ένα είδος προσωπικής και κοινωνική επένδυσης. Έτσι, οι θρησκευτικές υπηρεσίες έχουν σχεδιαστεί με σκοπό όχι μόνο να εμπνεύσουν ή να διασκεδάσουν τους συμμετέχοντες, αλλά και να τους καθοδηγήσουν. Οι θρησκευτικές πράξεις της φιλανθρωπίας και της αγάπης, για παράδειγμα, δεν έχουν ως στόχο μόνο τη βοήθεια των άλλων, αλλά και εκείνων που κάνουν τις πράξεις αυτές. Με κάποιον τρόπο κάθε θρησκεία υπόσχεται τις βελτιωμένες προοπτικές είτε αυτής της ζωής είτε της επόμενης (Iannaccone, 1990: 299). Συνεπώς, τα κοινά οφέλη, όπως ταυτότητα, ένταξη, αποδοχή, αλληλεγγύη, εμπιστοσύνη, συνεργασία, γενναιοδωρία, που παρέχει το θρησκευτικό κεφάλαιο για τα μέλη των θρησκευτικών ομάδων, ενδεχομένως να κατανέμονται με διαφορετικό τρόπο στους συμμετέχοντες σε μια κοινότητα πιστούς. Η συμμετοχή σε μια θρησκευτική ομάδα ή κοινότητα δεν αναπαράγει απλά το θρησκευτικό κεφάλαιο της ίδιας της κοινότητας και των μελών της, αλλά κυρίως το συνδέει με μια σειρά άλλων πόρων, οικονομικών, πολιτισμικών, πολιτικών, που το επηρεάζουν και επηρεάζονται φυσικά από αυτό. Έτσι, η θρησκευτική ηθική καθιερώνει κανόνες τόσο σε προσωπικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η γνώση των κανόνων αυτών, η λειτουργία τους, αλλά και η εφαρμογή τους, αποτελούν θεμελιακά στοιχεία του θρησκευτικού κεφαλαίου. Επιπρόσθετα, η θρησκεία αποτελεί μια σημαντική πηγή για το κοινωνικό κεφάλαιο στις σύγχρονες κοινωνίες, επειδή λειτουργεί ως σώμα πεποιθήσεων, αξιών και κανόνων που παρακινούν τους οπαδούς να προσφερθούν εθελοντικά στις κοινοτικές υποθέσεις, να παρέχουν τις κοινωνικές τους υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη, τα συσσίτια, η εκπαίδευση, η βοήθεια των φτωχών κ.ά. Η θρησκεία παρέχει επίσης μια πηγή κοινής ταυτότητας στα μέλη της και δημιουργεί δεσμούς μεταξύ τους.[46]

[45] Karamouzis, P. & Athanasiades, E. Religiosity and Education: The views of Greek Student Teachers on the Religious Education Course. *Religious Education,2011,* σελ. 106.
[46] Ugur, E., *Religion as a source of Social Capital? The Gulen movement in the public sphere*. In Ihsan Yilmaz et al (eds), *Muslim World in Transition: Contributions of the Gulen Movement.*, Leeds Metropolitan University Press, London: 2007, σελ. 154

v. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία καλείται η συγκεκριμένη ανθρωπολογική μελέτη να απαντήσει είναι:

- Ποιες είναι οι δράσεις της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης;
- Τι σημαίνει σήμερα για κάποιον να είναι μέλος της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης;
- Έχει επιπτώσεις η θρησκευτική πίστη στην καθημερινότητά του;
- Σε ποιο βαθμό διαφοροποιούνται τα μέλη από το κανονιστικό πλαίσιο των κυρίαρχων θρησκευτικών αντιλήψεων;
- Ποια είναι η ιστορία της Κοινότητας;
- Ποια είναι η σχέση των πιστών με το παρελθόν της Κοινότητας;
- Οι θρησκευτικές παραδόσεις έχουν μεταβληθεί και σε ποιο βαθμό;
- Πόσο σημαντική είναι η κοινωνική παρουσία της Κοινότητας στην τοπική κοινωνία;
- Ποια είναι η σχέση της με την πολιτική;
- Ποια είναι η σχέση της Κοινότητας με τις υπόλοιπες Ευαγγελικές κοινότητες τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό;
- Ποια είναι η σχέση της Κοινότητας με τις υπόλοιπες θρησκευτικές κοινότητες στην πόλη της Κατερίνης;
- Πώς συγκροτούνται τα υποκείμενα μέσα από τις δράσεις της Κοινότητας;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά μιας θρησκευτικής κοινότητας με προτεσταντικό ήθος;
- Πώς λειτουργεί το κοινωνικό κεφάλαιο για τα υποκείμενα;
- Πώς συγκροτούνται τα υποκείμενα μέσα από τον τρόπο που διαχειρίζονται το κοινωνικό κεφάλαιο;
- Πώς ξεκίνησε η έρευνα πεδίου και πώς τελικά κατέληξε;
- Αιτίες που επιλέχτηκαν οι συγκεκριμένες αναλυτικές έννοιες προς ανάλυση.

ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι χώροι. Το ερευνητικό πεδίο αφορούσε τα μέρη όπου ζουν καθημερινά, κατοικούν, εργάζονται και δραστηριοποιούνται τα μέλη της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης καθώς επίσης και τα μέρη στα οποία ξεκουράζονται και περνούν τον ελεύθερο τους χρόνο. Πιο συγκεκριμένα, έγιναν συναντήσεις εκτός από τις οικείες των συμμετεχόντων στην έρευνα και της δικής μου ως ερευνήτρια στο κτίριο της Εκκλησίας όπου πραγματοποιείται τόσο η λατρεία όσο και εκδηλώσεις, στον προαύλιο χώρο της Εκκλησίας όπου αποτελεί μέρος συνάντησης και συναναστροφής για τα μέλη μετά από τη λατρεία, στο Σχολικό Κτίριο της Κοινότητας όπου λαμβάνουν χώρα οι περισσότερες από τις δράσεις της Εκκλησίας, στο πάρκο έξω από την Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης, στο κτίριο της Κοινότητας που βρίσκεται απέναντι από την Εκκλησία και περιέχει αίθουσα όπου τα μέλη συναθροίζονται μετά τη λατρεία είτε παίρνουν μέρος σε διάφορες εκδηλώσεις, στα γραφεία της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης «*Περιχώρηση*», στο χώρο του Κοινωνικού Παντοπωλείου και στα γραφεία της Ιεραποστολής «Macedonian Outreach» στο Λιτόχωρο Πιερίας.

Οι τεχνικές. Οι τεχνικές συλλογής της έρευνας θα είναι βασισμένες στο θεωρητικό πλαίσιο της ποιοτικής μεθόδου έρευνας[47]:

- Συμμετοχική παρατήρηση
- Συνέντευξη (με τη χρήση κατάλληλου εξοπλισμού και οδηγού συνέντευξης)
- Εθνογραφικές σημειώσεις (ανάλυση συνομιλίας)
- Χρήση οπτικοακουστικών μέσων (Βίντεο και φωτογράφιση)
- Βιογραφική έρευνα
- Ομάδες εστίασης (όπου αυτό κατέστη δυνατό)
- Μέθοδος χιονοστιβάδας
- Βιβλιογραφική έρευνα

[47] Ιωσηφίδης, Θ., *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική, 2008, σ. 111-166.

Αναστοχασμοί επί του πεδίου και του ερευνητικού εγχειρήματος

- Συνέντευξη: Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν ένιωσαν άνετα, διότι δεν ήταν εξοικειωμένοι με την μέθοδο της συνέντευξης και δεν μετέφεραν όλες τις πληροφορίες ελεύθερα. Ήταν αρκετά αγχωμένοι οι περισσότεροι για το αν θα μπορέσουν να μεταφέρουν το κλίμα που επικρατεί στις δράσεις τους. Το γεγονός ότι για πρώτη φορά κάποιος εκτός κοινότητας ενδιαφέρθηκε να καταγράψει την ιστορία της και να μελετήσει τις δράσεις της, τους φόρτιζε ακόμη περισσότερο. Τις περισσότερες φορές οι συνεντεύξεις επαναλήφθηκαν με δική τους πρωτοβουλία και με τη χρήση εθνογραφικών σημειώσεων.
- Συμμετοχική παρατήρηση: Η συνεχής παρουσία στο πεδίο αποτέλεσε πολύτιμη πηγή πληροφόρησης. Το γεγονός ότι όταν ξεκίνησε η έρευνα πεδίου βρισκόμουν σε προχωρημένη εγκυμοσύνη στάθηκε πολύτιμος αρωγός κατά για την εξέλιξη και ολοκλήρωσή της. Όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα ενδιαφερόταν για την εξέλιξή της καθώς και για την πορεία του τοκετού αλλά και των πρώτων ημερών στο σπίτι. Έτσι αναπτύχθηκε ένα κλίμα εμπιστοσύνης και φιλικής διάθεσης όπου όλοι ένιωσαν άνετα και συνεχώς έδιναν πληροφορίες σχετικά με τις δράσεις της κοινότητας.
- Εθνογραφικές σημειώσεις: Καταγραφή ανά πάσα ώρα και στιγμή όσων συνέβησαν. Ήταν ο πιο εύκολος και αποδοτικός τρόπος να καταγραφούν τα όσα συνέβαιναν διαρκώς στο πεδίο χωρίς οι συμμετέχοντες στην έρευνα να νιώθουν άβολα και να χρειάζεται να διακόπτεται η ροή της σκέψης τους.
- Χρήση οπτικοακουστικών μέσων: Επειδή πρόκειται για θρησκευτική κοινότητα η αξιοποίηση της τεχνολογίας βοήθησε στην ακριβή αποτύπωση όσων διαδραματίστηκαν. Δεδομένου ότι χρησιμοποιείται η τεχνολογία για σύγχρονη μετάδοση στο διαδίκτυο (Live Streaming) της Κυριακάτικης Λατρείας αλλά και μεγάλων εκδηλώσεων όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν εξοικειωμένοι με τη χρήση οπτικοακουστικών μέσων. Όλοι ανταποκρίθηκαν ευχάριστα και θεώρησαν στο τέλος μια καλή ευκαιρία να μεταφέρουν το προφίλ της Κοινότητας προς την Ακαδημαϊκή κοινότητα αλλά και για κάθε ενδιαφερόμενο εκτός αυτής.
- Βιογραφική έρευνα: Η κατανόηση και γνώση των βιωμάτων και του τρόπου ζωής του καθενός ξεχωριστά όσων συμμετείχαν στην έρευνα βοήθησε στην κατανόηση της δράσης του κάθε ατόμου μέσα στο πεδίο.

- Ομάδες εστίασης: Έπειτα από τη μη επιτυχημένη έκβαση κάποιων συνεντεύξεων προκειμένου να εκμαιευτούν οι πληροφορίες που χρειαζόταν για την ολοκλήρωση της έρευνας προχώρησα με την τεχνική των Ομάδων εστίασης (Focus groups). Στα πλαίσια της συμμετοχικής παρατήρησης και πάντοτε κρατώντας εθνογραφικές σημειώσεις για την αποτύπωση όσων συνέβαιναν πραγματοποιήθηκαν πολλές συναντήσεις κυρίως στα σπίτια των συμμετεχόντων στην έρευνα, στις εργασίες τους, στο σχολικό κτίριο της Κοινότητας όπου αποτελεί τόπο συνάντησης για τα μέλη της και στους συμμετέχοντες στις δράσεις της.

- Χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης: Έχοντας βάλει πλέον όλοι στη ζωή μας την τεχνολογία, έτσι και τα μέλη της Ευαγγελικής Κοινότητας στην Κατερίνη προσπαθούν να τη χρησιμοποιήσουν παραγωγικά. Έτσι λοιπόν χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να είναι σε συνεχή επικοινωνία και επαφή και να ενημερώνουν τα μέλη για τις δράσεις και τις ανάγκες της Κοινότητας. Επιπλέον πολλές από τις λατρείες, δράσεις ή εκδηλώσεις της Κοινότητας προβάλλονται ζωντανά μέσω livestreaming στο διαδίκτυο και μπορούν οι πιστοί και κάθε ενδιαφερόμενος να τα παρακολουθήσει ακόμη και αν βρίσκεται μακριά ή για προσωπικούς λόγους δεν μπορεί να παραβρεθεί σε αυτές.

- Πηγές: Η έρευνα στηρίζεται σε πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές. Στηρίζεται κατά κύριο λόγο στις πρωτογενείς πηγές που προέκυψαν από την επιτόπια εθνογραφική παρατήρηση στις κτιριακές εγκαταστάσεις της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης και στις συνεντεύξεις που δόθηκαν από τους εμπλεκόμενους στην έρευνα. Χαρακτηριστική ήταν η διάθεση κάποιων ηλικιωμένων της Κοινότητας να παραχωρήσουν συνέντευξη, όταν έμαθαν για την έρευνα την οποία πραγματοποιώ, προκριμένου να μοιραστούν μαζί μου τις εμπειρίες τους από τις δράσεις της Κοινότητας.

Ακόμη, η συλλογή των δεδομένων προκύπτει και από δευτερογενείς πηγές που χρησιμοποιούνται για να στηρίξουν την εν λόγω εργασία και βασίζονται σε έρευνες, εγχειρίδια και αρχεία της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης, άρθρα εφημερίδων, στατιστικά στοιχεία, πρακτικά από συνεδριάσεις πρεσβυτέριων και σχετικό οπτικοακουστικό υλικό. Ολοκληρώνοντας, η εργασία βασίζεται στην ελληνική και αγγλική βιβλιογραφία για το θεωρητικό υπόβαθρό της.

ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΩΣ ΤΟΠΟΣ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑΣ «ΟΙΚΟΙ»- ΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΙΕΡΙΑΣ

Η Κατερίνη[48] είναι πρωτεύουσα του νομού Πιερίας. Έχει πληθυσμό, σύμφωνα με την Απογραφή του 2011, 55.997 κατοίκους, ενώ η Δημοτική Κοινότητα Κατερίνης συγκεντρώνει 58.309 κατοίκους. Βρίσκεται στο Πιερικό ύψωμα, ανάμεσα στα Πιέρια Όρη και στον Θερμαϊκό κόλπο, σε υψόμετρο 14–45 m. Απέχει 71 km από τη Θεσσαλονίκη, κάτι το οποίο έχει αποδειχθεί ευεργετικό για την ανάπτυξη της Κατερίνης τα τελευταία χρόνια.

Το όνομα της πόλης έχει τις ρίζες του στην Αικατερίνη της Αλεξανδρείας, μια χριστιανή μάρτυρα, που έζησε τον 4ο αιώνα. Παρά τη συμμετοχή της σε όλους τους εθνοαπελευθερωτικούς αγώνες των Ελλήνων, από την επανάσταση του 1821, το κίνημα του 1854, τη Μακεδονική επανάσταση του 1878 και τον Μακεδονικό Αγώνα, απελευθερώθηκε τελικά από την Οθωμανική κατοχή στις 16 Οκτωβρίου του 1912. Μετά την απελευθέρωσή της το 1912, η Κατερίνη έγινε Δήμος μέχρι τις 28 Ιουνίου 1918). Το 1920-1930 η Κατερίνη αποτέλεσε Κοινότητα. Τη δεκαετία αυτή, με την έλευση των προσφύγων, διπλασιάστηκε ο πληθυσμός της πόλης. Στα μέσα της δεκαετίας του 1920 αποχώρησαν από την πόλη οι Μουσουλμάνοι, οι οποίοι αριθμούσαν περί τους 8.000 ανθρώπους. Στην Κατερίνη κατέληξε μεγάλο κομμάτι των Ελλήνων Ευαγγελικών της Μικράς Ασίας μετά την Μικρασιατική καταστροφή. Ένας δημοφιλής τουριστικός προορισμός, η Κατερίνη είναι πολύ κοντά στη θάλασσα (6 χλμ.), στον Όλυμπο και σε αρκετές αρχαιολογικές τοποθεσίες που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, όπως η αρχαία πόλη του Δίου (5ος αιώνας π.Χ., 17 χλμ. μακριά) και στο βενετικό κάστρο του Πλαταμώνα. Οι παραλίες του Κορινού, της Παραλίας, και της Ολυμπιακής Ακτής (ή *Κατερινόσκαλας*) είναι πολύ δημοφιλείς κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού.

Η Κατερίνη ως γενέτειρα μου, είναι ο τόπος που μεγάλωσα και έζησα στα σχολικά μου χρόνια, δεν είχα φανταστεί πως μπορεί να έχει τόσες πολλές θρησκευτικές κοινότητες εκτός της Ορθόδοξης η οποία αποτελεί τον κυρίαρχο λόγο. Επιπλέον πως μπορεί μία θρησκευτική κοινότητα η οποία δε χρηματοδοτείται από κανένα επίσημο κρατικό φορέα να μετρά σχεδόν έναν αιώνα ζωής και να εξακολουθεί να είναι τόσο δημιουργική στηριζόμενη μόνο στον εθελοντισμό και την

[48] Καζταρίδης, Γ., Κατερίνη: Ο Τόπος- Οι Άνθρωποι, Κατερίνη: Μάτι, 2011σ. 12

αλληλεγγύη. Επιπλέον ποτέ μέχρι τώρα δεν είχα σκεφτεί ότι στην πόλη που κατοικούμε υπάρχουν τόσες διαφορετικές θρησκευτικές και πολιτισμικές πρακτικές που ακολουθούνται εκτός από αυτές των «Ορθοδόξων» κατοίκων και δεν είχα αναλογιστεί ποιος είναι ο ρόλος της θρησκευτικότητας στη διαμόρφωση της κοινωνικο-πολιτισμικής μας ταυτότητας.

Στα πλαίσια της ανθρωπολογίας «οίκοι» υπάρχει τακτική επαφή εάν όχι καθημερινή με τους περισσότερους που συμμετέχουν στην έρευνα, είτε στο χώρο της εργασίας μου, είτε στις συναλλαγές μου στα εμπορικά καταστήματα τα οποία διατηρούν, είτε στις δραστηριότητες τις οποίες συμμετέχουν τα παιδιά μας. Υπήρχαν βέβαια και κάποιοι τους οποίους δεν γνώριζα και που ήρθα σε επαφή μέσω της Κοινότητας. Σε κάθε περίπτωση και οι γνωστοί και οι «καινούριοι φίλοι» ήταν πρόθυμοι να μοιραστούν πτυχές της καθημερινής τους ζωής, να εξηγήσουν θρησκευτικές και κοινωνικές πρακτικές. Σε όλα τα σπίτια, τις επιχειρήσεις, τα γραφεία της Κοινότητας, τα γραφεία της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης «Περιχώρησις», τα μέρη όπου λαμβάνουν χώρα οι δράσεις της με υποδέχτηκαν με ευχαρίστηση καθώς η φιλοξενία αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό όλων.

4. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ

Οι Ευαγγελικές Κοινότητες του Πόντου και της Μικράς Ασίας ήταν έμμεσος καρπός της «ευαγγελιστικής[49]» κι εκπαιδευτικής δραστηριότητας Αμερικανών καλβινιστών ιεραποστόλων, που έδρασαν ήδη από το πρώτο μισό του 19ου αι. τόσο μέσα στα όρια της οθωμανικής αυτοκρατορίας όσο και στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Η αρνητική στάση της Ορθόδοξης Εκκλησίας ενάντια στη δράση των Αμερικανών ιερασποστόλων οδήγησε στην ίδρυση ξεχωριστών και αυτοδιοικούμενων Ελληνικών Ευαγγελικών Εκκλησιών, ενώ η διακήρυξη της θρησκευτικής ελευθερίας με το σουλτανικό διάταγμα Χάτι Χουμαγιούν το 1856 για όλους τους μη μουσουλμάνους υπήκοοους έδωσε την ευχέρεια για την πραγματοποίηση της ιδέας αυτής[50]. Έτσι στον Πόντο κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αι. δημιουργήθηκαν δέκα περίπου ευαγγελικές κοινότητες κι ο συνολικός αριθμός των ευαγγελικών οικογενειών ανερχόταν περίπου σε 500, με 20 Έλληνες ιεροκήρυκες να τις διακονούν. Την ίδια περίπου εποχή ιδρύθηκαν και στην υπόλοιπη Μικρά Ασία 11 ευαγγελικές κοινότητες που απαριθμούσαν πάνω από 300 οικογένειες[51]. Αντιπρόσωποι αυτών των εκκλησιών συνέρχονταν κάθε χρόνο στη Σμύρνη υπό την προεδρία του εκεί ποιμένος και λάμβαναν αποφάσεις για την πορεία του πνευματικού έργου σε κάθε μια από αυτές[52].

Το οθωμανικό κράτος είχε καταγεγραμμένους τους Έλληνες Ευαγγελικούς ως Νουσούφ-ι Ρουμ-ι Προτεστάντ (δηλαδή Ρωμιούς Προτεστάντες). Οι Ρωμιοί Προτεστάντες ανήκαν μαζί με τους Αρμένιους του ίδιου δόγματος και γενικά όλους τους διαμαρτυρόμενους της αυτοκρατορίας στο προτεσταντικό μιλέτι, που είχε δημιουργηθεί το 1850 με διάταγμα του Σουλτάνου Αμπντούλ Μετζίτ[53]. Παρά το γεγονός ότι ανήκαν σε άλλο μιλλέτι από αυτό των Ορθόδοξων Ρωμιών και παρόλο που η θρησκευτική τους ζωή διέφερε σημαντικά από αυτή των ορθόδοξων ομοεθνών τους, εκείνο που πρέπει να τονιστεί είναι η ελληνική εθνική συνείδησή τους. Η

[49] Ο «Ευαγγελισμός» είναι όρος που χρησιμοποιείται από τους ιεραπόστολους και σημαίνει τη μετάδοση του μηνύματος του ευαγγελίου τόσο σε μη χριστιανούς όσο και σε κατ' όνομα και τυπικούς μόνο χριστιανούς.
[50] Αγαπίδης, Ι.,*Ελληνικαί Ευαγγελικαί Κοινότητες της Μικράς Ασίας*, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 7-13.
[51] Βλ. Αγαπίδη, ό.π., σ. 28.
[52] Βλ. Αγαπίδη, ό.π., σ. 35.
[53] Κάλφας, Α.- Παπαγεωργίου, Π., Ο συνοικισμός Ευαγγελικών της Κατερίνης (1923-2001): Τοπική Ιστορία και κίνηση των θρησκευτικών ιδεών, Κατερίνη: Τα Τραμάκια, 2001,σ. 33-34.

μεγαλύτερη απόδειξη αυτού ήταν η άρνησή τους να παραμείνουν στις περιοχές καταγωγής τους παρά το γεγονός ότι είχαν εξαιρεθεί σύμφωνα με τη σχετική διάταξη της Συνθήκης της Λωζάνης[54] από την ανταλλαγή των πληθυσμών. Θα μπορούσαν δηλαδή να μείνουν στον τόπο τους για πάντα ή και να πουλήσουν με άνεση την κινητή κι ακίνητή τους περιουσία. Παρόλα αυτά προτίμησαν τις ταλαιπωρίες της προσφυγικής ζωής που θα μπορούσαν να οδηγήσουν και στο θάνατο, παρά να παραμείνουν στην Τουρκία μακριά από τους ομοεθνείς τους και την πατρίδα τους[55]. Να σημειωθεί επίσης ότι οι Έλληνες Ευαγγελικοί, ακριβώς επειδή αποκλείσθηκαν από την ανταλλαγή, αποκλείσθηκαν κι από τις προσφυγικές αποζημιώσεις, τις οποίες έλαβαν όλοι οι άλλοι πρόσφυγες για τις περιουσίες που άφησαν στην Τουρκία[56].

Η ίδρυση του συνοικισμού των Ευαγγελικών στην Κατερίνη[57]

Κατά την ανταλλαγή των πληθυσμών οι ευαγγελικοί πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία διασκορπίστηκαν τυχαία σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Αποβιβάστηκαν στον Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη και άλλα λιμάνια κι από εκεί αναζήτησαν περιοχές μονιμότερης εγκατάστασης. Κάποιοι από αυτούς εγκαταστάθηκαν στα μεγάλα αστικά κέντρα, Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη ή σε μικρότερα, όπως ο Βόλος και τα Ιωάννινα προσχωρώντας στις εκεί υπάρχουσες Ελληνικές Ευαγγελικές Εκκλησίες[58]. Άλλοι προτίμησαν επαρχιακές περιοχές, όπου μπορούσαν να ασχοληθούν κυρίως με αγροτικές εργασίες. Οι περισσότεροι από τους τελευταίους εγκαταστάθηκαν μόνιμα στη Βόρεια Ελλάδα και προσπάθησαν να δημιουργήσουν εκεί νέες κοινότητες. Έτσι δημιουργήθηκαν η Ευαγγελική Κοινότητα

[54] Νομοθετικό Διάταγμα Υπ' αριθ. 238/ΦΕΚ Α'/ 25 Αυγούστου 1923 περί κυρώσεως της εν Λωζάνη Συνομολογηθείσης Συνθήκης περί ειρήνης http://www.geetha.mil.gr/media/Thesmika_Keimena/GEETHA/diethnh/3%20SYNTHIKI%20EIRHNHS%20LWZANIS.pdf Προσπελάστηκε στις 15/1/2018

[55] Σαλτσής, Ι.Δ., *Χρονικά Κοτυώρων*,1955, σ. 148

[56] Η συνθήκη της Λωζάννης προέβλεπε ανταλλαγή πληθυσμών με βάση το θρήσκευμα και σύμφωνα με αυτήν ανταλλάξιμοι ήταν οι Ορθόδοξοι Ρωμιοί. Οι Ρωμιοί Προτεστάντες βρέθηκαν μετέωροι κατά τη μικρασιατική καταστροφή, διότι το Οθωμανικό κράτος ως Ρωμιούς τους θεωρούσε ανταλλάξιμους ενώ το Ελληνικό κράτος ως Προτεστάντες τους θεωρούσε μη ανταλλάξιμους, με αποτέλεσμα τελικά να μη λάβουν αποζημιώσεις. Βλ. Πρακτικά Συνεδριάσεων Ε.Ε.Ε.Κ. ο.π.

[57] Κάλφας, Α.- Παπαγεωργίου, Π., Ο συνοικισμός Ευαγγελικών της Κατερίνης (1923-2001): Τοπική Ιστορία και κίνηση των θρησκευτικών ιδεών, Κατερίνη: Τα Τραμάκια, 2001,σ. 39-51

[58] Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία στην Ελλάδα είχε ιδρυθεί στην Αθήνα από το Μανιάτη γιατρό και Θεολόγο Μιχαήλ Δ. Καλαποθάκη (1825-1911), ο οποίος επηρεάστηκε βαθύτατα από τον Αμερικάνο ιεραπόστολο Ιωνά Κιγκ. Το 1871 κτίστηκε με προσωπική του φροντίδα η Α' Ευαγγελική Εκκλησία απέναντι από την Πύλη του Αδριανού. Ακολούθησαν οι Εκκλησίες του Βόλου, των Ιωαννίνων και της Θεσσαλονίκης.

Νέου Μυλότοπου Γιαννιτσών, η Ευαγγελική Κοινότητα Ακροποτάμου Θεσσαλονίκης και η Ευαγγελική Κοινότητα Σεβαστής Πιερίας από Πόντιους πρόσφυγες, που προέρχονταν όλοι από διαφορετικές περιοχές και κοινότητες του Πόντου. Η μεγαλύτερη ωστόσο προσφυγική κοινότητα, που δημιουργήθηκε, ήταν αυτή του Συνοικισμού Ευαγγελικών στην Κατερίνη, η οποία αποτελεί μέχρι σήμερα τη μεγαλύτερη ελληνική ευαγγελική κοινότητα.

Η πρωτοβουλία για την ίδρυση αυτής της μεγάλης ευαγγελικής κοινότητας ξεκίνησε από μέλη του Συνδέσμου Εκκλησιών της Σμύρνης, της Μαγνησίας και ιδιαίτερα της Ορδού (Κοτυώρων) και των περιχώρων της. Μετά την άφιξή τους στην Ελλάδα, ελεύθεροι να διαλέξουν στην ελεύθερη πατρίδα τόπους για γεωργική ή αστική εγκατάσταση, μεμονωμένα ή ομαδικά, συνέλαβαν την ιδέα να συγκεντρωθούν όλοι σε ορισμένη περιφέρεια της Μακεδονίας και να ιδρύσουν δικό τους αμιγή αγροτικό συνοικισμό. Έτσι εξέλεξαν στην Αθήνα πενταμελή επιτροπή, με πρωτοστάτη το Λεμονόπουλο Χρήστο, η οποία έχοντας σχετική άδεια από το Υπουργείο Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως, παρουσιάστηκε στον Γενικό Διοικητή Μακεδονίας στη Θεσσαλονίκη κι έθεσε υπόψη του τις απόψεις και το σχέδιο των ευαγγελικών προσφύγων για την ίδρυση στη Μακεδονία αμιγούς συνοικισμού.

Ο Γενικός Διοικητής ενέκρινε ανεπιφύλακτα το σχέδιο της επιτροπής κι έτσι στα μέλη της με τη συμπαράσταση κι άλλων ευαγγελικών περιήλθαν διάφορες περιφέρειες της Μακεδονίας και συγκεκριμένα τη Βέροια, το Κιλκίς, τη Χαλκιδική, τη Δράμα για να καταλήξουν τελικά στην Κατερίνη, την οποία ενέκριναν ως τον πιο κατάλληλο τόπο τόσο από γεωγραφική όσο και από εμπορική άποψη για την ίδρυση του αμιγούς Συνοικισμού Ευαγγελικών. Στην εκλογή της Κατερίνης η Επιτροπή συνυπολόγισε τη γονιμότητα του εδάφους, τα βουνά του Ολύμπου και τα Πιέρια, τη θάλασσα που απέχει μόνο οκτώ χιλιόμετρα από το κέντρο και την επίκαιρη θέση της πόλης πάνω στη σιδηροδρομική γραμμή Αθηνών- Θεσσαλονίκης. Ας σημειωθεί ότι η Κατερίνη πριν την εγκατάσταση των προσφύγων ήταν μια άσημη πόλη και με πληθυσμό 7.000-8.000 περίπου και με ασήμαντη περιφέρεια όσον αφορά στη γεωργική παραγωγή.

Με τη συγκέντρωση στην Κατερίνη εκατό περίπου ευαγγελικών οικογενειών σχηματίστηκε η Προσφυγική Ομάς Ευαγγελικών, η οποία αναγνωρίστηκε από τον

Εποικισμό Κατερίνης, ο οποίος υπαγόταν στη Γενική Διεύθυνση Μακεδονίας. Η Προσφυγική Ομάδα εξουσιοδοτήθηκε να προχωρήσει στο έργο της: να παραλάβει και να διανείμει τις γεωργικές εκτάσεις που προοριζόταν για τους κληρούχους της κι ακόμα να ιδρύσει το Συνοικισμό. Με απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1923 παραχωρήθηκε γεωργική έκταση έξι χιλιάδων (6.000) στρεμμάτων για τους «εκ Μικράς Ασίας καταγόμενους Ευαγγελιστάς κι εγκατεστημένους εν τη πόλει Κατερίνης κι εν τη συνοικία Τσερκέζ Μαχαλά». Μετά την παρέλευση ενός και πλέον έτους, στις 3 Δεκεμβρίου 1924 παραχωρήθηκε νέα συμπληρωματική έκταση χιλίων επτακοσίων πενήντα (1.750) στρεμμάτων. Η Επιτροπή, μόλις παρέλαβε τις γεωργικές εκτάσεις που της χορηγήθηκαν, προέβη στη διανομή τους κάτω από την επίβλεψη του Γραφείου Εποικισμού Κατερίνης, ταυτοχρόνως χάραξε με τη βοήθεια τοπογράφου μηχανικού το σχέδιο του οικισμού, απόλυτα συγχρονισμένο με τα οικόπεδα που θα έπαιρναν οι δικαιούχοι. Εκτός από την παραχώρηση στους κληρούχους έγινε επίσης παραχώρηση και στην Εκκλησία, εκτός κλήρωσης, δύο μεγάλων οικοδομικών τετραγώνων στο κέντρο του Συνοικισμού για την ανέγερση του ευκτήριου οίκου της, του σχολικού κτιρίου και διάφορων άλλων οικοδομών απαραίτητων για θρησκευτικούς, μορφωτικούς, φιλανθρωπικούς και κοινοτικούς σκοπούς. Επίσης ορίστηκε ο χώρος του ιδιαίτερου κοιμητηρίου του συνοικισμού. Όλες αυτές οι διανομές και παραχωρήσεις γαιών ήταν νόμιμες και έγκυρες κατά τα πάντα. Από τότε ο συνοικισμός αυτός, ένας από τους μεγαλύτερους της πόλης της Κατερίνης, ονομάζεται συνοικισμός Ευαγγελικών.

Το Ρυμοτομικό σχέδιο πόλης της Κατερίνης που καταρτίστηκε το 1928 περιέλαβε ως τμήμα του ολόκληρο το Συνοικισμό χωρίς καμιά τροποποίηση, διότι η ρυμοτομία και το εύρος των δρόμων ανταποκρίνονταν στις αξιώσεις ενός σύγχρονου συνοικισμού και στις αρχές της σύγχρονης πολεοδομίας. Στα δυο οικοπεδικά τετράγωνα που χορηγήθηκαν στην εκκλησία ανεγέρθηκε το εκκλησιαστικό κτίριο, το σχολικό κτίριο και το ορφανοτροφείο, όπου βρίσκεται ο δενδροφυτευμένος κήπος που αποτελεί ήδη δημοτικό πάρκο.

Σε διάστημα λίγων μόνο ετών χάρη στην εργατικότητα, την επινοητικότητα και το φιλοπρόοδο πνεύμα των κατοίκων του Συνοικισμού όλη η έκταση μετατράπηκε σε πρότυπη καλλιεργήσιμη περιοχή και ο οικισμός απέκτησε τη φήμη του καλύτερου προσφυγικού συνοικισμού της Μακεδονίας. Ο τότε Γενικός

Διευθυντής Εποικισμού Μακεδονίας Ιωάννης Καραμάνος έλεγε χαρακτηριστικά: «Ο συνοικισμός αυτός είναι το καύχημα του Εποικισμού και είμεθα υπερήφανοι δι' αυτόν»[59].

Η κοινότητα των Ευαγγελικών μετά την προσφυγιά

Στα δύσκολα πρώτα χρόνια της παγίωσης του Συνοικισμού η Ευαγγελική Εκκλησία ενώθηκε με τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Ευαγγελικών Εκκλησιών με τους Ελλαδίτες Ευαγγελικού κι όλοι μαζί αποτέλεσαν την Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία[60]. Η Κοινότητα των Ευαγγελικών ξεπερνώντας σταδιακά τις δυσκολίες των πρώτων χρόνων ως τα τέλη της δεκαετίας του '20 και ιδιαίτερα τις αρχές της δεκαετίας του '30 συνέχισε να οργανώνεται όλο και καλύτερα, όπου και οργανώθηκαν σχεδόν όλες οι δράσεις της, οι οποίες είναι εν ενεργεία μέχρι σήμερα και θα αναφερθούν εκτενώς παρακάτω στα πλαίσια της ανθρωπολογικής έρευνας πεδίου που πραγματοποιήθηκε.

[59] Κανταρτζής, Σ.Ι., *Νίκη Χωρίς Ρομφαία. Η Δαμασκός του 20ου αι., Απομνημονεύματα*, Εκδόσεις Ελληνικού Κινήματος Πνευματικής Αναγεννήσεως, τ. Ε', σ. 807.

[60] Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Ευαγγελικών Εκκλησιών, ο οποίος συστάθηκε το 1924, συμπεριέλαβε όλες τις Ευαγγελικές Εκκλησίες, αυτές που υπήρχαν στην ελεύθερη Ελλάδα και αυτές που σχηματίστηκαν από τους πρόσφυγες της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Ευαγγελικών Εκκλησιών διαλύθηκε το 1938 κι επανασυγκροτήθηκε με νέο καταστατικό ως Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία. Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία είναι η παλαιότερη διαμαρτυρόμενη ομολογία στην Ελλάδα.

Το 1928 οι κάτοικοι του Συνοικισμού ίδρυσαν και ιδιαίτερο γεωργικό συνεταιρισμό επενδύοντας κυρίως πάνω στην καλλιέργεια καπνού με αποτέλεσμα εκείνη τη χρονιά οι καπνοκαλλιεργητές του συνοικισμού να παράγουν το 1/12 της επαρχίας Πιερίας. Η καπνοκαλλιέργεια επρόκειτο να παίξει καθοριστικό ρόλο για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής κατά τις επόμενες δεκαετίες.

Ο Συνοικισμός των Ευαγγελικών ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του ’20, αλλά και μέσα στη δεκαετία του 1930 έπαιζε σημαντικό ρόλο στην πολιτική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της Κατερίνης[61]. Μετά το 1925 μετείχαν στο Κοινοτικό Συμβούλιο μέλη του διοικητικού συμβουλίου της Προσφυγικής Ομάδος Ευαγγελικών. Αργότερα στις δημοτικές εκλογές του 1933 εκλέχτηκε για πρώτη φορά δήμαρχος Κατερίνης μέλος της Κοινότητας, ο Αιμίλιος Ξανθόπουλος[62], ενώ στο δημοτικό συμβούλιο μετείχαν άλλα δύο μέλη της Κοινότητας, ο Σάββας Κανταρτζής και ο Νικόλαος Σαμψωνίδης. Παράλληλα την ίδια περίοδο ευαγγελικοί εξέδωσαν τις δύο προπολεμικές εφημερίδες της πόλης, την Ηχώ των Πιερίων και τον Μακεδονικό Αγώνα[63]. Η συμμετοχή της Κοινότητας στην πολιτική ζωή του τόπου δεν περιορίζεται μόνο στην προπολεμική περίοδο αλλά και στη μεταπολεμική. Αυτό καταδεικνύεται από το γεγονός ότι το 1956, 1958 και 1961 εξελέγη βουλευτής ευαγγελικός, ενώ πολλές φορές εξελέγησαν πρόεδροι του δημοτικού συμβουλίου ευαγγελικοί, όπως και πρόεδροι επαγγελματικών σωματείων, Εργατικού Κέντρου, Ενώσεως γεωργικών συνεταιρισμών και άλλων οργανισμών και ιδρυμάτων. Θετική κι αποφασιστική ήταν η συμβολή του ευαγγελικού στοιχείου στην εμπορική και οικονομική ζωή της πόλης, καθώς πολλοί ευαγγελικοί διατηρούσαν σημαντικά εμπορικά καταστήματα στο κέντρο της[64].

Στο μισό της δεκαετίας του 1930 αρκετά μέλη της Ευαγγελικής Κοινότητας άρχισαν να συναθροίζονται σε ξεχωριστές θρησκευτικές συνάξεις, όπου διαδίδονταν τα πιστεύω της Εκκλησίας της Πεντηκοστής. Το 1934 ιδρύθηκε στην Κατερίνη η Αποστολική Εκκλησία της Πεντικοστής[65], δόθηκε από το κράτος επίσημη άδεια

[61] Πρακτικά Κοινοτικού Συμβουλίου Κατερίνης 1925-1927.
[62] Εγκυκλοπαίδεια του Ποντιακού Ελληνισμού - Ιστορία - Λαογραφία - Πολιτισμός: αντζίν - "γεωγραφούμενα", τόμος 1ος ,στο λ. *Ξανθόπουλος Αιμίλιος*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Μαλλιάρης Παιδεία, σ. 137.
[63] Κάλφας, Α.- Παπαγεωργίου, Π., ό.π. ,σ. 99.
[64] Βλ. Κανταρτζή, Απομνημονεύματα, ό.π. (σημ. 3), τ. Ι’, 1975
[65] Δημητριάδης, Θ. Ι., Ιστορία της Εκκλησίας της Πεντηκοστής στην Ελλάδα, Θεσσαλονίκη 1983, σ.46.

λειτουργίας το 1938 και στα τέλη της δεκαετίας του 1950 αριθμούσε περίπου 100 άτομα - αρκετά μέλη της Ευαγγελικής Κοινότητας και λίγοι ορθόδοξοι.

Κατά τα χρόνια της γερμανικής κατοχής που ακολούθησαν δοκιμάστηκαν για ακόμη μία φορά με φτώχεια, πείνα, τρόμο, ανασφάλεια κι αναρίθμητες δυσκολίες. Τη δύσκολη αυτή περίοδο κάποιοι κάτοικοι του Συνοικισμού επέδειξαν αντιστασιακή δράση είτε εντασσόμενοι στο ΕΑΜ είτε στελεχώνοντας τις τάξεις του ΕΛΑΣ, όπου πολλοί είτε βασανίστηκαν είτε θανατώθηκαν από τους Γερμανούς.

Η περίοδος του εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε την κατοχή άφησε κι αυτή τις πληγές της στο Συνοικισμό των Ευαγγελικών· υπήρξαν άτομα και οικογένειες, που βρέθηκαν ενταγμένοι με φανατισμό στην κυβερνητική παράταξη ή άλλοι οι οποίοι διωκόμενοι από παρακρατικές οργανώσεις για τη συνεργασία τους επί κατοχής με το ΕΑΜ, εξωθήθηκαν να δράσουν υπέρ του Δημοκρατικού Στρατού των ανταρτών. Θύματα αυτής της περιόδου υπήρξαν κι από τις δύο πλευρές. Υπήρξαν και μέλη της Κοινότητας που εξορίστηκαν εξαιτίας της συνεργασίας τους επί κατοχής με το ΕΑΜ κι άλλοι που εκτελέστηκαν, φυλακίστηκαν ή εξορίστηκαν ως πολιτικοί κρατούμενοι για πολλά χρόνια εξαιτίας της δράσης τους υπέρ του Δημοκρατικού Στρατού[66].

Κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960 παρατηρήθηκε στην Ευαγγελική Κοινότητα Κατερίνης, όπως και γενικότερα στην ελληνική κοινωνία, έντονο μεταναστευτικό ρεύμα προς τις Η.Π.Α., Δυτική Γερμανία, Αυστραλία κ.α. Οι Κατερινιώτες Ευαγγελικοί της διασποράς[67] αποτέλεσαν τον πυρήνα για την ίδρυση άλλων Ελληνικών Ευαγγελικών Εκκλησιών, όπως της Μεγάλης Ελληνικής Ευαγγελικής Κοινότητας της Βοστώνης και άλλων μικρότερων, όπως της Αστόρια, του Τορόντο, της Στουτγάρδης, της Κολωνίας κ.α. Ως συνέπεια της μετανάστευσης ο πληθυσμός της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης συρρικνώθηκε σημαντικά. Έτσι από 600 οικογένειες περίπου που αριθμούσε το 1955, περί το 1970 ο αριθμός μειώθηκε στις 400 περίπου οικογένειες[68]. Ωστόσο κατά τις δεκαετίες 1950 και 1960 παρατηρήθηκε ακόμη μεγαλύτερη οργάνωση της Κοινότητας. Λειτούργησε το

[66] Δημητριάδης, Θ. Ι., Ιστορία της Εκκλησίας της Πεντηκοστής στην Ελλάδα, Θεσσαλονίκη 1983, σ.46.
[67] Τσέβας, Ι., *Ιστορία της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας της Βοστώνης*, περιοδικό *Αστήρ της Ανατολής*, τεύχος Οκτωβρίου 1994.
[68] Κάλφας, Α.- Παπαγεωργίου, Π., ό.π ,σ. 114.

Ορφανοτροφείο, το Βιβλικό Ίδρυμα Κατερίνης, οι παιδικές κατασκηνώσεις, το Βιβλικό Συνέδριο Λεπτοκαρυάς, το Ημερήσιο Κατηχητικό Σχολείο και τα Θερινά σχολεία, δράσεις για τις οποίες θα γίνει εκτενής αναφορά στην ανθρωπολογική έρευνα που θα ακολουθήσει.

Η ίδια περίοδος του 1950-1960 αποτέλεσε και περίοδο τριβών όσον αφορά στις σχέσεις της Ευαγγελικής Κοινότητας με το Δήμο Κατερίνης αλλά και τους κρατικούς μηχανισμούς γενικότερα. Η Ευαγγελική Εκκλησία αναγκάστηκε να καταφύγει σε μακροχρόνιους δικαστικούς αγώνες για να επιβάλλει την αναγνώριση της νομικής της προσωπικότητας και να προστατεύσει την περιουσία της, συγχρόνως έπρεπε να αντιμετωπίσει διάφορες δυσμενείς διοικητικές πράξεις νομαρχιακού και υπουργικού επιπέδου, οι οποίες έθεταν σε κίνδυνο την ελεύθερη και ομαλή λειτουργία της. Ήδη από το 1950 κι εξής σημεία τριβής συγκεκριμένα αποτέλεσαν:

- Η ανακήρυξη του κήπου της εκκλησίας από τον δήμο ως δημοτική περιουσία.
- Η κατακράτηση του κτιρίου του Αναγνωστηρίου του Συλλόγου Νέων από τη Σχολική Εφορία του Ε' Δημοτικού Σχολείου ακόμη και μετά την ανέγερση του νέου σχολικού κτιρίου του Ε' Δημοτικού του 1960.
- Η διαταγή απελάσεως του κυπριακής καταγωγής και άρα βρετανικής υπηκοότητας τότε, ποιμένα της εκκλησίας Άργου Ζωδιάτη το 1962, Οπότε η Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης θεώρησε ότι υπόκειται σε διωγμό.

Οι δικαστικοί αγώνες έληξαν στις αρχές της δεκαετίας του 1970 με την αναγνώριση της νομικής προσωπικότητας της Ευαγγελικής Εκκλησίας και την εξασφάλιση της περιουσίας της. Ο κήπος της εκκλησίας τελικά παραχωρήθηκε στο Δήμο, το Αναγνωστήριο αποδόθηκε πίσω στην εκκλησία και γκρεμίστηκε, ενώ ο αιδ. Άργος Ζωδιάτης έμεινε στο εξωτερικό κι αντικαταστάθηκε μόνιμα από τον έως τότε βοηθό ποιμένα Αθανάσιο Ηλία.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 έως και σήμερα η ζωή της Κοινότητας κυλά μέσα σε ηρεμία. Πολλές από τις δράσεις του παρελθόντος έχουν σταματήσει. Οι περισσότερες όμως συνεχίζουν σταθερά. Το 1980 εγκαταστάθηκε στην εκκλησία εκκλησιαστικό όργανο με αυλούς, το οποίο αντικατέστησε τα απλούστερα έως τότε

στη χρήση αρμόνια. Πληθυσμιακά η Ευαγγελική Κοινότητα Κατερίνης αριθμεί τώρα περί τα 1.100 άτομα. Η συμμετοχή της Κοινότητας των Ευαγγελικών στην κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική ζωή της Κατερίνης και του νομού γενικότερα είναι ιδιαίτερα αισθητή.

Πίνακας 1. Ο αριθμός των Ευαγγελικών φρονημάτων οικογενειών στην Κατερίνη (Συνοικισμός Ευαγγελικών)

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ
1923	**600**	**120**
1927	**1100**	**220**
1932	**1750**	**350**
1950	**2000-2500**	**400-500**
1955	**3000**	**600**
1970	**2000**	**400**
1980	**{1000}**	**{250}**
2000	**{1000}**	**{250}**

Πηγή: Πάρις Α. Παπαγεωργίου, «75 χρόνια από την ίδρυση της Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης», περιοδικό «Αστήρ της Ανατολής», τεύχος 2, έτος 142^{ο}, Φεβρουάριος 1999, σ. 57-61, Αρχεία ΕΕΕ Κατερίνης, «Η Ελληνική Ευαγγελική Κατερίνης» (αδημοσίευτο δισέλιδο κείμενο του 1971).

5. Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ

Η ιστορική επισκόπηση που προηγήθηκε είχε ως στόχο να γίνουν κατανοητοί οι λόγοι για τους οποίους η Ευαγγελική Κοινότητα της Κατερίνης αποτελεί τη μεγαλύτερη κοινότητα σε όλη την Ελλάδα και πώς κατάφερε να επιβιώσει και να ακμάσει μέσα στο πέρασμα των δεκαετιών που ακολούθησαν την εγκατάστασή τους. Ακολουθεί η επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε, ώστε να αναδειχτεί πώς οι πρακτικές εθελοντισμού και αλληλεγγύης, ως αρχές θρησκευτικής εμπειρίας του προτεσταντισμού, εμπνέουν και χαρακτηρίζουν τους συνομιλητές μου από το πεδίο κατά περίσταση. Πριν όμως γίνει αναφορά σε αυτές κρίνεται σκόπιμη η αναλυτική περιγραφή των δύο (2) βασικών χώρων που χρησιμοποιούνται καθημερινά, πιο συγκεκριμένα του κτιρίου της Εκκλησίας και του Σχολικού Κτιρίου, επειδή αποτελούν σημείο αναφοράς για όλα τα μέλη, αλλά και για τις δράσεις και εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται. Επίσης θα αναλυθεί η δομή της λατρείας που πραγματοποιείται κάθε Κυριακή πρωί και απόγευμα, εφόσον έχει τη σημαντικότερη θέση στη ζωή όλων των κοινωνών μελών της Κοινότητας, στην οποία συμμετέχουν ανελλιπώς με τις οικογένειές τους.

Οι δράσεις χωρίζονται σε τρείς (3) ενότητες ανάλογα με το περιεχόμενό τους και τον τελικό τους στόχο. Πρώτα γίνεται αναφορά στις Ευαγγελιστικές Δράσεις. Ο «Ευαγγελισμός» είναι όρος που χρησιμοποιείται από τους Ιεραπόστολους και σημαίνει τη μετάδοση του μηνύματος του ευαγγελίου τόσο σε μη χριστιανούς όσο και σε κατ' όνομα και τυπικούς μόνο χριστιανούς, ακόμη και αν οι τελευταίοι είναι διαμαρτυρόμενοι-ευαγγελικοί. Αν κι όλα τα μέλη της Κοινότητας θεωρούν υποχρέωσή τους να είναι εν «δυνάμει» ευαγγελιστές μεταφέροντας ανά πάσα ώρα και στιγμή το μήνυμα του Ευαγγελίου διακινώντας έντυπο υλικό της Ευαγγελικής Εκκλησίας, ωστόσο υπάρχουν συντονισμένες κινήσεις από ομάδες πιστών που έχουν αυτό το στόχο. Η Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης, εκτός από την επιτροπή ιεραποστόλων και ευαγγελισμού, υποστηρίζει ιεραποστολικές δράσεις όπου ιεραπόστολοι είναι τα ίδια τα μέλη της Κοινότητας, δίνει πολύ μεγάλη έμφαση στην συμμετοχή των παιδιών στο Κυριακό Σχολείο, συμμετέχουν όλα τα μέλη στις κατασκηνωτικές περιόδους το καλοκαίρι, στους Ομίλους αλλά και στη συμπροσευχή όλης της Κοινότητας.

Ακολουθούν οι Δράσεις Εθελοντισμού και Αλληλεγγύης. Η καθημερινή ζωή όλων των μελών της Ευαγγελικής Κοινότητας στηρίζεται στη συμμετοχή στις δράσεις αυτές αλλά και στην αυτοδιάθεση για προσφορά προς το καλό της Κοινότητας αλλά και του κοινωνικού συνόλου με την ευρύτερη έννοια. Έτσι λοιπόν εξετάζονται οι περιπτώσεις της Φιλόπτωχου Αδερφότητας που μετρά περίπου έναν αιώνα λειτουργίας, του Ορφανοτροφείου που στέγασε τόσο παιδιά της Κοινότητας αλλά κι ορθόδοξα, η λειτουργία του οποίου έχει πλέον ανασταλεί και στις εγκαταστάσεις του στεγάζεται πλέον το γηροκομείο, η Μη Κυβερνητική Οργάνωση «Περιχώρησις», το κοινωνικό παντοπωλείο, η συνεργασία με το σύλλογο προστασίας παιδιών «Βενιαμίν», καθώς και η δράση της Χορωδίας με το πλούσιό της καλλιτεχνικό και πολιτιστικό έργο και ενδιαφέρον. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά σε όλο το έντυπο υλικό που αφορά στις συγκεκριμένες δράσεις σε εδάφια της Βίβλου τα οποία σχετίζονται άμεσα με το σκοπό και το στόχο τους.

Τέλος, επιχειρείται μια προσπάθεια παρουσίασης των σχέσεων με τις υπόλοιπες θρησκευτικές κοινότητες της περιοχής και κυρίως με την Ορθόδοξη Εκκλησία που αποτελεί τον κυρίαρχο λόγο. Σε όλες τις συνεντεύξεις ήταν ξεκάθαρη η διάθεση να παραγκωνιστούν οι αντιπαλότητες κι αντιμαχίες του παρελθόντος και να υπάρξει μόνο όφελος προς το κοινό συμφέρον.

Κύριοι συνομιλητές ήταν εκτός από τον ποιμένα της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης αιδ. Υφαντίδη Ιωάννη και τον Παπαγεωργίου Πάρη, κήρυκα, μέλος του πρεσβυτέριου και πρόεδρο της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης «ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ», ο εφημέριος Ιερού Ναού Κορινού Πιερίας Σεϊταρίδης Χρήστος - υπεύθυνος αιρέσεων Ιεράς Μητροπόλεως Κίτρους και Κατερίνης, ο ποιμένας της Αποστολικής Εκκλησίας Κατερίνης Χατζηελευθερίου Ηλίας, ο ποιμένας της Αλβανικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Gezim Vistaraj, ο Δημόπουλος Κωνσταντίνος- Υπεύθυνος προγράμματος Ύπατης Αρμοστείας στη Μη Κυβερνητική Οργάνωση «ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ» αλλά κι όλοι οι υπεύθυνοι των δράσεων Ευαγγελισμού και Αλληλεγγύης και οι συμμετέχοντες σε αυτές, καθώς και μέλη της τοπικής κοινωνίας που καθημερινά συναναστρέφονται με τα μέλη της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης.

i. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΠΙΣΤΗΣ, ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΑΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΚΟΙΝΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

Αισθητική και βιώματα στο χώρο της Εκκλησίας

Στο οικοδομικό τετράγωνο με αριθμό 39 του Σχεδίου Πόλεως Κατερίνης, στο Κέντρο του Συνοικισμού, ανεγέρθηκαν το 1925 ο ευκτήριος οίκος[69] της Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης και ακόμη το κτίριο των κατηχητριών και το Αναγνωστήριο του Χριστιανικού Συλλόγου των Νέων[70]. Για το σκοπό αυτό έγιναν επανειλημμένοι έρανοι ανάμεσα στους κατοίκους του Συνοικισμού, ακολούθησαν δωρεές από τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Ευαγγελικών Εκκλησιών, την Αμερικάνικη Ιεραποστολή που τότε είχε έδρα στη Θεσσαλονίκη, φίλους από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Ο Εποικισμός επίσης συνέβαλλε με παροχή οικοδομήσιμου υλικού, ενώ η Επιτροπή πήρε σχετικό δάνειο, το οποίο αποπληρώθηκε με τη γενναία συνεισφορά των μελών του συνοικισμού.

Τα επίσημα εγκαίνια του εκκλησιαστικού κτιρίου έγιναν στις 9 Μαΐου 1926, ημέρα Κυριακή, οπότε και παρευρέθηκαν εκπρόσωποι των Τοπικών Αρχών και αντιπρόσωποι της Γενικής Διοικήσεως Μακεδονίας και της Γενικής Διευθύνσεως Εποικισμού Μακεδονίας, δημοσιογράφοι, πρόεδροι και συμβούλια σωματείων και άλλοι εκπρόσωποι των αρχών της Κατερίνης.

Την Κυριακή 23 Μαρτίου του 1930, μετά τα μεσάνυχτα το εκκλησιαστικό κτίριο αποτεφρώθηκε από πυρκαγιά, για την οποία ευθύνονται φανατικοί εμπρηστές, οι οποίοι δεν ανακαλύφθηκαν ποτέ. Η ανοικοδόμησή του άρχισε στις αρχές του 1931 κατόπιν απόφασης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Μέχρι την ολοκλήρωσή του οι συνάξεις της εκκλησίας τελούνταν στο Αναγνωστήριο του Συλλόγου Νέων.

Το σημερινό κτίριο της εκκλησίας είναι εντυπωσιακό, σε ρυθμό τρίκλιτης βασιλικής με υπερώο. Υπερυψωμένο με αψίδες και κολώνες στην είσοδο, βρίσκεται

[69] Δημητριάδη, Α. Οι Κυριακές στην Κατερίνη- Αναδρομή στη δεκαετία του 1950, στην Κατερίνη και το Ορφανοτροφείο της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης, Έκδοση Φιλανθρωπικού Συλλόγου Προστασίας Παιδιών ΒΕΝΙΑΜΙΝ, 2003 σελ.44-53.

[70] Τα δύο τελευταία κτίρια βρίσκονται δίπλα το ένα στο άλλο, στο ίδιο οικοπεδικό τετράγωνο με το εκκλησιαστικό κτίριο. Σήμερα δεν υπάρχουν πια.

στη μέση ενός πάρκου από πεύκα κι άλλα δέντρα και καταλαμβάνει μ' αυτό ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο.

Στον προαύλιο χώρο υπάρχουν παρτέρια και δέντρα καθώς και μία κρήνη και παγκάκια. Ο προαύλιος χώρος μετά από κάθε συνάθροιση ή άλλη εκκλησιαστική

εκδήλωση αποτελεί χώρο συνάθροισης και συναναστροφής για τα μέλη της Κοινότητας.

Εξωτερικά το εκκλησιαστικό κτίριο έχει παράθυρα με τζάμια βιτρό και ψηλό καμπαναριό. Εσωτερικά ο χώρος είναι φωτεινός, με ψηλό ξύλινο διπλό άμβωνα προς το μέρος της ανατολής και δυο σειρές σκάλες που οδηγούν σε αυτούς. Εκατέρωθεν του άμβωνα είναι οι ξύλινες θήκες με τους αριθμούς των ύμνων που ψέλνονται κάθε φορά, καθώς και η Βιβλική Περικοπή που αποτελεί το θέμα του κηρύγματος. Στον ένα τοίχο αριστερά του άμβωνα αναγράφεται το Σύμβολο της Πίστεως:

Πιστεύω εις ένα Θεόν, Πατέρα Παντοκράτορα, Ποιητήν ουρανού και γής, ορατών τε πάντων και αοράτων. Και εις ένα Κύριον Ιησούν Χριστόν, τον Υιό του Θεού, τον μονογενή, τον εκ του Πατρός γεννηθέντα προ πάντων των αιώνων, φως εκ φωτός, Θεόν αληθινόν εκ Θεού αληθινού, γεννηθέντα ού ποιηθέντα,ομοούσιον τω Πατρί, διού τα πάντα εγένετο. Τον δι ημάς τους ανθρώπους και δια την ημετέραν σωτηρία κατελθόντα εκ των ουρανών και σαρκωθέντα εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου και ενανθρωπήσαντα. Σταυρωθέντα τε υπέρ ημών επί Ποντίου Πιλάτου και παθόντα και ταφέντα. Και αναστάντα την τρίτη ημέρα, κατά τας Γραφάς. Και ανελθόντα εις τους ουρανούς, και καθεζόμενον εκ δεξιών του Πατρός. Και πάλιν ερχόμενων μετά δόξης κρίναι ζώντας και νεκρούς, ού της Βασιλείας ούκ έσται τέλος. Και είς το Πνεύμα το Άγιον, το Κύριον, το Ζωοποιόν, το εκ του Πατρός εκπορευόμενον, το συν Πατρί και Υιώ συμπροσκυνούμενον και συνδοξαζόμενον, το λαλήσαν δια των προφητών.Είς Μίαν, Αγίαν, Καθολικήν, και Αποστολικήν Εκκλησίαν. Ομολογώ εν βάπτισμα εις άφεσιν αμαρτιών. Προσδοκώ ανάστασιν νεκρών. Και ζωήν του μέλλοντος αιώνος, Αμήν.

Στον άλλο τοίχο δεξιά του άμβωνα είναι γραμμένη η προσευχή του Κυρίου:

Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς, Αγιασθήτω το όνομά Σου, ελθέτω η βασιλεία Σου, γενηθήτω το θέλημά Σου ως εν ουρανώ και επί της γης. Τον άρτον ημών τον επιούσιον δος ημίν σήμερον και άφες ημίν τα οφειλήματα ημών, ως και ημείς αφίεμεν τοις οφειλέταις ημών. Και μη εισενέγκης ημάς εις πειρασμών αλλά ρύσαι ημάς από του πονηρού. Ότι Σου εστί η βασιλεία, και η δύναμις και η δόξα, εις πάντας τους αιώνας, Αμήν.

Στο υπερώο, στη μέση, υπάρχει το εκκλησιαστικό μουσικό όργανο[71] και οι θέσεις της χορωδίας. Προεκτάσεις δεξιά και αριστερά, σε κερκιδικά επίπεδα, αποτελούν τις θέσεις των καθημένων στα θρανία. Πίσω από το εκκλησιαστικό όργανο έχει διαμορφωθεί ειδικός χώρος για τη φύλαξη και περιποίηση βρεφών και

[71] Το εκκλησιαστικό όργανο με αυλούς εγκαταστάθηκε το 1980 και αντικατέστησε τα απλούστερα ως τότε σε χρήση αρμόνια και πλούτισε τις εκκλησιαστικές λατρείες. Είναι το δεύτερο σε μέγεθος εκκλησιαστικό όργανο στην Ελλάδα (το μεγαλύτερο στη χώρα μας είναι εκείνο του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών). Το εκκλησιαστικό όργανο της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας είναι κατασκευής Weigle με μηχανικό τρόπο λειτουργίας και 22 φωνές (register). Οργανίστας και διευθυντής χορωδίας είναι ο κύριος Γιάννης Αδαμίδης τον οποίο είχα την τιμή και τύχη να έχω καθηγητή κατά τη διάρκεια των σπουδών μου στο τμήμα Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στα μαθήματα διεύθυνσης χορωδίας.

νήπιων, όπου οι μητέρες μπορούν να παρακολουθούν τη λατρεία μέσω ηχητικής εγκατάστασης.

Στο καμπαναριό της εκκλησίας υπήρχε μια μεγάλη καμπάνα, η οποία όμως χρησιμοποιούνταν σπάνια. Αντί γι' αυτή χτυπούσαν τα «καμπανάκια», δηλαδή από τα μεγάφωνα του καμπαναριού, που ήταν στραμμένα προς τις τέσσερις κατευθύνσεις του ορίζοντα, μεταδίδονταν μελωδίες εκκλησιαστικών ύμνων (μουσική χωρίς λόγια), από δίσκους γραμμοφώνου, που είχαν ηχογραφηθεί με παίξιμο μικρών καμπάνων. Μισή ώρα πριν από κάθε συνάθροιση στην εκκλησία, χτυπούσαν τα καμπανάκια κι ακούγονταν δυνατά σε όλον το συνοικισμό και την πόλη της Κατερίνης, υπενθυμίζοντας σ' αυτούς που τα άκουγαν ότι ήλθε η ώρα να ετοιμαστούν για να πάνε στην εκκλησία. Εκτός από τις πολύ γνωστές και συνηθισμένες αυτές μελωδίες, που υπενθύμιζαν τη συνάθροιση της εκκλησίας, υπήρχαν μελωδίες ύμνων που παίζονταν σε ειδικές περιπτώσεις. Έτσι λοιπόν ακουγόταν ξεχωριστή μελωδία για την υπενθύμιση της συγκέντρωσης του Ομίλου Νέων, της συμπροσευχής γυναικών, την έναρξη του Κυριακού Σχολείου, τη βραδινή λατρεία, ύμνοι για γάμους, κηδείες και πυρκαγιές, πασχαλινοί και Χριστουγεννιάτικοι καθώς και ύμνοι ως σύνθημα για κινητοποίηση την περίοδο που το πάρκο της εκκλησίας κινδύνευε να καταληφθεί από την αστυνομία και συνεργεία του δήμου. Οι μελωδίες αυτές είναι πάνω από 130. Τα καμπανάκια αυτά εξακολουθούν και σήμερα να ακούγονται, το ίδιοι όπως παλιά, με τις ίδιες παλιές μελωδίες ύμνων.

Εμπειρίες Σχολικής Εκπαίδευσης

Το σχολικό κτίριο επρόκειτο να λειτουργήσει ως ιδιαίτερο Δημοτικό Σχολείο της Κοινότητας, ακολουθώντας μια μακρά παράδοση της οργάνωσης των ελληνικών κοινοτήτων της Μικράς Ασίας[72]. Η δαπάνη ωστόσο ήταν μεγάλη και παρόλες τις προσφορές το κτίριο αυτό δεν μπόρεσε να προχωρήσει με τους ίδιους ρυθμούς όπως το κτίριο της Εκκλησίας. Η οικονομική κρίση των αρχών του '30 και κατόπιν η περίοδος της Κατοχής καθυστέρησε την αποπεράτωση των έργων του κτιρίου μέχρι τα μεταπολεμικά χρόνια. Τελικά δεν δόθηκε άδεια από το κράτος για να λειτουργήσει

[72] Οι Μεγάλες Ευαγγελικές Κοινότητες του Πόντου, όπως π.χ. των Κοτυώρων, της Φάτσας, αλλά και μικρότετρες όπως του Αλατσάμ, του Μπέη- Αλάν, του Ντερέκιοϊ, του Ίσκλιλι είχαν δικά τους σχολεία, όπως άλλωστε και οι ελληνορθόδοξες κοινότητες. Βλ. Αγαπίδη, Ε.Ε.Κ. Πόντου, ό.π., σελ. 23,26,49,57,70,78,82.

το κτίριο αυτό ως ιδιαίτερο Σχολικό Κτίριο της Ευαγγελικής Κοινότητας. Η ανέγερσή του πραγματοποιήθηκε κατόπιν διαταγής της Γενικής Διεύθυνσης Εποικισμού Μακεδονίας, την οποία κοινοποίησε στην Προσφυγική Ομάδα του Συνοικισμού ο Προϊστάμενος Εποικισμού Κατερίνης.

Το κτίριο αποτελείται από δύο ορόφους. Στο ισόγειο στεγάζονται τα γραφεία της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης, το γραφείο του ποιμένα, η αίθουσα συνεδριάσεων του Πρεσβυτερίου, η βιβλιοθήκη της Κοινότητας καθώς και κάποιες αίθουσες για τις δράσεις της Κοινότητας. Αυτά βρίσκονται όλα περιμετρικά σε ένα μεγάλο χώρο όπου πραγματοποιούνται δράσεις για παιδιά είτε προσφέρεται καφές- κέρασμα μετά τις κηδείες.

Στην είσοδο του κτιρίου υπάρχουν δυο σκάλες δεξιά και αριστερά όπου οδηγούν στον επάνω όροφο. Εκεί υπάρχουν αίθουσες για κάθε τάξη του δημοτικού σχολείου. Αυτές βρίσκονται περιμετρικά μια μεγάλης αίθουσας εκδηλώσεων όπου πραγματοποιούνται ομιλίες, εκδηλώσεις και φιλοξενούνται οι δράσεις άλλων θρησκευτικών ή κοινωνικών ομάδων, εφόσον ζητηθεί. Τα τελευταία χρόνια έχει προστεθεί εξωτερικός ανελκυστήρας, ώστε να μπορεί να υπάρχει πρόσβαση στον επάνω όροφο ακόμη και σε άτομα ηλικιωμένα είτε σε όσους είναι δύσκολο να χρησιμοποιήσουν τις σκάλες.

ii. ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΩΣ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΛΟΓΟΥ

Βασικό χαρακτηριστικό της ζωής των μελών της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης είναι η προσωπική και η οικογενειακή μελέτη της Αγίας Γραφής κι ο τακτικός εκκλησιασμός. Η Κυριακή για αυτούς είναι ημέρα αφιερωμένη στον Κύριο. Η συμμετοχή των παιδιών στο Κυριακό Σχολείο, ολόκληρης της οικογένειας στην πρωινή λατρεία και στη βραδινή είναι δεδομένη για όλα τα κοινωνά μέλη της Κοινότητας.

Η πρωινή λατρεία ξεκινά στις 11 και ολοκληρώνεται έπειτα από μία ώρα και ένα τέταρτο περίπου. Χαρακτηριστική είναι η ακρίβεια στην προσέλευση όλων των συμμετεχόντων, οι οποίοι προέρχονται με ευλάβεια. Η λατρεία τελείται μέσα σε κατανυκτικό κλίμα. Ξεκινά με την εναρκτήρια προσευχή την οποία ακολουθεί ένας χορωδιακός ύμνος, στον οποίο εκτός από τη χορωδία με τη συνοδεία του εκκλησιαστικού οργάνου συμμετέχει ολόκληρο το εκκλησίασμα. Σε κάθε στασίδι εκτός από την Αγία Γραφή υπάρχει και ένα υμνολόγιο με το κείμενο των ύμνων, επίσης κι ένα υμνολόγιο με το μουσικό κείμενο σε περίπτωση που κάποιος θέλει να το παρακολουθήσει. Είναι χαρακτηριστική η χρήση των υμνολογίων με το μουσικό κείμενο ακόμα και από τα πιο ηλικιωμένα μέλη της Κοινότητας, καθώς οι περισσότεροι γνωρίζουν ανάγνωση παρτιτούρας. Ως ερευνήτρια οι σπουδές μου στη μουσική με βοήθησαν να χρησιμοποιήσω τα υμνολόγια και να συμμετάσχω στην υμνωδία κι έτσι να μπορέσω να ενσωματωθώ στο πεδίο.

Έπειτα ο ποιμένας ανακοινώνει τα νέα της Κοινότητας και τυχόν καινούριες δράσεις που θα λάβουν χώρα μέσα στην εβδομάδα που ξεκινά ή αλλαγές στο πρόγραμμα. Ακολουθεί η ανάγνωση της ευαγγελικής περικοπής από το πρωτότυπο κείμενο. Υπάρχει όμως η δυνατότητα όποιος θέλει να τη διαβάσει σε μετάφραση, καθώς στο στασίδι υπάρχουν Αγίες γραφές τόσο στην πρωτότυπη μορφή τους όσο και μεταφρασμένες. Στη συνέχεια ο ποιμένας μεταφέρει το μήνυμα δηλαδή κάνει ανάλυση της περικοπής που μόλις αναγνώστηκε. Ακολουθούν δύο ύμνοι και η προσευχή του ποιμένα για το κλείσιμο της λατρείας.

Την πρώτη Κυριακή κάθε μήνα πριν το κλείσιμο της λατρείας τελείται το Δείπνο του Κυρίου. Οι πιστοί συμμετέχουν δηλαδή στη Θεία Ευχαριστία όπου είναι

μια διαδικασία τελείως διαφορετική από αυτή της Ορθόδοξης Εκκλησίας και ως προς τη σημασία της αλλά και ως προς τον τρόπο με τον οποίο τελείται[73].

Στο τέλος ο ποιμένας φεύγει από τον άμβωνα και στέκεται στην είσοδο του ευκτήριου οίκου, τους χαιρετά όλους έναν προς έναν δια χειραψίας εκδηλώνοντας ενδιαφέρον τόσο για την προσωπική όσο και την οικογενειακή ζωή του κάθε ένα μέλους που συμμετείχε στη λατρεία. Κατά την έξοδο μοιράζεται συνήθως έντυπο υλικό με νέα από τις Ελληνικές Ευαγγελικές Εκκλησίες είτε από Ελληνικές ή ξένες ιεραποστολές.

Όταν ο καιρός το επιτρέπει οι πιστοί μετά τη λατρεία συγκεντρώνονται στον προαύλιο χώρο όπου συζητούν.

Η βραδινή λατρεία ξεκινά στις 6 το απόγευμα το φθινόπωρο και το χειμώνα και στις 7 την άνοιξη και το καλοκαίρι. Η διάρκειά της είναι μία ώρα ακριβώς και διαφοροποιείται από την πρωινή στο χρόνο της ανάλυσης της Ευαγγελικής περικοπής, είναι δηλαδή πιο σύντομη. Κάποιες φορές αλλάζει τελείως η δομή της

[73] Η Θεία Ευχαριστία αποτελεί το σπουδαιότερο μυστήριο της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Θεωρείται ότι αποτελεί πρόγευση των εσχάτων της Βασιλείας του Θεού. Στη Θεία Ευχαριστία ο άρτος κι ο οίνος, με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος μετατρέπονται-μεταβάλλονται σε «σώμα» και «αίμα» Κυρίου.
Υπάρχουν διάφορες απόψεις για την Θεία Ευχαριστία μέσα στην προτεσταντική θεολογία. Ο πρωτεργάτης της Μεταρρύθμισης Μαρτίνος Λούθηρος υιοθέτησε το διατυπωμένο ήδη από μεσαιωνικούς θεολόγους δόγμα της συμμετουσίωσης ή *συνουσίωσης*. Σύμφωνα με αυτό ο Ιησούς, ως Θεάνθρωπος, λόγω της αδιάλυτης ένωσης των δύο φύσεων στο πρόσωπό του, είναι παρών στην τελετή της Θείας Ευχαριστίας, όχι με τη θεία μόνο φύση του, αλλά και με την ανθρώπινη, ώστε ο άρτος κι ο οίνος να αποκτούν την ουσία του σώματος και του αίματός Του, χωρίς όμως να *μετουσιώνονται*, δηλαδή χωρίς να αποβάλλουν τη δική τους ιδιαίτερη υπόσταση.
Μια άλλη άποψη, που διατύπωσε ο σύγχρονος με τον Λούθηρο μεταρρυθμιστής Ζβίγγλιος, είναι ότι η Θεία Ευχαριστία είναι απλά ανάμνηση του Μυστικού Δείπνου κι ότι ο οίνος κι ο άρτος είναι *σύμβολα* του αίματος και του σώματος του Ιησού. Η διαφορά Λούθηρου και Ζβίγγλιου πάνω σ' αυτό το θέμα έγινε η αιτία για την πρώτη βασική διαίρεση στο προτεσταντικό κίνημα.
Ο καλβινιστικός κλάδος του Προτεσταντισμού, απορρίπτει και την μετουσίωση της Ορθόδοξης και της Καθολικής Εκκλησίας και τις απόψεις του Λούθηρου και του Ζβίγγλιου. Ο Καλβίνος πίστευε ότι ο Ιησούς είναι πνευματικά παρών κατά τη διάρκεια του Μυστηρίου κι όχι σωματικά μέσα στον άρτο και στον οίνο. Μέσω της βρώσης και της πόσης αυτών όμως, ο Ιησούς διεισδύει στην καρδιά του πιστού κι αυτός ανυψώνεται πνευματικά μέσω του Αγίου Πνεύματος στον ουρανό, όπου μετέρχεται σε αληθινή κοινωνία με τον Ιησού.
Σε πολλές εκκλησίες διανέμονται σε όλη την συνάθροιση κομμάτια άρτου και μικρά ποτήρια με οίνο, από τους πρεσβυτέρους και τους διακόνους. Σε άλλες πάλι εκκλησίες οι πιστοί προσέρχονται για να λάβουν τον άρτο και τον οίνο από τον λειτουργό της εκκλησίας.
Οι θεολογικές απόψεις των Ελληνικών ευαγγελικών εκκλησιών για την Θεία Ευχαριστία διαφέρουν επίσης σε κάποια σημεία. Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία πιστεύει πως *είναι η τελετή της κοινωνίας μετά του Χριστού και μετά του λαού Αυτού, εν η δίδεται και λαμβάνεται ο άρτος και ο οίνος προς ευγνώμονα ανάμνησιν Εκείνου και της επί του Σταυρού θυσίας Αυτού*, και την τελεί κάθε πρώτη Κυριακή του μήνα, όπως κάνουν και οι υπόλοιπες Πρεσβυτεριανές εκκλησίες.
Βλ. Skinner, Q., *«Η απολυταρχία και η Λουθηρανική Μεταρρύθμιση»*, στο: Τα θεμέλια της νεότερης πολιτικής σκέψης, μτφρ.Μαρίνος Σαρηγιάννης, εκδ.Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005 και Κ. Β. Σκουτέρης, *Η Ορθόδοξη Εκκλησία στο http://www.orthodoxresearchinstitute.org προσπέλαση 28/7/2018.*

βραδινής λατρείας, ειδικά όταν φιλοξενούνται μέλη άλλων Ευαγγελικών Κοινοτήτων ή ιεραπόστολοι όπου παρουσιάζουν τις δράσεις τους.

6. ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ, ΤΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΑΔΡΑΣΕΙΣ ΜΙΑΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ
   i. ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ

Όπως όλες οι δράσεις της Ευαγγελικής Κοινότητας έτσι και η επιτροπή του ευαγγελισμού στηρίζεται στην προτεσταντική ηθική η οποία επιβάλλει την εναρμόνιση με τα όσα είναι γραμμένα στη Βίβλο η οποία αποτελεί το μοναδικό οδηγό για τη ζωή του κάθε μέλους της Κοινότητας αλλά και για τη συγκρότηση και λειτουργία της ίδιας της Κοινότητας. Όλες οι δράσεις είναι τεκμηριωμένες μέσα από εδάφια της Βίβλου η οποία όχι μόνο αναφέρει το πώς πρέπει να λειτουργεί ο κάθε Χριστιανός αλλά και ολόκληρες οι Χριστιανικές κοινότητες. Χαρακτηριστική είναι η βαθειά γνώση της Βίβλους από τα νεαρά ακόμη μέλη της Κοινότητας όχι μόνο σε σημείο επισήμανσης των εδαφίων αλλά και ανάλυσής τους.

Η επιτροπή ευαγγελισμού αποτελείται από έναν πυρήνα ανθρώπων βαθειά θρησκευόμενων που μέσα από προσωπική επαφή φροντίζουν να μεταφέρουν το μήνυμα του ευαγγελίου στα μέλη της Κοινότητας αλλά και σε όποιον θεωρούν ότι το έχει ανάγκη. Γίνονται τακτικά επισκέψεις στα μέλη της Κοινότητας που για κάποιο λόγο δεν μπορούν να παραβρεθούν είτε στη λατρεία είτε στις υπόλοιπες δράσεις και είναι αναγκασμένοι να παραμένουν στο σπίτι, για παράδειγμα ασθένεια, γηρατειά, κ.α. Τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης του συνοικισμού, εάν κάποιος δεν πήγαινε στην Κυριακάτικη λατρεία για μια φορά, αποτελούσε κύριο μέλημα της Επιτροπής να τον επισκεφτεί να διερευνήσει τους λόγους. Στόχος είναι η τόνωση της πίστης καθώς και η συμπαράσταση στα καθημερινά προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν τα μέλη της Κοινότητας κάθε φορά. Επιπλέον γίνονται επισκέψεις μαζικού ευαγγελισμού, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο, όπως για παράδειγμα στο γηροκομείο της πόλης, στο νοσοκομείο ή σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Το ίδιο επίσης γίνεται από τον ποιμένα και τη σύζυγό του, όπου κάθε απόγευμα στον ελεύθερό τους χρόνο πραγματοποιούν επισκέψεις σε σπίτια σε όποιον θεωρούν ότι το έχει πραγματικά ανάγκη.

Κάθε φορά γίνεται διανομή της Καινής Διαθήκης ή φυλλαδίων Χριστιανικού περιεχομένου. Τα τελευταία χρόνια με τη ραγδαία αύξηση της τεχνολογίας η επαφή με τον κόσμο γίνεται κάποιες φορές μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπου εκτός από την προσωπική επαφή κάθε φορά επισυνάπτεται σε ηλεκτρονική μορφή υλικό Χριστιανικού περιεχομένου.

- Ιεραποστολικές δράσεις

Οι ιεραποστολές αποτελούν για την Κοινότητα δράσεις οι οποίες απολαμβάνουν σεβασμό και εκτίμηση από όλα τα μέλη της αλλά και από τις υπόλοιπες ευαγγελικές και προτεσταντικές κοινότητες τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Υποκινούμενες πάντα από τη Βίβλο αντλούν τη δύναμη και την ενέργεια που χρειάζονται τέτοιου είδους δύσκολα εγχειρήματα (κατά Ματθαίον, κεφάλαιο 28, εδάφια 19-20) *«Πηγαίνετε λοιπόν και κάνετε μαθητές μου όλα τα έθνη, βαφτίζοντάς τους στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος και διδάξτε τους να τηρούν όλες τις εντολές που σας έδωσα. Κι εγώ θα είμαι μαζί σας πάντα, ως τη συντέλεια του κόσμου». Αμήν.*

Με τον όρο ιεραποστολή χαρακτηρίζεται η αποστολή κηρύκων σε μη χριστιανικές χώρες ή περιοχές για τη διάδοση της διδασκαλίας του Χριστού. Κάθε φορά που αυτό κρίνεται απαραίτητο από την ηγεσία της Κοινότητας ή κάθε φορά που κάποιος ιεραπόστολος νιώσει ότι υπάρχει κλήση από το Θεό οργανώνεται ιεραποστολή σε μέρη που υπάρχει ανάγκη για τη μετάδοση του Ευαγγελίου. Είναι χαρακτηριστική η υποστήριξη όλων των Ελληνικών Ευαγγελικών Εκκλησιών σε τέτοιου είδους εγχειρήματα. Πριν από την έναρξη γίνεται παρουσίαση των στόχων αυτών στις Κοινότητες και ζητείται συμπαράσταση οικονομική αλλά και πνευματική μέσω της προσευχής. Οι ιεραποστολικές δράσεις που σχετίζονται άμεσα με την Ευαγγελική Κοινότητα της Κατερίνης είναι δύο· η πρώτη προέρχεται από κοινωνά μέλη της Κοινότητας και η δεύτερη από μέλος της Κοινότητας που μετανάστευσε στην Αμερική, εντούτοις η έδρα της ιεραποστολής και όλος ο συντονισμός γίνεται από την περιοχή της Κατερίνης. Ακολουθούν συγκεκριμένα παραδείγματα επώνυμων δράσεων.

T.O.M. Smile- Tanzania Orphans Mission- Ιεραποστολή Φροντίδας Ορφανών Ταντζανίας

Ο Αλέκος και η Ναυσικά Χαραλαμπίδη ήρθαν σε επαφή με την Ταντζανία έπειτα από μια σειρά ιεραποστολικών ταξιδιών για λογαριασμό της AMG International[74] όπου εργάζονταν τα τελευταία χρόνια ως υπεύθυνοι για την Ανατολική Ευρώπη. Έτσι λοιπόν το 2013 μετακόμισαν στο χωριό Galijembe της Ταντζανίας στα 2100 μέτρα. Φιλοξενούν περισσότερα από 70 παιδιά ηλικίας 5 έως 18 ετών τα οποία είναι ορφανά και από τους δύο γονείς. Τα παιδιά αυτά προέρχονται από επτά διαφορετικά χωριά της περιοχής Mbeya. Παρέχουν στα παιδιά τροφή, ρουχισμό, εκπαίδευση και πνευματική καθοδήγηση. Το μόνιμό τους προσωπικό, εκτός από το προσωπικό του σχολείου, αποτελείται από τέσσερις υπεύθυνες για τα παιδιά, μια μαγείρισσα και έναν υπεύθυνο για το κτήμα.

[74] Η **AMG International** (**Advancing the Ministries of the Gospel International**, δηλ. «Προωθώντας τις Διακονίες του Διεθνούς Ευαγγελίου», προηγουμένως *American Mission to the Greeks*, δηλ. «Αμερικανική Αποστολή προς τους Έλληνες», και *American Committee for the Evangelization of the Greeks*, δηλ. «Αμερικανική Επιτροπή για τον Ευαγγελισμό των Ελλήνων») είναι μια μεγάλη παγκόσμια Χριστιανική ιεραποστολική οργάνωση με πρόεδρό της τον αιδ. Σπύρο Ζωδιάτη, η οποία ανήκει στον χώρο των Υπερδογματικών Χριστιανικών κινήσεων. Ιδρύθηκε το 1942 και διατηρεί ιεραποστολικό έργο σε 50 περίπου χώρες με ένα βασικό διπλό σκοπό: «την κάλυψη των φυσικών, αλλά και των πνευματικών αναγκών των ανθρώπων». Φροντίζει για την παροχή τροφής, ενδυμασίας, ιατρικής περίθαλψης και μόρφωσης στους ανθρώπους, πράγματα που είναι απόλυτα αναγκαία για το σώμα και τη διάνοιά τους. Παράλληλα προωθεί την Αγία Γραφή. Στην Ελλάδα οι δραστηριότητές της εκτείνονται στις Εκδόσεις «Ο Λόγος». Εκδίδει δύο περιοδικά στην Ελληνική γλώσσα (*Η Φωνή του Ευαγγελίου* και ο *Επιούσιος Άρτος*).

Διαθέτουν δικά τους μηχανήματα και οχήματα για τις καλλιέργειες, ενώ έχουν και τη δικιά τους φάρμα με διάφορα ζώα. Στα χωράφια τους καλλιεργούν πατάτες, καλαμπόκι, λάχανα, αρακά και καρότα.

Οι συνθήκες διαβίωσης ήταν στην αρχή αρκετά δύσκολες καθώς οι ντόπιοι στο χωριό τους έβλεπαν στην αρχή με αρκετή καχυποψία. Με την πάροδο του χρόνου και καθώς τα μέλη της ιεραποστολής άρχισαν να βοηθούν εκτός από τα ορφανά αλλά και τους κατοίκους του χωριού σε ό,τι χρειαζόταν άρχισαν οι ντόπιοι να τους εμπιστεύονται και κατόπιν ψηφοφορίας αποφάσισαν ότι τους θέλουν να παραμείνουν στην περιοχή. Σήμερα στις συναντήσεις τους με τους ντόπιους μιλούν για το Χριστό και μοιράζουν τη Βίβλο σε αυτούς. Η μεγαλύτερη δυσκολία όμως που συνάντησαν ήταν η επαφή με το κράτος και τη γραφειοκρατία καθώς, όπως στις περισσότερες χώρες της Αφρικής έτσι και στην Τανζανία, δυσκολεύονται να εφαρμοστούν οι νόμοι κι επικρατούν παντού οι διαπροσωπικές σχέσεις. Κάθε 2 χρόνια αναγκάζονται να ζητούν άδεια παραμονής κι άδεια εργασίας, διαδικασίες οι οποίες είναι αρκετά χρονοβόρες και δαπανηρές. Τα μόνιμα έσοδα της ιεραποστολής προέρχονται από τις συντάξεις των συντονιστών. Πολλοί νέοι από προτεσταντικές κοινότητες από όλο τον κόσμο κατά περιόδους πηγαίνουν για να βοηθήσουν στο ορφανοτροφείο εθελοντικά. Επίσης γίνονται έρανοι από όλες τις Ελληνικές Ευαγγελικές Εκκλησίες καθώς και μηνιαίες ή ετήσιες συνδρομές προκειμένου να υποστηρίξουν το έργο τους.

The Macedonian Outreach- Μακεδονική Ιεραποστολή

Εκεί ο Παύλος είδε τη νύχτα ένα όραμα: ένας Μακεδόνας στεκόταν μπροστά του και τον παρακαλούσε μ' αυτά τα λόγια: «Πέρασε στη Μακεδονία και βοήθησέ μας». 10Όταν είδε το όραμα, αμέσως ψάξαμε για πλοίο να πάμε στη Μακεδονία, γιατί ήμασταν βέβαιοι ότι μας είχε προσκαλέσει ο Κύριος να τους φέρουμε το μήνυμα του ευαγγελίου.(Πράξεις των Αποστόλων, Κεφάλαιο 16, Εδάφια 9-10)

Η Μακεδονική Ιεραποστολή ιδρύθηκε το 1989 στην Καλιφόρνια των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής από την Βούλα Ραζντούνη, μέλος της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης που μετανάστευσε στις Η.Π.Α. σε νεαρή ηλικία, και το σύζυγό της Dr. Haig Rushdoony, αρμενικής καταγωγής. Δραστηριοποιείται κυρίως στην περιοχή των Βαλκανίων κι ανταποκρίνεται στις ανάγκες που προέκυψαν στην Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, τη Σερβία και την Κροατία μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων την τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα. Πρωταρχικός στόχος της ιεραποστολής είναι η κάλυψη καθημερινών αναγκών σε φαγητό, ενδυμασία και υλικές ανάγκες κυρίως ορφανών παιδιών και παιδιών προσφυγικών οικογενειών, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση, παροχή υποτροφιών σε μεγάλα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ευρώπης και της Αμερικής, υλικοτεχνικός εξοπλισμός των σχολείων των περιοχών, πνευματική καθοδήγηση μέσω διανομής της Βίβλου, χριστιανικού βιβλίου, καθώς και δημιουργία και υποστήριξη των τοπικών εκκλησιών.

Η χρηματοδότηση γίνεται από εράνους και προσφορές των Εκκλησιών που σχετίζεται η ίδια στην Καλιφόρνια και σε άλλες περιοχές των Η.Π.Α., αλλά και της Κοινότητας της Κατερίνης. Η Βούλα Ραζντούνη αποτελεί αγαπημένη φυσιογνωμία όχι μόνο της Κοινότητας της Κατερίνης αλλά και όλων των κοινοτήτων που έχει ιδρύσει η ίδια και με το σύζυγό της όσο εκείνος βρισκόταν στη ζωή, στη Βαλκανική Χερσόνησο και σήμερα στα 81 της χρόνια της ετεροπροσδιορίζεται ως «η γιαγιά των Βαλκανίων».

- Το Κυριακό Σχολείο

Η μύηση των νέων παιδιών της Κοινότητας ξεκινά από την οικογένεια και έπειτα από τη συμμετοχή τους στο Κυριακό Σχολείο. Δεν μπορεί καμιά οικογένεια να φανταστεί τα παιδιά της χωρίς την ενεργή συμμετοχή τους σε αυτό και τις δράσεις του. Στα μέσα της δεκαετίας του ’30 ξεκίνησε τη λειτουργία του το Κυριακό Σχολείο. Έτσι ονομαζόταν το κατηχητικό σχολείο, επειδή λειτουργούσε κάθε Κυριακή πρωί στο Σχολικό Κτίριο. Ήταν πολύ καλά οργανωμένο σε τάξεις με δασκάλους, πίνακες, θρανία, τετράδια, βιβλιαράκια και βοηθήματα. Υπήρχε μια μεγάλη αίθουσα στο κέντρο για γενικές και κοινές εκδηλώσεις, και γύρω- γύρω μικρότερες για τις διάφορες τάξεις. Το πρόγραμμα άρχιζε με εικοσάλεπτο κοινό «γενικό μάθημα» για όλα τα παιδιά στη μεγάλη αίθουσα και συνεχιζόταν στις επιμέρους τάξεις. Το 1985 γιορτάστηκαν τα 50 χρόνια λειτουργίας του Κυριακού Σχολείου.

Εκτός από τα βιβλικά μαθήματα που γίνονται, όταν πλησιάζουν οι γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα, παρουσιάζονται οι σχετικές παραστάσεις στη μεγάλη αίθουσα με τη σκηνή. Τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν θεατρικά έργα, απαγγελίες ποιημάτων, ομαδικά παιχνίδια, διαγωνισμούς κ.α. Η τελική γιορτή του Κυριακού Σχολείου γίνεται συνήθως στο τέλος Μαΐου στον προαύλιο χώρο της Εκκλησίας όπου προσαρμόζεται ανάλογα.

Κάθε Κυριακή μετά τα μαθήματα ακολουθεί η παιδική λατρεία για τα παιδιά του Κυριακού Σχολείου, όπου γίνεται ταυτόχρονα με τη λατρεία της Εκκλησίας προκειμένου οι γονείς να μπορούν να την παρακολουθούν αμέριμνοι. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα τα παιδιά του Κυριακού παρουσιάζουν στην Εκκλησία ύμνους που έχουν μάθει. Κάθε Δεκέμβρη, την πρώτη Κυριακή, οργανώνεται η Χριστουγεννιάτικη Παιδική Αγορά, ή Παζάρι όπως το ονομάζουν αλλιώς, με έκθεση

και πώληση ρούχων, χειροτεχνημάτων των παιδιών και γλυκών που προσφέρουν οι γυναίκες όλης της Κοινότητας. Τα χρήματα διατίθενται για φιλανθρωπικούς σκοπούς, κυρίως για φτωχά ή ορφανά παιδιά.

- Το θερινό σχολείο και οι κατασκηνώσεις ως μηχανισμοί ολοκλήρωσης της θρησκευτικής εκπαίδευσης

Το θερινό σχολείο και οι κατασκηνώσεις αποτελούν τη φυσική συνέχεια του Κυριακού Σχολείου κατά τους θερινούς μήνες καθώς από την αρχή που τέθηκαν σε λειτουργία όλα τα παιδιά της Κοινότητας ήταν δεδομένο ότι θα παρακολουθήσουν με αυστηρή τυπικότητα και συνέπεια. Από το καλοκαίρι του 1949 άρχισε η λειτουργία του Θερινού Κατηχητικού Σχολείου η οποία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Η λειτουργία του σχολείου αυτού, που ξεκινούσε με τη λήξη των σχολικών μαθημάτων, κάλυπτε αρχικά ολόκληρη τη θερινή περίοδο και περιελάμβανε όλα τα παιδιά της κοινότητας. Αργότερα όταν ξεκίνησε η λειτουργία της κατασκήνωσης στη Λεπτοκαρυά, περιορίστηκε έως την έναρξη των κατασκηνωτικών περιόδων, ενώ σε πολλές περιπτώσεις λειτουργούσε παράλληλα με αυτές για τα παιδιά τα οποία έμεναν στην Κατερίνη. Σκοπός του σχολείου αυτού ήταν η συγκέντρωση και ψυχαγωγία των μικρών παιδιών της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης κάτω από την επίβλεψη ειδικών παιδαγωγών. Τα πρώτα χρόνια το Θερινό σχολείο χρησιμοποιούσε ως χώρο απασχόλησης τον κήπο της εκκλησίας, ενώ πλέον χρησιμοποιείται το σχολικό κτίριο της κοινότητας και μπορούν να συμμετάσχουν και παιδιά εκτός κοινότητας, εφόσον το επιθυμούν.

Από το 1952 άρχισαν οι κατασκηνώσεις της Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης. Τα πρώτα δύο χρόνια επιλέχτηκαν διάφορες περιοχές στην ευρύτερη περιοχή του Νομού Πιερίας, από το 1954 εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην παραλία Λεπτοκαρυάς σε έκταση την οποία αγόρασε η Ευαγγελική Εκκλησία και ανήγειρε μόνιμες κατασκηνωτικές εγκαταστάσεις. Ο χώρος χρησιμοποιείται ως σήμερα για τα παιδιά της Ευαγγελικής Κοινότητας Κατερίνης, καθώς κι άλλων Ευαγγελικών Κοινοτήτων, κυρίως της Βόρειας Ελλάδας. Δεν αποκλείονται βέβαια και παιδιά ορθόδοξων οικογενειών, εφόσον το επιθυμούν. Οι κατασκηνώσεις λειτουργούν όλη τη θερινή περίοδο και χρησιμοποιούνται ως βιβλικό συνεδριακό κέντρο από όλη την Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία, καθώς και από άλλες διαμαρτυρόμενες εκκλησίες

της Ελλάδας αλλά και των Βαλκανίων. Η Επιτροπή Κατασκηνώσεως και το Πρεσβυτέριο της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης, για να τιμήσουν τον ιδρυτή του θεσμού αυτού Ζωδιάτη Άργο, ονόμασαν τις κατασκηνώσεις της Λεπτοκαρυάς «Βιβλικό Κέντρο Άργος Ζωδιάτης».

- Βιβλικό Συνέδριο Λεπτοκαρυάς

Στην πρωτοβουλία του ποιμένα Άργου Ζωδιάτη οφείλεται και η οργάνωση του Βιβλικού Συνεδρίου Λεπτοκαρυάς, κατά το πρότυπο του παγκόσμια γνωστού ευαγγελικού συνεδρίου Κέζικ της Αγγλίας. Το πρώτο πνευματικό συνέδριο έγινε στην Κατερίνη τον Μάρτιο του 1953 με ευκαιρία τα εγκαίνια του Ορφανοτροφείου. Το δεύτερο έγινε το επόμενο έτος στην κατασκήνωση της Λεπτοκαρυάς μετά τη λήξη της κατασκηνωτική περιόδου, το Σεπτέμβριο του 1954, και από τότε λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο στη Λεπτοκαρυά. Κάθε χρόνο προσκαλούνται στο συνέδριο αυτό οι καλύτεροι ευαγγελικοί κήρυκες-θεολόγοι τόσο της Ελλάδας όσο και του εξωτερικού. Το συνέδριο αυτό έγινε το πρότυπο για τη δημιουργία κι άλλων ευαγγελικών συνεδρίων στη χώρα μας, ενώ «συνέβαλε στην καλλιέργεια πνεύματος ενότητας ανάμεσα στους πιστούς όλων των ευαγγελικών αποχρώσεων του ελλαδικού χώρου[75]». Τα συνέδρια αποτελούν για τα μέλη της Κοινότητας ευκαιρία για αναψυχή στον παραθαλάσσιο χώρο της Λεπτοκαρυάς, σύσφιξη των δεσμών μεταξύ τους αλλά και με άλλα μέλη άλλων κοινοτήτων αλλά και ευκαιρία για μελέτη της Αγίας Γραφής και ενημέρωση για τις δράσεις των κατά τόπων τοπικών Εκκλησιών. Η συμμετοχή τους σε αυτά θεωρείται αυτονόητη από όλα τα κοινωνά μέλη καθώς υπάρχει για αυτούς η άγραφη ηθική υποχρέωση να συμμετέχει σύσσωμη η Κοινότητα σε όλες τις δράσεις και ειδικά σε αυτές που εκπροσωπούν την Κοινότητα σε δράσεις που συμμετέχουν και άλλες κοινότητες.

- Συμπροσευχή

Για κάθε Ευαγγελική Κοινότητα σημαντική θεωρείται η δύναμη της προσευχής. Αποτελεί μαζί με τη μελέτη της Βίβλου οδηγό και τρόπο ζωής. *Βρίσκεται κανένας σας σε δύσκολη θέση; Να προσεύχεται. Είναι κάποιος χαρούμενος; Να υμνεί το Θεό. Είναι κάποιος από σας άρρωστος; Να προσκαλέσει τους πρεσβυτέρους της*

[75] Κάλφας, Α.- Παπαγεωργίου, Π., ό.π. σ.104.

εκκλησίας να προσευχηθούν γι' αυτόν και να τον αλείψουν με λάδι, επικαλούμενοι το όνομα του Κυρίου. Και η προσευχή που γίνεται με πίστη θα σώσει τον άρρωστο· ο Κύριος θα τον κάνει καλά. Κι αν έχει κάνει αμαρτίες, θα του τις συγχωρήσει. Να εξομολογείστε τις αμαρτίες σας ο ένας στον άλλο και να προσεύχεστε ο ένας για τον άλλο, για να θεραπευτείτε. Η παράκληση του δικαίου έχει μεγάλη δύναμη και αποτελεσματικότητα.(Ιακώβου, Κεφάλαιο 5, Εδάφια 13-16). Τα μέλη της Κοινότητας για το λόγο αυτό, εκτός από την προσωπική και οικογενειακή προσευχή, συγκεντρώνονται μία φόρα την εβδομάδα, κάθε Δευτέρα απόγευμα, για να προσευχηθούν όλοι μαζί για θέματα που απασχολούν την Κοινότητα, για τις ιεραποστολές, για τα μέλη που αντιμετωπίζουν προσωπικά προβλήματα ή προβλήματα υγείας, για εθνικά θέματα ή θέματα επικαιρότητας που προκαλούν θλίψη ή προβληματισμό στην κοινωνία όπως ναρκωτικά, βία, φυσικές καταστροφές. Το συντονισμό της δράσης έχει ο υπεύθυνος της ομάδας Ευαγγελισμού όπου παροτρύνει τους πιστούς να προσεύχονται ένας ένας δημόσια για όλα αυτά που τους απασχολούν. Σε περίπτωση που στη συμπροσευχή παραβρίσκεται και ο ποιμένας έχει αυτός το «συντονιστικό» ρόλο.

- Δράσεις Ομίλων

Ένας άλλος σημαντικός τομέας της ζωής της Ευαγγελικής Κοινότητας από την πρώτη περίοδο της εγκατάστασής της στην Κατερίνη ήταν ο Χριστιανικός Σύλλογος Νέων, θεσμός που λειτουργούσε και στις Ευαγγελικές Εκκλησίες του Πόντου. Στο Σύλλογο ήταν γραμμένοι όλοι οι νέοι του Συνοικισμού, περίπου 150 άτομα και με πρόεδρο το Σάββα Κανταρτζή ο Σύλλογος το 1926 απέκτησε καταστατικό και λειτουργούσε ως αναγνωρισμένο από την πολιτεία θρησκευτικό σωματείο. Κάθε Κυριακή πρωί οι νέοι είχαν συναθροίσεις με πρόγραμμα που περιελάμβανε ανάγνωση της Αγίας Γραφής, ύμνους, προσευχές κι ομιλίες. Εκτός από τις τακτικές κυριακάτικες συνάξεις ο Σύλλογος οργάνωνε σε εβδομαδιαία βάση διαλέξεις επιστημονικού και γενικού ενδιαφέροντος και μια φορά το μήνα δημόσιες διαλέξεις και συζητήσεις που παρακολουθούσαν πολλοί νέοι της πόλης, επιπρόσθετα παρουσίαζε πολλές μουσικές και θεατρικές παραστάσεις. Σήμερα εξακολουθεί να υφίσταται ο Όμιλος Νέων με το αντίστοιχο πρόγραμμα και δομή λειτουργίας. Για να κατανοήσει κανείς το νόημα και τη δράση των ομίλων αρκεί να ανατρέξει στη Β' επιστολή του Αποστόλου Παύλου προς Θεσσαλονικείς (Κεφάλαιο 3, εδάφια 6- 14)

Σας παραγγέλλουμε, αδερφοί, στο όνομα του Κυρίου Ιησού Χριστού, να αποφεύγετε κάθε αδερφό που είναι αργόσχολος και δε ζει σύμφωνα με την παράδοση που παρέλαβε από μας. Βάσει αυτού μπορεί κανείς να κατανοήσει τον λόγο όπου τα μέλη της Κοινότητας είναι τόσο κλειστά ως προς τις καθημερινές συναναστροφές τους και επιλέγουν να έχουν επαφές κυρίως μέλη της τόσο στις διαπροσωπικές αλλά και στις επαγγελματικές τους επαφές όσο αυτό είναι δυνατό, Επιπλέον λειτουργούν και ξεχωριστές ομάδες:

- Συμμελέτης της Βίβλου από άντρες: Κάθε δεύτερη Πέμπτη του μήνα συναθροίζονται οι άντρες της Κοινότητας από ηλικία 30 έως 50 ετών και μελετούν εδάφια της Βίβλου κι ακολουθεί συζήτηση πάνω σε αυτά. Μπορεί να πάρει πλέον μέρος σε αυτή τη δράση οποιοσδήποτε θέλει ακόμα κι αν δεν ανήκει στην Κοινότητα.
- Συμμελέτης της Βίβλου από γυναίκες: Κάθε δεύτερη Δευτέρα του μήνα συναθροίζονται οι γυναίκες της Κοινότητας και μελετούν εδάφια της Βίβλου, ακολουθεί συζήτηση πάνω σε αυτά.
- Ανά τακτά χρονικά διαστήματα οργανώνονται συγκεντρώσεις και μουσικές εκδηλώσεις που συμμετέχουν νεαρά ζευγάρια ή νέοι της Κοινότητας που ως στόχο έχουν τη συναναστροφή.

ii. ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ- ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

Θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε στο έργο του Μισέλ Φουκώ[76] προκειμένου να επισημάνουμε τη συγκρότηση του εθελοντή ως ενός νέου ηθικού πολίτη, ενός υπεύθυνου υποκειμένου το οποίο είναι προσανατολισμένο στο κοινό καλό. Η εμφύσηση του εθελοντικού ιδεώδους περιλαμβάνει διαδικασίες υποκειμενοποίησης μέσα από τις οποίες θεσμοί και φορείς γνώσης και επιστήμης, αλλά και πρακτικές αυτορύθμισης και φροντίδας του εαυτού, διακυβερνούν πληθυσμούς. Το υποκείμενο που παράγεται είναι αυτοκυβερνώμενο, αυτορυθμιζόμενο, και διακυβερνάται μέσα από την ίδια την ελευθερία του, παρά με τη βία. Τα υποκείμενα συγκροτούν κοινωνικές σχέσεις και ταυτόχρονα συγκροτούνται μέσα από αυτές. Σύμφωνα με τον Μως, ο ελεύθερος χαρακτήρας του δώρου αποτελεί επίφαση στο πλαίσιο μια διαδικασίας που ουσιαστικά είναι υποχρεωτική και στα τρία στάδιά της: προσφορά, αποδοχή και ανταπόδοση. Αυτό που υποκινεί την προσφορά στις κοινωνίες όπου κυριαρχεί η λογική του δώρου δεν είναι το συμφέρον- ούτε όμως η ανιδιοτέλεια, αλλά μια μικτή έννοια. Στο εξελικτικό σχήμα του Μως, οι κοινωνίες δώρου βρίσκονται σε ένα προγενέστερο στάδιο από τις κοινωνίες όπου κυριαρχεί η εμπορευματική κοινωνία.[77]

Η προσφορά χωρίς ανταπόδοση και το δώρο που δεν περιλαμβάνει και δεν προκαλεί αντιδώρημα είναι φαινόμενα που προκαλούν προβληματισμό και δυσπιστία. Τα δώρα μπορεί να είναι επικίνδυνα ή και «δηλητηριώδη» ανάλογα με τον τρόπο που προσφέρονται. Από τη μια πλευρά το «μη υπολογιζόμενο» δώρο ανάγεται σε υπέρτατη αξία, η οποία εκφράζει την ουτοπία της αλληλεγγύης.[78] Το μη υπολογισμένο το καθαρό δώρο τοποθετείται έξω από τη σφαίρα της αγοράς, έξω από τη σφαίρα του συμφέροντος. Γεννώντας την υποχρέωση της ανταπόδοσης, το δώρο θέτει δότη και αποδέκτη σε ένα ιεραρχικό σχήμα εξάρτησης και ανισότητας, σε ένα σχήμα ασύμμετρων σχέσεων.

[76] Foucault, M., "Govermentality", στο G. Burchell, C. Gordon και P. Miller (επιμ.), The Foucault Effect: Studies in Govermentality, 87-104. Σικάγο : University of Chicago Press, 1991
[77] Μως, Μ., *Το δώρο: Μορφές και λειτουργίες της ανταλλαγής*. Αθήνα: Καστανιώτη, 1979
[78] Godelier, M., *The Enigma of the Gift*, Λονδίνο: The University of Chicago Press, 1999, σελ. 208

Ο Ζακ Ντεριντά διατυπώνει τη θέση του ότι στην πραγματικότητα ο Μως στο έργο του «μιλά για τα πάντα εκτός από το δώρο»[79]. Το δώρο δεν υπάρχει, δεν μπορεί να υπάρχει από τη στιγμή που αναγνωρίζεται ως τέτοιο, που προκαλεί αίσθημα χρέους, ευγνωμοσύνης και την ανάγκη για προσφορά αντιδωρήματος. Η υπέρβαση του ταμπού του δώρου απηχεί ακριβώς αυτή την παρόρμηση της προσφοράς. Η άνιση, μονομερής προσφορά θεωρούνται ότι διαιωνίζουν τις κοινωνικές ανισότητες. Και οι δύο μεριές εγκλωβίζονται έτσι σε μια αντιπαραγωγική σχέση με προσωρινά οφέλη αλλά και μακροπρόθεσμα ατελέσφορη.

- Η ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ «Η ΠΕΡΙΘΑΛΨΙΣ»

Η Φιλόπτωχος Αδελφότητα «Η Περίθαλψις» συστάθηκε το 1934 και είναι από τις μακροβιότερες και σημαντικότερες δράσεις της Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης με πλούσια κοινωνική και φιλανθρωπική δραστηριότητα. Ο σύλλογος αυτός αναδιοργανώθηκε μετά τον πόλεμο κι ενισχύθηκε με την προσθήκη νέων μελών. Έχοντας ήδη το κύρος σωματείου αναγνωρισμένου από το κράτος ανέπτυξε σημαντική δράση και δραστηριότητα για την εκπλήρωση της κοινωφελούς αποστολής της. Στη δικαιοδοσία της περιήλθε όλο το έργο της Εκκλησίας και του Φιλοπτώχου της Ταμείου, το οποίο περιλαμβάνει την ενίσχυση και περίθαλψη των πτωχών και απόρων Ευαγγελικών οικογενειών και τη φροντίδα όσο γίνεται εκτάκτων αναγκών που κατά περιόδους εμφανίζονται στην Ευαγγελική Κοινότητα Κατερίνης. Στη φροντίδα της Φιλοπτώχου περιήλθε μετά τον πόλεμο και το έργο της διανομής των βοηθημάτων από το εξωτερικό σε τρόφιμα και ρούχα. Βασική ετήσια εκδήλωση αποτελεί το παζάρι της Φιλοπτώχου στα τέλη Μαρτίου με πώληση εργόχειρων για φιλανθρωπικούς σκοπούς.

- ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ-ΓΗΡΟΚΟΜΕΙΟ

Στις αρχές της δεκαετίας του ’50 δίπλα στο σχολικό κτίριο ανεγέρθηκε το κτίριο του Ορφανοτροφείου, με σκοπό τη φροντίδα των ορφανών παιδιών του πολέμου. Αργότερα στη φροντίδα του ιδρύματος συμπεριλήφθηκαν και παιδιά

[79] Derrida, J., *The Logic of the Gift: Toward an Ethic of Generosity*, London:Routledge, 1997, σελ. 121-147

μεταναστών ή οικογενειών με ιδιαίτερες ανάγκες. Το Ορφανοτροφείο λειτούργησε από το 1952 έως και το 1985 και περιέθαλψε πάνω από 200 παιδιά. Στο Ορφανοτροφείο συντηρούνταν, ανατρέφονταν και μορφώνονταν παιδιά, αγόρια και κορίτσια, ορφανά ευαγγελικών εκκλησιών από όλη την Ελλάδα. Το καλοκαίρι τα παιδιά αυτά φιλοξενούνταν δωρεάν στις κατασκηνώσεις της Λεπτοκαρυάς.

Από την 1 Απριλίου 2005 λειτουργεί το Χριστιανικό Σπίτι Ηλικιωμένων "Ο Καλός Σαμαρείτης" στις παλιές εγκαταστάσεις του Ορφανοτροφείου, που είναι αναγνωρισμένο από το Πρωτοδικείο Κατερίνης, διευθύνεται από 9μελές Διοικητικό Συμβούλιο και σκοπός του είναι η περίθαλψη ηλικιωμένων σε ένα θερμό χριστιανικό οικογενειακό περιβάλλον. Οι αδερφοί που οραματίστηκαν τη διακονία για το Χριστιανικό Σπίτι Ηλικιωμένων είδαν τη μεγάλη ανάγκη για ένα ίδρυμα, στο οποίο οι απόμαχοι της ζωής θα περάσουν τα υπόλοιπα χρόνια *της ζωής τους μέσα σε ένα χώρο θερμό και φιλικό, που θα περιστοιχίζεται από ένα θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον και μια κοινωνία ανθρώπων που εκτιμά, σέβεται κι έχει "ευσπλαχνία για τους γέροντες".*

- ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ «ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ[80]»

Η αρχή της λειτουργίας της Οργάνωσης ξεκινάει άτυπα ήδη τον Μάρτιο του 2015, όταν μια μικρή ομάδα 10 εθελοντών ξεκίνησε να επισκέπτεται τον καταυλισμό στην Ειδομένη δύο φορές κάθε εβδομάδα, ανταποκρινόμενη στην έκτακτη ανάγκη του προσφυγικού ζητήματος. Αποστολή της ομάδας υπήρξε η παροχή τροφής και βασικών ειδών ανάγκης καθώς και ψυχολογική υποστήριξη μέσα από την συναναστροφή με τους διερχόμενους πρόσφυγες και ειδικά με ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, όπως κακοποιημένες γυναίκες, χήρες και παιδιά. Το κόστος του συγκεκριμένου εγχειρήματος ανερχόταν περίπου στα 500 ευρώ την εβδομάδα τα οποία προερχόταν από εράνους της Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης. Όταν τα σύνορα έκλεισαν, οι αποστολές έγιναν πιο συστηματικές κι αρκετά σύντομα έγινε εμφανής η ανάγκη να δημιουργηθεί ένα οργανωμένο πρόγραμμα στέγασης/φιλοξενίας. Τον Μάρτιο του 2016 ξεκίνησε το πρώτο μέρος του εγχειρήματος με 13 σπίτια που χρηματοδοτήθηκαν από την DORCAS International Aid και Tearfund. Κριτήρια για την επιλογή των προσφύγων ήταν:

- Εγκυμονούσες και θηλάζουσες μητέρες

[80] Το ουσιαστικό *περιχώρηση* ορίζει την τάση δημιουργίας χώρου για τους άλλους ή την επέκταση του εαυτού μας προς τους άλλους. Σύμφωνα με τον Τσίγκο Βασίλειο στο *Περιχώρησις- Θεολογικό περιεχόμενο του όρου και οι εφαρμογές του κατά τη Δογματική της Ορθόδοξου Εκκλησίας*, Ostracon Public, Θεσσαλονίκη:2015, σελ. 26-42, ο όρος περιχώρηση συνδέθηκε με τη στωική σημασία της μείξης συστατικών που διατηρούν την ταυτότητα και τις ιδιότητές τους. Η περιχώρηση έχει ρίζες βιβλικές. Κάθε πρόσωπο της Τριάδας σχετίζεται με τα άλλα όπως με τον εαυτό του έχοντας το είναι του το ένα εντός του άλλου χωρίς συναίρεση και συμφυρμό. Βλ. Ιωάννου Δαμασκηνού, *Έκδοσις Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως*, Α, 8 ,Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Π. Πουρνάρα, 1989, σελ.58, 64, 66.

- Θύματα σεξουαλικής κακοποίησης
- Οικογένειες με παιδιά κάτω των 5 ετών
- Ασυνόδευτες γυναίκες
- Χρόνια άρρωστοι κι άτομα με ειδικές ανάγκες

Τον Οκτώβριο του 2010 με ενέργειες της Γενικής Συνόδου της Ευαγγελικής Εκκλησίας της Ελλάδος, υπό την αιγίδα της οποίας βρίσκεται η «Περιχώρησις», εξασφαλίστηκε στη συνέχεια σημαντική χρηματοδότηση από την Gustav Adolf Werk έτσι, ώστε να μπορέσει να εξελιχθεί το έργο και σε μέγεθος και σε ποιότητα.

Τον Νοέμβριο του 2016 πάρθηκε η πρωτοβουλία εκκένωσης του καταυλισμού και μεταφοράς των προσφύγων από την τοποθεσία Πέτρα Ολύμπου όπου είχαν παραμείνει 71 πρόσφυγες, επειδή οι συνθήκες εκεί ήταν αντίξοες. Μέσα σε 2 ώρες ο καταυλισμός εκκενώθηκε και οι πρόσφυγες μεταφέρθηκαν άλλοι σε σπίτια του προγράμματος κι άλλοι σε ξενοδοχεία.

Καθώς, λοιπόν, ο πληθυσμός των προσφύγων αυξήθηκε, το πρόγραμμα επεκτάθηκε και τώρα περιλαμβάνει 105 σπίτια που φιλοξενούν 400 άτομα με χρηματοδότηση από την UNHCR, την Dakonie Katastrophenhilfe και την RefuAid. Οργανώσεις όπως Global Ministries, Operation Mobilization και Samaritan's Purse έχουν χρηματοδοτήσει διαφορετικά πεδία δραστηριότητας της οργάνωσης (φαρμακευτικό εξοπλισμό, γιατρούς, εκπαιδευτικές δραστηριότητες). Στο σύνολο της περιόδου που η «Περιχώρησις» έχει δραστηριοποιηθεί μεταξύ των προσφυγών έχουν υπηρετηθεί 1400 άνθρωποι ξεπερνώντας τον αρχικό οραματισμό (100 άτομα είχε εκτιμηθεί ότι θα κατάφερνε η οργάνωση να βοηθήσει).

Από τον Αύγουστο 2017 έως τον Μάϊο 2018, η «ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ» έφερε σε πέρας ένα πλήρες πρόγραμμα Εκμάθησης της Αγγλικής γλώσσας για τους πρόσφυγες των προγραμμάτων Στέγασης & Ενσωμάτωσης στην Κατερίνη. Το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από δύο μεγάλους Γερμανικούς οργανισμούς, τον «Brot für die Welt» και τον οργανισμό «Hilfe für Brüder». Δύο έμπειροι επαγγελματίες καθηγήτριες Αγγλικής γλώσσας (με συνολική 45ετή κοινή εμπειρία) ανέλαβαν την υλοποίηση του προγράμματος, διδάσκοντας η καθεμιά 20ώρες εβδομαδιαία. Οι ωφελούμενοι που συμμετείχαν είχαν χωρισθεί σε 9 τμήματα σύμφωνα με την ηλικία και το γνωστικό επίπεδο. Κάθε τμήμα αποτελείτο περίπου από 8-10 άτομα.

Αυτό που ξεκίνησε ως ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας, αναπτύχθηκε σε πολύ περισσότερα· το σχολείο έγινε μια εκπαιδευτική κοινότητα όπου οι μαθητές μπορούσαν να μάθουν και να συναλλάσσονται με τους συνομηλίκους τους σε ένα ασφαλές, διασκεδαστικό κι εκπαιδευτικό περιβάλλον. Το σχολείο βοήθησε τις οικογένειες και τα άτομα να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και μόρφωση μαθαίνοντας μια νέα γλώσσα, ενώ ταυτόχρονα τους εφοδίασε για το μέλλον τους.

Από τις αρχές του 2018 η «ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ» έχει οργανώσει ένα πρόγραμμα εκμάθησης ραπτικής για τους πρόσφυγες των προγραμμάτων Στέγασης & Ενσωμάτωσης στην Κατερίνη, καθώς επίσης και για γυναίκες της κοινότητας των Ρομά της πόλης μας. Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από τον οργανισμό «Women's World Day of Prayer (WWDP) – German Committee». Το πρόγραμμα πραγματοποιείται όλες τις ημέρες της εβδομάδας, με ξεχωριστές ομάδες για άνδρες και γυναίκες. Κάθε ομάδα έχει τον δικό της εκπαιδευτή, ο οποίος προέρχεται από την ομάδα των ωφελούμενων της ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ, έχει επαγγελματική εμπειρία στην ραπτική και εκπαιδεύει τους μαθητές. Κάθε ομάδα αποτελείται από περίπου 10-15 άτομα. Εκτός από την πολύτιμη τεχνική γνώση, το πρόγραμμα ραπτικής είναι επίσης ζωτικής σημασίας για την κοινωνική ανάπτυξη των ωφελούμενων.

Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης διαθέτει χώρους όπου οργανώνονται πολλές δραστηριότητες κι εκδηλώσεις για τους πρόσφυγες. Προσπαθούν να τους εξασφαλίσουν όχι μόνο μια στέγη κι ένα ασφαλές περιβάλλον, αλλά και την επιστροφή στην ομαλότητα και την καθημερινή ρουτίνα. Στο πλαίσιο αυτό, έχει δημιουργηθεί το Τμήμα Οικογενειακής Εκπαίδευσης και Υποστήριξης προσφέροντας μια σειρά από υπηρεσίες και δραστηριότητες για τους πρόσφυγες που φιλοξενούνται στην πόλη της Κατερίνης. Οργανώνονται εκπαιδευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες για παιδιά προσχολικής ηλικίας, 3 φορές την εβδομάδα. Στόχος είναι να βοηθηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν κοινωνικές, γλωσσικές και κινητικές δεξιότητες, τη δημιουργικότητα και το ομαδικό πνεύμα. Κατά συνέπεια, μαθαίνουν την πειθαρχία καθώς και την αυτονομία. Τα παιδιά ηλικίας 6-13 ετών εντάσσονται στο Δημόσιο Εκπαιδευτικό Σύστημα, εμβολιάζονται και μετακινούνται προς και από το σχολείο, παράλληλα παρακολουθούνται από κοινωνικούς λειτουργούς. Πολλά από αυτά τα παιδιά δεν έχουν πάει καθόλου σχολείο, ενώ άλλα έχουν παρακολουθήσει 1 ή 2 τάξεις του Δημοτικού. Η εκπαίδευση που τους παρέχεται είναι σημαντικότατη τόσο για την προσωπική τους ανάπτυξη και μελλοντική σταδιοδρομία τους όσο και για την κοινωνική ενσωμάτωσή τους. Για τους ίδιους λόγους οργανώνονται και απογευματινά Μαθήματα Ελληνικών και Αγγλικών για τα παιδιά που παρακολουθούν το Σχολείο, αλλά και για αυτά που δεν εντάχθηκαν ακόμη από 13 ετών και πάνω.

Κάθε εβδομάδα λειτουργεί Θεραπευτική Ομάδα Γυναικών όπου συναντιούνται γυναίκες πρόσφυγες με κοινωνικούς λειτουργούς και δίνεται η ευκαιρία στις γυναίκες αυτές να ανοίξουν την καρδιά τους και να συμμεριστούν τους πόνους και τις αγωνίες τους, τις δυσκολίες που πέρασαν και τις προσδοκίες τους για μια νέα ζωή.

Λειτουργεί επίσης Θεραπευτική Ομάδα Παιδιών, η οποία αποτελείται από παιδιά σχολικής ηλικίας, 6-12 ετών, τα οποία λόγω του μετατραυματικού στρες παρουσιάζουν ψυχοπαθολογία π.χ. άγχος, φόβο, ενούρηση, σωματικά ενοχλήματα, διαταραχές ύπνου, διαταραχή υπερκινητικότητας κ.λπ. Η Ομάδα συναντιέται εβδομαδιαία, η συνάντηση διαρκεί 1,5 ώρα και συντονίζεται από δύο ειδικούς επιστήμονες. Στόχο έχει να δώσει την ευκαιρία στα παιδιά να εκφράσουν τα

συναισθήματά τους, να σχετισθούν με πιο υγιείς τρόπους, να οριοθετήσουν τη συμπεριφορά τους και να ενισχυθεί η αυτό-εικόνα και η αυτοεκτίμησή τους. Οργανώνονται αθλητικές δραστηριότητες για παιδιά και νέους εβδομαδιαία, πάντοτε με την παρουσία κι ενεργή συμμετοχή στελεχών της Περιχώρησης. Κατά καιρούς έρχονται ομάδες εθελοντών από το εξωτερικό ως αρωγοί στο έργο, οι οποίοι αξιοποιούνται ανάλογα με τα προσόντα τους για την οργάνωση δραστηριοτήτων τόσο για παιδιά όσο και για ενήλικες. Με αυτόν τον τρόπο οι φιλοξενούμενοι εξοικειώνονται με τους ανθρώπους από τον Δυτικό κόσμο, με τη γλώσσα και τις συνήθειές τους· φυσικά υπάρχει μια ώσμωση των διαπολιτισμικών χαρακτηριστικών όλων. Η όλη αυτή διαδικασία τους βοηθά στην προετοιμασία για την μετεγκατάστασή τους και την προσαρμογή τους στη νέα ευρωπαϊκή χώρα υποδοχής τους. Επιπλέον οργανώνονται διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις, όπως συνεστιάσεις για γνωριμία των ντόπιων με τους φιλοξενούμενούς μας, απογευματινά τσάι και άλλες εκδηλώσεις για να επιτευχθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η κοινωνική ενσωμάτωσή τους στην τοπική κοινωνία.

Τέλος τους τελευταίους μήνες έχει αποσταλεί από την Αμερική αραβόφωνη ιεραπόστολος η οποία έχει ως πλάνο την εγκατάστασή της στην Κατερίνη για τα επόμενα πέντε (5) χρόνια και σταδιακή επαφή και γνωριμία των προσφύγων-αιτούντων άσυλο με το Χριστιανισμό και τη Βίβλο. Μία φορά την εβδομάδα πραγματοποιούνται σε αίθουσα της Κοινότητας συναντήσεις όπου διαβάζονται και αναλύονται εδάφια της Βίβλου. Η συμμετοχή προς το παρόν είναι μικρή όμως ελπίζουν ότι με το πέρασμα του χρόνου θα αυξηθεί.

- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ

Το Κοινωνικό Παντοπωλείο ξεκίνησε τη δράση του το 2012 όταν ιδρύθηκε από την Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης για να καλύψει τις αυξανόμενες ανάγκες του ντόπιου πληθυσμού εξαιτίας της οικονομικής κρίσης πάντα στηριζόμενοι στο σχετικό εδάφιο της Βίβλου «*Γιατί, πείνασα και μου δώσατε να φάω, δίψασα και μου δώσατε να πιω, ήμουν ξένος και με περιμαζέψατε, γυμνός και με ντύσατε, άρρωστος και μ' επισκεφθήκατε, φυλακισμένος κι ήρθατε να με δείτε*» (Κατά Ματθαίον, Κεφάλαιο 25, Εδάφιο 35). Μια μικρή ομάδα εθελοντών από την Εκκλησία εργάστηκε σκληρά και εντατικά για την ίδρυση και λειτουργία του Παντοπωλείου. Ήταν οι ίδιοι άνθρωποι που βρέθηκαν στην Ειδομένη επανειλημμένως κι

αναγνώρισαν την αναγκαιότητα ίδρυσης της Περιχώρησις. Από τον Οκτώβριο του 2016 τη λειτουργία του Κοινωνικού Παντοπωλείου την ανέλαβε η Περιχώρησις.

Το Κοινωνικό Παντοπωλείο συνεχίζει να στηρίζει τον ντόπιο πληθυσμό, Έλληνες και οικονομικούς μετανάστες που ζουν στη χώρα μας, χωρίς καμία διάκριση. Ωφελούμενοι είναι περίπου 160 ντόπιες οικογένειες στις οποίες δίνονται σε μηνιαία βάση τρόφιμα, είδη ένδυσης και υπόδησης, είδη υγιεινής, κουβέρτες και άλλα. Σε ειδικές περιπτώσεις οικογενειών σε ένδεια, το ενοίκιο και οι λογαριασμοί ηλεκτρικού-ύδρευσης πληρώνονται από το Κοινωνικό Παντοπωλείο.

- ΒΕΝΙΑΜΙΝ

Ο Σύλλογος Προστασίας Παιδιών ΒΕΝΙΑΜΙΝ είναι ένας ανεξάρτητος μη κερδοσκοπικός φιλανθρωπικός φορέας (Ν.Π.Ι.Δ) με έδρα την Κατερίνη κι έτος ίδρυσης το 1994 κατόπιν σχετικής απόφασης του Πρωτοδικείου Κατερίνης. Τα ιδρυτικά μέλη του ΒΕΝΙΑΜΙΝ, που έζησαν στο Ορφανοτροφείο, δηλώνουν ομόφωνα: «Είμαστε ευγνώμονες στον Θεό και στο ορφανοτροφείο που μας φιλοξένησε τη δεκαετία του 1950. Νιώθουμε πως κι εμείς πρέπει να κάνουμε το ίδιο για παιδιά του σήμερα που χρειάζονται τη συμπαράστασή μας. Είμαστε τα παιδιά του 1950 που υποστηρίζουν παιδιά του 21ου αιώνα».

Η προσπάθεια του ΒΕΝΙΑΜΙΝ υπήρξε ο οραματισμός του προέδρου του Χάρη Αναστασίου, που εγκατέλειψε μια επιτυχημένη σταδιοδρομία στον Καναδά και επέστρεψε στην Ελλάδα με τη σύζυγό του Τζοάννα με σκοπό να αφιερωθούν ανιδιοτελώς στη συμπαράσταση παιδιών που στερούνται οικογενειακής φροντίδας.

Σημαντικοί σταθμοί στην δράση του ΒΕΝΙΑΜΙΝ

- Η δράση βοήθειας και προστασίας του ΒΕΝΙΑΜΙΝ προς τα ορφανά της Σερβίας στους βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ το 1999. Μέχρι και το 2013 υποστηρίζονταν μεγάλος αριθμός ορφανών παιδιών μέχρι και την ενηλικίωσή τους.
- Η δράση βοήθειας και συμπαράστασης του ΒΕΝΙΑΜΙΝ στα ορφανά και σε παιδιά που ήταν σε ανάγκη μετά τις πυρκαγιές στη Ζαχάρω Ηλείας το 2008-2010
- Το πιλοτικό πρωτοποριακό πρόγραμμα της ΑΓΚΑΛΙΑΣ, της Πρώτης Παιδικής-Οικογενειακής Εστίας για παιδιά σε ανάγκη ή σε κίνδυνο που λειτούργησε για 4 παιδιά από το 2010 έως και 2015.
- Φιλοξενία μιας οικογένειας Σύριων προσφύγων με 6 παιδιά κατά τη διάρκεια του προσφυγικού ρεύματος προς την Ευρώπη

Ο ΒΕΝΙΑΜΙΝ ίδρυσε την τράπεζα τροφίμων και ρουχισμού προκειμένου να βοηθήσει αυτές τις μητέρες και τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών που βρίσκονται σε ανάγκη. Υποστηρικτές της τράπεζας τροφίμων κυρίως είναι απλοί πολίτες που θα κάνουν μια μικρή δωρεά στον ΒΕΝΙΑΜΙΝ ή θα αγοράσουν τρόφιμα, τα οποία θα τα φέρουν στην τράπεζα τροφίμων. Υπάρχουν εταιρείες και σύλλογοι που επίσης συγκεντρώνουν τρόφιμα. Επίσης υπάρχει συνεργασία με τοπικούς προμηθευτές/ εμπόρους, για να γίνεται η αγορά των τροφίμων σε χαμηλές/συμφέρουσες τιμές για την επίτευξη του στόχου της υποστήριξης των μητέρων και των παιδιών τους.

- ΧΟΡΩΔΙΑ

Ακόμη μία σημαντική πνευματική και πολιτιστική δράση θεωρείται αυτή της χορωδίας. Στηρίζεται πάνω στα αμέτρητα εδάφια της Βίβλου όπου αναφέρουν ότι ο Θεός πρέπει να υμνείται στην Εκκλησία. Υπό τη διεύθυνση του Γιάννη Αδαμίδη η χορωδία της εκκλησίας έφτασε σε αξιοζήλευτο καλλιτεχνικό επίπεδο και είναι σε θέση να εκτελεί μουσικά κομμάτια υψηλών απαιτήσεων. Στο εκκλησιαστικό κτίριο

δίνονται πλέον όλο και περισσότερα κοντσέρτα. Εκτός από τη συμμετοχή στην Κυριακάτικη λατρεία, την πρωινή και την απογευματινή, καθιερώθηκε από το 1977 το γερμανικό έθιμο των Advents[81]: κάθε μία από τις τέσσερις Κυριακές πριν από τα Χριστούγεννα η χορωδία δίνει κοντσέρτα ενόψει της εορτής αυτής. Επίσης κατά τη διάρκεια της περιόδου του Πάσχα η χορωδία παρουσιάζει πρόγραμμα που αφορά τα πάθη, την ταφή και την ανάσταση του Κυρίου. Η προετοιμασία των μουσικών αυτών προγραμμάτων απαιτεί ώρες πολλές και η συμμετοχή των χορωδών είναι εθελοντική.

[81] Η περίοδος των Advents σχετίζεται με το διάστημα των τεσσάρων εβδομάδων πριν τα Χριστούγεννα, κατά το οποίο οι Χριστιανοί προετοιμάζονται για τη Γέννηση του Ιησού Χρηστού. Παράλληλα παραπέμπει στην ενανθρώπιση του Κυρίου, αλλά υπενθυμίζει συγχρόνως ότι οι Χριστιανοί πρέπει να περιμένουν και τη δεύτερη έλευση του Ιησού Χρηστού (Δευτέρα Παρουσία). Σύμφωνα με την καθολική, αλλά και την ευαγγελική παράδοση με την πρώτη Κυριακή της Advent ξεκινά και το εκκλησιαστικό έτος. Πάρα πολλές οικογένειες στολίζουν τότε το σπίτι τους με ένα χριστουγεννιάτικο στεφάνι με τέσσερα κεριά, το λεγόμενο Adventskranz. Κάθε Κυριακή ανάβουν από ένα, μέχρι τελικά να ανάψουν όλα τα κεριά στο στεφάνι. Πολλά παιδιά αλλά και ενήλικες έχουν ένα χριστουγεννιάτικο ημερολόγιο, γι' αυτή την περίοδο, που ονομάζεται Adventskalender. Πρόκειται για μια παράδοση που μετράει πάνω από αιώνα. Βλ.Pfatteicher, P., Journey into the Heart of God: *Living the Liturgical Year*, Oxford University Press: 2013.

iii. ΔΙΑΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Οι σχέσεις με την Ορθόδοξη Εκκλησία

Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία περισσότερο στο παρελθόν και λιγότερο σήμερα έβλεπε τους Ευαγγελικούς ως αιρετικούς, επικίνδυνους, πλάνους και πλανεμένους, μυστηριώδεις, που επιβουλεύονται το ποίμνιο της ορθόδοξης εκκλησίας και προσπαθούν να το αλλαξοπιστήσουν με προσηλυτισμό. Γι' αυτό κατά καιρούς δημιουργήθηκαν αντιδικίες, διαμάχες και προβλήματα στις σχέσεις ανάμεσα στην ηγεσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κατερίνης και την κοινότητα των Ευαγγελικών.

Ο μητροπολίτης Βαρνάβας Τζωρζάτος συνέδεσε το όνομά του με έντονη δυσπιστία και πολεμική εναντίον των Ευαγγελικών. Μια από τις πρώτες ενέργειες μετά την ενθρόνισή του την άνοιξη του 1954 ήταν η απομάκρυνση των παιδιών από το Ορφανοτροφείο της Ευαγγελικής Εκκλησίας που ήταν βαπτισμένα στο Ορθόδοξο θρήσκευμα. Έφυγαν από το ορφανοτροφείο 13 ορφανά παιδιά, τα οποία ήταν βαπτισμένα σε Ορθόδοξη εκκλησία, παρά το γεγονός ότι οι κηδεμόνες και οι γονείς τους ήταν μέλη Ευαγγελικών Εκκλησιών.

Επίσης φρόντισε οι πολιτικές αρχές να απαλλοτριώσουν το πάρκο της Ευαγγελικής κοινότητας που βρίσκεται ακριβώς δίπλα στην εκκλησία με στόχο να χτιστεί αργότερα σ αυτό δημοτικό σχολείο. Έπειτα από μια σειρά από δίκες το πάρκο πέρασε στην κατοχή του δήμου Κατερίνης και χρησιμοποιείται αποκλειστικά ως χώρος αναψυχής. Επί των ημερών του Μητροπολίτη Βαρνάβα κάθε Πάσχα ο Επιτάφιος ξεκινούσε από την εκκλησία της Θείας Ανάληψης και παρ' ότι στο συνοικισμό κατοικούσαν σχεδόν μόνο ευαγγελικοί η πομπή όχι μόνο περνούσε μέσα από το συνοικισμό αλλά περιφέρονταν δύο με τρείς φορές προκλητικά γύρω από την Ευαγγελική εκκλησία.

Ο Βαρνάβας απεβίωσε το 1985 όντας βαριά άρρωστος και λίγο πριν κάλεσε και ζήτησε συγγνώμη από τον Αθανάσιο Ηλία τον ποιμένα της Ευαγγελικής Εκκλησίας για όσα είχαν συμβεί στο παρελθόν.

Τα χρόνια που ακολούθησαν δεν υπήρξε καμία επαφή ανάμεσα στις δύο θρησκευτικές κοινότητες.

«Οι σχέσεις άρχισαν να γεφυρώνονται το 2014 όταν ενθρονίστηκε ως Μητροπολίτης ο Γεώργιος ο Β' Χρυσοστόμου και προσκάλεσε τον ποιμένα (της Ευαγγελικής εκκλησίας), εκείνος ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση και παραβρέθηκε. Ως απάντηση της πρόσκλησης αυτής ο ποιμένας της Ευαγγελικής Εκκλησίας προσκάλεσε τον Γεώργιο στην Πασχαλινή συναυλία εκείνης της χρονιάς και εκείνος ανταπέδωσε την επίσκεψη. Ήταν η πρώτη φορά όπου ορθόδοξος μητροπολίτης παρευρισκόταν μέσα στην Ευαγγελική Εκκλησία μαζί με μέλη της Ιεράς Μητρόπολης Κίτρους και Κατερίνης και τοπικούς άρχοντες και πραγματικά συμφωνώ με τη δήλωσή του εκείνη τη βραδιά ότι ήταν ««παράδειγμα ειρηνικής εν αγάπης συμβιώσεως, πιστών διαφορετικών δογμάτων, από τη στιγμή που όλοι πιστεύουμε στον Ιησού Χριστό ως Σωτήρα και λυτρωτή» είπε χαρακτηριστικά ο εκπρόσωπος της ΙΜΚΚ.

Την επόμενη χρονιά όμως όταν προσκλήθηκε εκ νέου δεν παραβρέθηκε ούτε στη συναυλία ούτε έστειλε κάποιον εκπρόσωπό του. Σε κάθε περίπτωση όμως τα τελευταία χρόνια μετά την ενθρόνιση του Γεωργίου Χρυσοστόμου γίνεται μια σοβαρή και ειλικρινής προσπάθεια, ώστε να έρθουν οι εκκλησίες πιο κοντά και να ξεχάσουν όλοι τις άσχημες στιγμές του παρελθόντος, όπως δήλωσε ο ποιμένας της Ευαγγελικής Εκκλησίας.

Σχέσεις με την Αποστολική Εκκλησία Της Πεντηκοστής Κατερίνης

«Οι περισσότερες Ευαγγελικές και Πεντηκοστιανές εκκλησίες στην Ελλάδα έχουν μεταξύ τους, ανεπτυγμένους δεσμούς συνεργασίας. Αντίθετα, η Ελευθέρα Αποστολική Εκκλησία Πεντηκοστής, από την ίδρυσή της και για δεκαετίες, κρατούσε σε σημαντικό βαθμό μια επιφυλακτική στάση απέναντι στα υπόλοιπα Προτεσταντικά δόγματα» ανέφερε ο ποιμένας της αποστολικής Εκκλησίας Κατερίνης.

«Παρόλα αυτά, υπήρξαν κινήσεις τυπικής προσέγγισης σε επίπεδο στέγασης ή συστέγασης με άλλα δόγματα. Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 2000, φάνηκε επίσης να αναθερμαίνονται οι σχέσεις διάφορων εκκλησιών της Ελευθέρας Αποστολικής Εκκλησίας Πεντηκοστής με τις υπόλοιπες εκκλησίες στην Ελλάδα. Ένα από τα βασικά θέματα που συζητήθηκε στην Σύνοδο που έγινε στις 28 Οκτωβρίου 2010 στην Θεσσαλονίκη, ήταν ο επαναπροσδιορισμός της σχέσης της Ελευθέρας Αποστολικής Εκκλησίας Πεντηκοστής με τις υπόλοιπες Προτεσταντικές εκκλησίες. Αν και υπήρξαν διαφωνίες όσον αφορά στη σχέση και την επικοινωνία των μελών και των λειτουργών της Ελευθέρας Αποστολικής Εκκλησίας Πεντηκοστής με άλλες εκκλησίες, η τελική συνοδική απόφαση της μεγάλης πλειοψηφίας ήταν η Εκκλησία να παραμείνει στην γραμμή που ακολούθησε από το 1966, όταν αποχωρίστηκε από τις υπόλοιπες Προτεσταντικές εκκλησίες. Αποδέχεται ότι δεν μπορεί να συνεργαστεί με άλλα δόγματα διότι δεν ακολουθούν ίδια διδασκαλία με αυτήν.»

Ο εκπρόσωπος της Ευαγγελικής Εκκλησίας ανέφερε ότι «τον Αύγουστο του 2010, στο 58ο Βιβλικό Συνέδριο της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, για πρώτη φορά ένας από τους ομιλητές ήταν λειτουργός της Ελευθέρας Αποστολικής Εκκλησίας Πεντηκοστής. Συγκεκριμένα, ο τότε ποιμένας της εκκλησίας της Μεταμόρφωσης, έδωσε δύο ομιλίες στο δεκαήμερο ιστορικό συνέδριο της Ευαγγελικής κοινότητας που γίνεται στις εγκαταστάσεις της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης, στην Λεπτοκαρυά Πιερίας. Επίσης [...] είμαστε συνοδοιπόροι στο ιεραποστολικό τους έργο τόσο για τον εκχριστιανισμό των Ρομά της περιοχής του Πέλεκα, όσο και στις ιεραποστολές στις Βαλκανικές χώρες μετά το άνοιγμα των συνόρων[82] και δείχνουν ότι το εκτιμούν βαθειά. Άτυπα οι ποιμένες συμμετέχουν ο

[82] Η Ευαγγελική Εκκλησία της Αλβανίας είναι αποτέλεσμα της ιεραποστολικής δράσης της Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης. Βέβαια, για καθαρά πρακτικούς λόγους την ανέλαβε η Ευαγγελική

ένας στη λατρεία της άλλης εκκλησίας ως ένδειξη καλής σχέσης των δύο τοπικών εκκλησιών»

Σχέσεις με την Ελληνική Αλβανική Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης

«Οι σχέσεις της Αλβανικής Ευαγγελικής εκκλησίας με την Ελληνική ξεκινούν από την περίοδο της δημιουργίας της όταν υπήρξε η ανάγκη εύρεσης ενός χώρου που θα φιλοξενούσε τη λατρεία των πιστών και τη μελέτη του Ευαγγελίου», αναφέρει ο ποιμένας της Αλβανικής Ευαγγελικής εκκλησίας.

«Για 5 περίπου χρόνια φιλοξενηθήκαμε στην αίθουσα του φιλόπτωχου ταμείου της ΕΕΚ μέχρι να καταφέρουμε σαν κοινότητα να σταθούμε στα δικά μας πόδια και να μπορέσουμε να νοικιάσουμε δικό μας χώρο. Είμαστε ευγνώμονες στο Θεό που τους έστειλε δίπλα μας σε αυτή την τόσο δύσκολη στιγμή και μας υποστήριξαν […] Η επαφή μας όμως δε σταμάτησε, αφού ακόμα μας φιλοξενούν δύο φορές το χρόνο στις κατασκηνώσεις της Λεπτοκαρυάς προκειμένου να κάνουμε εκεί τα συνέδριά μας και να υμνήσουμε το Θεό».

Εκκλησία Κέρκυρας. Σήμερα η Αλβανική Ευαγγελική Κοινότητα είναι ανεξάρτητη διατηρώντας πάντα άριστες σχέσεις με τις Ελληνικές Ευαγγελικές Κοινότητες.

Ο ποιμένας της Ευαγγελικής εκκλησίας αναφέρθηκε στην Αλβανική κοινότητα με συγκίνηση. Χαρακτηριστικά ανέφερε ότι «ήταν ηθική μας υποχρέωση να φιλοξενήσουμε την Αλβανική κοινότητα από τη στιγμή που η πρώτη Ευαγγελική εκκλησία στην Αλβανία ιδρύθηκε από Κατερινιώτες ιεραπόστολους μετά την πτώση του καθεστώτος. Συνεχίζουμε να είμαστε δίπλα τους διακριτικά και να στηρίζουμε τις προσπάθειες και τον αγώνα τους».

Σχέσεις με τη μουσουλμανική κοινότητα προσφύγων

«Οι σχέσεις με τους Πρόσφυγες ξεκίνησαν όταν άρχισαν να συσσωρεύονται στην Ειδομένη τον Μάρτιο του 2016. Τότε μια εθελοντική ομάδα της εκκλησίας μας ξεκίνησε να τους επισκέπτεται αρχικά μια φορά την εβδομάδα κι αργότερα δύο και να τους προσφέρει νερό, τρόφιμα, φάρμακα και ρούχα. Σε μία από αυτές τις επισκέψεις και μη μπορώντας να βλέπω παιδιά να υποφέρουν, όντας ο ίδιος πατέρας πέντε παιδιών, αποφάσισα να πάρω μια οικογένεια μαζί μου στο σπίτι. Αρχικά η γυναίκα μου έπαθε ‘εγκεφαλικό’, όταν της το ανέφερα στο τηλέφωνο όμως μετά συμφώνησε. Το παράδειγμά μας ακολούθησαν κι άλλες ευαγγελικές οικογένειες ανοίγοντας τα σπίτια τους σε ανθρώπους που είχαν ανάγκη για αγάπη και στοργή. Γι’ αυτό το πρόγραμμα “housing” ενδιαφέρθηκε η Ύπατη Αρμοστεία, γιατί ήταν κάτι πραγματικά πρωτότυπο και καινοτόμο όμως δεν μπορούσε να το υποστηρίξει οικονομικά με μια θρησκευτική κοινότητα να βρίσκεται πίσω από αυτό το εγχείρημα. Μας πρότειναν και δημιουργήσαμε τη Μη Κυβερνητική Οργάνωση “Περιχώρησις” όπου χρηματοδοτούν τις δράσεις της Ευαγγελικής Εκκλησίας προκειμένου να υποστηρίξουν αποκλειστικά τους πρόσφυγες. Σήμερα οι πρόσφυγες μένουν όλοι σε σπίτια και όχι σε camp με επιδότηση 100% για τη φετινή χρονιά και στόχος αποκλειστικός είναι η ενσωμάτωση στην τοπική κοινωνία. Είναι υποχρέωση όλων μας να τους δεχτούμε και να τους βοηθήσουμε να ενσωματωθούν…»

Στην ερώτηση πώς εκφράζουν τη θρησκευτικότητα τους οι πρόσφυγες και εάν η Ευαγγελική Εκκλησία τους υποστηρίζει ακόμη και σε αυτό το επίπεδο ο ιεροκήρυκας της Ευαγγελικής Εκκλησίας μας απάντησε ότι «δεν εμπλέκονται σε αυτό το κομμάτι. Οι ίδιοι συγκεντρώνονται ιδιωτικά και προσεύχονται σε ομάδες».

Κάποιες οικογένειες προσφύγων κατά περιόδους εμφανίστηκαν στην Κυριακάτικη πρωινή λατρεία της Κοινότητας. Οι τελευταίοι είχαν γνωρίσει το

Χριστιανισμό στην χώρα τους από Αμερικάνους Ιεραπόστολους και κάποιοι τον ασπάστηκαν κρυφά, ενώ κάποιοι εκδήλωσαν απλά ενδιαφέρον να τον γνωρίσουν. Κατά τη διάρκεια της λατρείας υπήρχε μεταφραστής όπου μετέφραζε τη λατρεία και την παρακολουθούσαν μέσω ακουστικών.

Ο Α. ως ωφελούμενος πρόσφυγας μας απάντησε ότι «είναι ευγνώμονες όλοι οι πρόσφυγες που εντάσσονται στο πρόγραμμα της «Περιχώρησις» γιατί τους δίνεται η ευκαιρία να ζήσουν μια κανονική ζωή και τα παιδιά τους να έχουν παιδική ηλικία κάτι που δεν είχαν τα περισσότερα μέχρι τώρα στις χώρες καταγωγής τους».

Η σχέση με την Ευαγγελική Κοινότητα Ρομά της περιοχής Πέλεκα Κατερίνης

Πριν από αρκετά χρόνια δύο Κορεάτες ιεραπόστολοι, οι Κιμ και Σούκι ήρθαν στην Κατερίνη στον καταυλισμό της περιοχής Πέλεκα Κατερίνης με στόχο να εκχριστιανίσουν του τσιγγάνους. Μάλιστα πολλές φορές είχαν δηλώσει απογοητευμένοι για τη δυσκολία της κατάστασης, για τις συνθήκες και τη νοοτροπία που επικρατούν. Όμως κατόρθωσαν να δημιουργήσουν μια μικρή κοινότητα Ευαγγελικών Ρομά, οι οποίοι διαβάζουν την Αγία Γραφή, πηγαίνουν στην Εκκλησία, και στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας οι ίδιοι και τα παιδιά τους στο Δημοτικό δημόσιο σχολείο της περιοχής τους. Αν και η κοινότητά τους κάνει λατρεία για τα

μέλη της, κάποιοι συμμετέχουν τόσο στην πρωινή όσο και στη βραδινή Κυριακάτικη λατρεία αλλά και σε δράσεις και εκδηλώσεις της Ευαγγελικής Κοινότητας.

Η Μη Κυβερνητική Οργάνωση «Περιχώρησις» από τις αρχές του 2018 έχει οργανώσει ένα πρόγραμμα εκμάθησης ραπτικής για τους πρόσφυγες των προγραμμάτων Στέγασης & Ενσωμάτωσης στην Κατερίνη. καθώς επίσης και για γυναίκες της κοινότητας των Ρομά της πόλης μας. Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από τον οργανισμό «Women's World Day of Prayer (WWDP) – German Committee». Το πρόγραμμα πραγματοποιείται όλες τις ημέρες της εβδομάδας, με ξεχωριστές ομάδες για άνδρες και γυναίκες.

Η γνώμη της τοπικής κοινωνίας

Οι αντιθέσεις αυτές με τον καιρό αμβλύνθηκαν. Ο κυριότερος λόγος είναι ότι έπαψε να υπάρχει η παλιά καχυποψία εκ μέρους των ορθοδόξων για προσηλυτισμό. Η κοινωνία της Κατερίνης αναγνώρισε την εργατικότητα, την ειλικρίνεια και την ακεραιότητα των Ευαγγελικών. Όταν το 1968 το Ορφανοτροφείο έπαψε να λειτουργεί με ορφανά παιδιά από Ευαγγελικές οικογένειες, συνέχισε ως οικοτροφείο κυρίως με παιδιά Ορθοδόξων οικογενειών που οι γονείς τους ήταν κυρίως μετανάστες, κάτι που δείχνει την καλή προαίρεση από την πλευρά της Ευαγγελικής Εκκλησίας. Το 1956 3 εξέχοντες παράγοντες της τοπικής κοινωνίας (2 βουλευτές και ο Δήμαρχος της πόλης) έστειλαν επιστολή στο πρεσβυτέριο της εκκλησίας όπου δηλώνουν τη βαθειά λύπη τους για τα γεγονότα που είχαν προηγηθεί καθώς και τη διάθεση για αρμονική συνύπαρξη.

Προκειμένου να μπορέσουμε να έχουμε μια ολοκληρωμένη άποψη για το ποια είναι η γνώμη της τοπικής κοινωνίας για την Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία από την ίδρυσή της μέχρι της μέρες μας ζητήσαμε από την κα Ευγενία Κουρτίδου, πρόσφυγα ποντιακής καταγωγής 1ης γενιάς. Η ίδια χαρακτηριστικά μας είπε: «όταν ήρθαμε εγώ ήμουν κοριτσάκι. Θυμάμαι μόνο τον πατέρα μου να λέει ότι δεν τους ήθελαν γιατί δεν ήταν πόντιοι στην ψυχή. Αυτοί μόνο την γλώσσα μιλούσαν. Ούτε κεμετζέ άκουγαν ούτε χορεύαν. Και μετά που πήγαμε στους συλλόγους ούτε αυτοί έρχονταν ούτε τα παιδιά τους έστελναν. Και κάθονταν στα Ευαγγελικά. Ήταν σα να' ταν αμοναχοί τους […] Τώρα;;; Η Νίτσα είναι η μόνη που έρχεται κάθε μέρα να με

δει. Και τι με νοιάζει εμένα που είναι Ευαγγελικιά; Δεν πα να' ναι ό,τι θέλει! Εμένα είναι γειτόνισσα και φίλη μου!...»

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ευαγγελική Κοινότητα της Κατερίνης, αν και βρίσκεται σε μια περιοχή η οποία χάρη στη γεωγραφική της θέσης πάντα ήταν εξοικειωμένη με την ετερότητα και την πολυπολιτισμικότητα την οποία επέβαλλαν οι τουρίστες λόγω των ακτών της Πιερίας και του βουνού του Ολύμπου, περιθωριοποιήθηκε έντονα τις πρώτες δεκαετίες της εγκατάστασής της στην περιοχή λόγω του διαφορετικού δόγματος από αυτό του κυρίαρχου λόγου, δηλαδή της Ορθοδοξίας. Ωστόσο η Κοινότητα κατάφερε κι αναπτύχθηκε οικονομικά και κοινωνικά με τα μέλη της να δραστηριοποιούνται έντονα σε όλους τους τομείς ακόμη και σήμερα. Χαρακτηριστική είναι η συμμετοχή τους στην πολιτική ζωή του τόπου, δημοτική και νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, όπου σε πάρα πολλές περιπτώσεις, εκλέγονται με συντριπτική πλειοψηφία μέλη της Κοινότητας.

Παρατηρείται η έντονη ανάγκη για να διασωθεί και να μεταδοθεί η ιστορία της στις επόμενες γενιές κάτι που έχει σαν αποτέλεσμα η συλλογική μνήμη συνεχώς να αναπλάθεται, διότι εξαρτάται άμεσα από τα κοινωνικά πλαίσια στα οποία εντάσσονται τα άτομα της κοινότητας.

Οι κίνδυνοι που έχει να αντιμετωπίσει πλέον η Ευαγγελική Εκκλησία δεν είναι πια οι διωγμοί, αλλά θεωρούν ότι είναι πνευματικής φύσεως όπως και οι περισσότερες χριστιανικές άλλωστε εκκλησίες.

Χαρακτηριστική είναι η αυτοδιάθεση των μελών προκειμένου να εξυπηρετηθούν και να ολοκληρωθούν όλες οι δράσεις της Κοινότητας οι οποίες στηρίζονται στο πνεύμα της αλληλεγγύης και του εθελοντισμού. Κάθε μέλος είναι συνδεδεμένο με μία δράση και έχει ένα συγκεκριμένο ρόλο προς επιτέλεση μέσα στην Κοινότητα. Χαρακτηριστική είναι επίσης και η συγκρότηση του εθελοντή ως ηθικού πολίτη. Ο εθελοντισμός και η αλληλεγγύη αποτελούν τις πιο χαρακτηριστικές αξίες της προτεσταντικής ηθικής ως προς τη συγκρότηση των υποκειμένων που την αντιπροσωπεύουν. Γίνεται μέσα ρυθμίσεις και παιδαγωγικές διαδικασίες από τα πρώτα χρόνια ένταξης στην κοινότητα.

Συχνά έχει κατηγορηθεί από την τοπική κοινωνία και την Ορθόδοξη Εκκλησία για προσπάθειες προσηλυτισμού απέναντι σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες

και ειδικά στις μέρες μας απέναντι στους πρόσφυγες με τους οποίους δραστηριοποιείται η Μη Κυβερνητική Οργάνωση «Περιχώρησις». Αυτό που προβληματίζει πολλούς όμως είναι εάν υπάρχει άραγε «το αμιγές δώρο», το δώρο δηλαδή το οποίο δεν προϋποθέτει και δεν γεννά το αντιδώρημα. Η απάντηση από τα μέλη της Ευαγγελικής Κοινότητας είναι ότι εάν πρόκειται να ενσωματωθούν στην τοπική κοινωνία με ομαλό τρόπο χωρίς να δημιουργηθούν προβλήματα, ναι ας κατηγορηθούν για προσηλυτισμό. Άλλωστε η δική τους μοναδική υποχρέωση είναι να τους γνωρίσουν τον Ιησού Χριστό ως λυτρωτή όπως εκείνοι τον θεωρούν και τον πιστεύουν. Επίσης, στα τόσα χρόνια που κατηγορούνται για προσηλυτισμό ποτέ κανείς από τους «ωφελούμενους» των προγραμμάτων τους δεν βαφτίστηκε Ευαγγελικός, στην Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης δεν έχουν προστεθεί σε όλη την ιστορία της ετερόδοξα άτομα ή οικογένειες παρά μόνο από μεικτούς γάμους.

Ολοκληρώνοντας, καταλήγουμε ότι όλες οι σχέσεις είναι βασισμένες πάνω στην προτεσταντική ηθική. Οι προτεσταντικές κοινότητες, παρόλα τα προβλήματα και τις διενέξεις που υπήρξαν στο παρελθόν, υποστηρίζουν ένθερμα η μία τις δράσεις της άλλης έτσι, ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της καθημερινότητας. Άλλωστε αναγνωρίζουν πλέον ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα του προτεσταντισμού ήταν πάντα η αντιπαράθεση που είχε σχέση με τη διάθεση της διοίκησης των θρησκευτικών ομάδων και των δράσεών τους. Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης αποτελεί τη μεγαλύτερη κοινότητα Ευαγγελικών σε όλη την Ελλάδα και προσπαθεί να υποστηρίξει και τις υπόλοιπες με δράσεις και ιεραποστολικές ομάδες όλων των υπόλοιπων Ευαγγελικών Εκκλησιών της Ελλάδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγαπίδης, Ι., *Ελληνικαί Ευαγγελικαί Κοινότητες της Μικράς Ασίας*, Θεσσαλονίκη 1950.
- Δημητριάδης, Α., *Οι Κυριακές στην Κατερίνη- Αναδρομή στη δεκαετία του 1950, στην Κατερίνη και το Ορφανοτροφείο της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης*, Έκδοση Φιλανθρωπικού Συλλόγου Προστασίας Παιδιών ΒΕΝΙΑΜΙΝ, 2003.
- Δεληκωσταντής Κ., «Διπλή ηθική: Η διαλεκτική της ελευθερίας στο Λούθηρο», Σύναξη, τ/χ.51 (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1994).
- Δημητριάδης, Θ. Ι., *Ιστορία της Εκκλησίας της Πεντηκοστής στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη, 1983.
- Εγκυκλοπαίδεια του Ποντιακού Ελληνισμού - Ιστορία - Λαογραφία - Πολιτισμός: αντζίν - "γεωγραφούμενα", τόμος 1ος ,στο λ. *Ξανθόπουλος Αιμίλιος*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Μαλλιάρης Παιδεία.
- Ζορμπάς, Κ., *Πολιτική και θρησκείες*, Αθήνα: Παπαζήση, 2007.
- Ιωάννου Δαμασκηνού, *Έκδοσις Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως*, Α, 8, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Π. Πουρνάρα, 1989.
- Ιωσηφίδης, Θ., 2008, *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική, 2008.
- Κάλφας, Α.- Παπαγεωργίου, Π., *Ο συνοικισμός Ευαγγελικών της Κατερίνης (1923-2001): Τοπική Ιστορία και κίνηση των θρησκευτικών ιδεών*, Κατερίνη: Τα Τραμάκια, 2001.
- Καζταρίδης, Γ., *Κατερίνη: Ο Τόπος- Οι Άνθρωποι*, Κατερίνη: Μάτι, 2011
- Κανταρτζής, Σ.Ι., *Νίκη Χωρίς Ρομφαία. Η Δαμασκός του 20ου αι., Απομνημονεύματα*, Εκδόσεις Ελληνικού Κινήματος Πνευματικής Αναγεννήσεως, τ. Ε'.
- Καραμούζης, Π., *Η Κοινωνιολογία της Θρησκείας μεταξύ Εκπαίδευσης και Κοινωνίας*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα: 2015.
- Κισκήρα, Κ., *Το περιοδικό missionary herald : Μια αθησαύριστη πηγή για την ιστορία του Μικρασιατικού ελληνισμού*, Part of : *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών ; Vol.11, No.1995*.
- *Κισκήρα, Κ., Προτεστάντες ιεραπόστολοι στην καθ' ημάς ανατολή, 1819-1914: Η δράση της* American Board, Part of : *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών ; Vol.12, No.1997*.
- Μαμώνη, Κ., *Αγώνες του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά των μισιονάριων*, Μνημοσύνη 8, 1980-1981.
- Παναγιωτούνης , Π. *Ἕνας γίγαντας τῆς ἀμερικανικῆς ποίησης : Ουώλτ Ουϊτμαν. Ἡ μορφή καί τό ἔργο*, Τό Ἑλληνικό Βιβλίο 1960

- Ροζάκου, Κ., *Από «αγάπη» και «αλληλεγγύη»: Εθελοντική εργασία με πρόσφυγες στην Αθήνα του πρώιμου 21ου αιώνα*, Αθήνα: εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2018.
- Σαλτσής, Ι.Δ., *Χρονικά Κοτυώρων*,1955.
- Τερζάκης, Φ., *Μελέτες για το Ιερό.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997.
- Χατζηαντωνίου, Γ., *Η Θρησκευτική Μεταρρύθμιση του Δέκατου Έκτου Αιώνα*, Εκδόσεις «ο Λόγος», 1995.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Asad, T., *The Construction of Religion as an Anthropological Category, Συλλογικός τόμος* A reader in anthropology of religion, επιμ. Michael Lambek, Malden, Mass. : Blackwell Publishers, 2002.
- Asad, T., *Genealogies of religion- Discipline and Reasons of Power in Christianity and Islam*, JHU Press, 2009
- Beem, C., *The Necessity of Politics. Reclaiming American public life*, Chicago: University of Chicago Press, 1994.
- Bourdieu, P., *Forms of Capital*, New York: Greenwood Press, 1983.
- Braun, W., Θρησκεία. Στο *Εγχειρίδιο Θρησκειολογίας.* Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 2003.
- Cohen, A. P., The Symbolic Construction of Community, London: Tavistock, 1985.
- Coleman, J.C., *Foundations of social theory*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1990.
- Derrida, J., *The Logic of the Gift: Toward an Ethic of Generosity*, London: Routledge, 1997.
- Durkheim, E., *The Elementary Forms of the Religious Life*. London: George Allen and Unwin, 1982.
- Franklin, B., Ο δρόμος προς τον πλούτο, μετ.: Γιώργος Γεωργακόπουλος, εκδ. Παπαδόπουλος, 2012
- Frazer, *Χρυσός Κλώνος.* Αθήνα: Εκάτη, 1998.
- Geertz, C., *Η Ερμηνεία των Πολιτισμών.* Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2011.
- Godelier, M., *The Enigma of the Gift*, Λονδίνο: The University of Chicago Press, 1999.

- Grabill, J.L., *Protestant Diplomacy and the Near East. Missionary Inflyence on American Policy, 1810-1927*, University of Minesota Press, Minneapolis 1971.

- Hoggett, P., *Contested communities. Experiences, struggles, policies*, Bristol: Policy Press, 1997.

- Iannaccone, L. R. Religious Practice: A Human Capital Approach. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29, 1990

- Iatrides ,J., *EVAGELICALS*, Συλλογικός τόμος Minorities in Greece: Aspects of a Plural Society, επιμ. Richard Clogg, London : Hurst & Company, 2002.

- Illingworth, P., *The Duty to Promote Social Capital* στο Dawson Angus (edited), The Philosophy of Public Health, Ashgate Publishing, 2009

- Karamouzis, P. & Athanasiades, E. Religiosity and Education: The views of Greek Student Teachers on the Religious Education Course. *Religious Education,2011*.

- Kiskira, C.P., Cappadocia at the time of the puritan missionary reverend J.O. Barrows (1870-1875), Offprint of Archivum Ottomanicum, Edited by György Hazai 23 (2005/06), Harrassowitz Verlag.

- Μως, Μ., *Το δώρο: Μορφές και λειτουργίες της ανταλλαγής*. Αθήνα: Καστανιώτη, 1979.

- Pfatteicher, P., *Journey into the Heart of God: Living the Liturgical Year*, Oxford University Press, 2013.

- Rappaport, R., A., Ecology, Meaning and Religion, North Atlantic Books, Cambridge University Press, 1979

- Portes, A. *Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology*. Annual Review of Sociology (24), 1998.

- Pretty, J.N. Ward, H. *What is Social Capital?*, World Development 29 (2) σελ. 209-227 University of Essex web site, 2001.

- Schwartz, H., *Θεμελιώδεις αρχές της περί θεού διδασκαλίας του Λουθήρου*, Θεολογία, τομ.82, τ/χ.3 (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2011).

- Skinner, Q., *Η απολυταρχία και η Λουθηρανική Μεταρρύθμιση*, στο: Τα θεμέλια της νεότερης πολιτικής σκέψης, μτφρ.Μαρίνος Σαρηγιάννης, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2005.
- Smith, A., *An Inquiry Into The Nature And Causes Of The Wealth Of Nations*, Oxford University Press, 2008

- Stolz, J.. *Explaining religiosity: towards a unified theoretical model*. The British Journal of Sociology. Vol. 60, 2009.

- Tarot, C., *Gift and grace. A family to be recomposed?*, στο A. Vandevelde (επιμ.), *Gifts and Interests*, Louvain: Peeters, 2000

- Taylor, E., *Primitive Culture, Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom*. London, 1871.

- Tuma, E., *Ευρωπαϊκή Οικονομική Ιστορία*, τόμος 1, εκδ. Gutemberg, Αθήνα, 2000

- Ugur, E., *Religion as a source of Social Capital? The Gulen movement in the public sphere*. In Ihsan Yilmaz et al (eds), *Muslim World in Transition: Contributions of the Gulen Movement.*, Leeds Metropolitan University Press, London: 2007

- Weber, M. , *Οικονομία και Κοινωνία 3, Κοινωνιολογία της Θρησκείας.* Αθήνα: Σαββάλας, 2007.

- Weber, M., *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του Καπιταλισμού*, μτφρ. Κυπραίος Μιχάλης, Αθήνα: Gutemberg, 2006.

- Woolcock, M. ,*The place of social capital in understanding social and economic outcomes*, ISUMA Canadian Journal of Policy Research 2 (1), 2001.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ- ΑΡΘΡΑ

- «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης : Τι πιστεύουμε». *Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2018.*

- Κωνσταντίνος Β. Σκουτέρης, *Η Ορθόδοξη Εκκλησία στο http://www.orthodoxresearchinstitute.org Ανακτήθηκε στις 28 Ιουλίου 2018.*

- Adrian Niculcea. «Historical and systematic modern observation concerning the "Filioque Addition"». *International Journal of Orthodox Theology, τομ. 1/2 (2010), Ανακτήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 2019*

- Νομοθετικό Διάταγμα Υπ' αριθ. 238/ΦΕΚ Α'/ 25 Αυγούστου 1923 περί κυρώσεως της εν Λωζάνη Συνομολογηθείσης Συνθήκης περί ειρήνης http://www.geetha.mil.gr/media/Thesmika_Keimena/GEETHA/diethnh/3%20SYNTHIKI%20EIRHNHS%20LWZANIS.pdf Προσπελάστηκε στις 15/1/2018

- Smith, M.K. (2001). *Community* στο encyclopedia of informal education, http://infed.org/community/community.htm

- Συλλογικό: *Λούθηρος. Η Διαμαρτυρία που έγινε Εκκλησία*, Ε Ιστορικά, Ελευθεροτυπία, 20 Ιουλίου 2000.

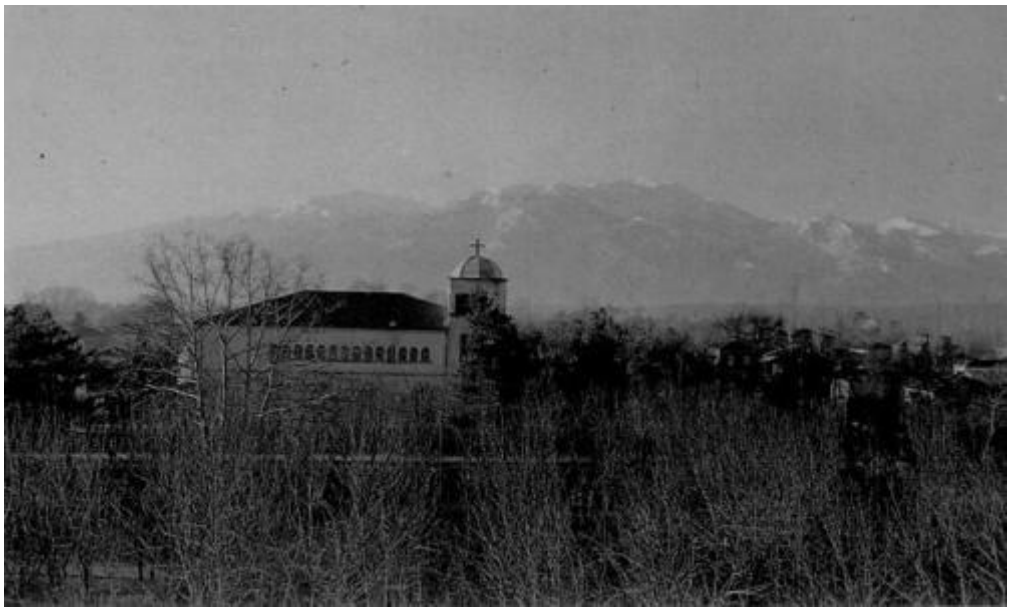
9. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εικόνα 1 Υπαίθρια λατρευτική συνάθροιση των Ευαγγελικών της Κατερίνης τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης

Εικόνα 2 Ο πρώτος ευκτήριος οίκος της Ευαγγελικής Εκκλησίας Κατερίνης κατά την περίοδο της οικοδόμησης (1925)

Εικόνα 3 Το πάρκο του Συνοικισμού Ευαγγελικών, το κτίριο της εκκλησίας και στο βάθος ο Όλυμπος (δεκαετία 1950)

Εικόνα 4 Παζάρι της Φιλόπτωχου Αδερφότητας Κυριών

Εικόνα 5 Τα παιδιά του Ορφανοτροφείου τα Χριστούγεννα του 1953

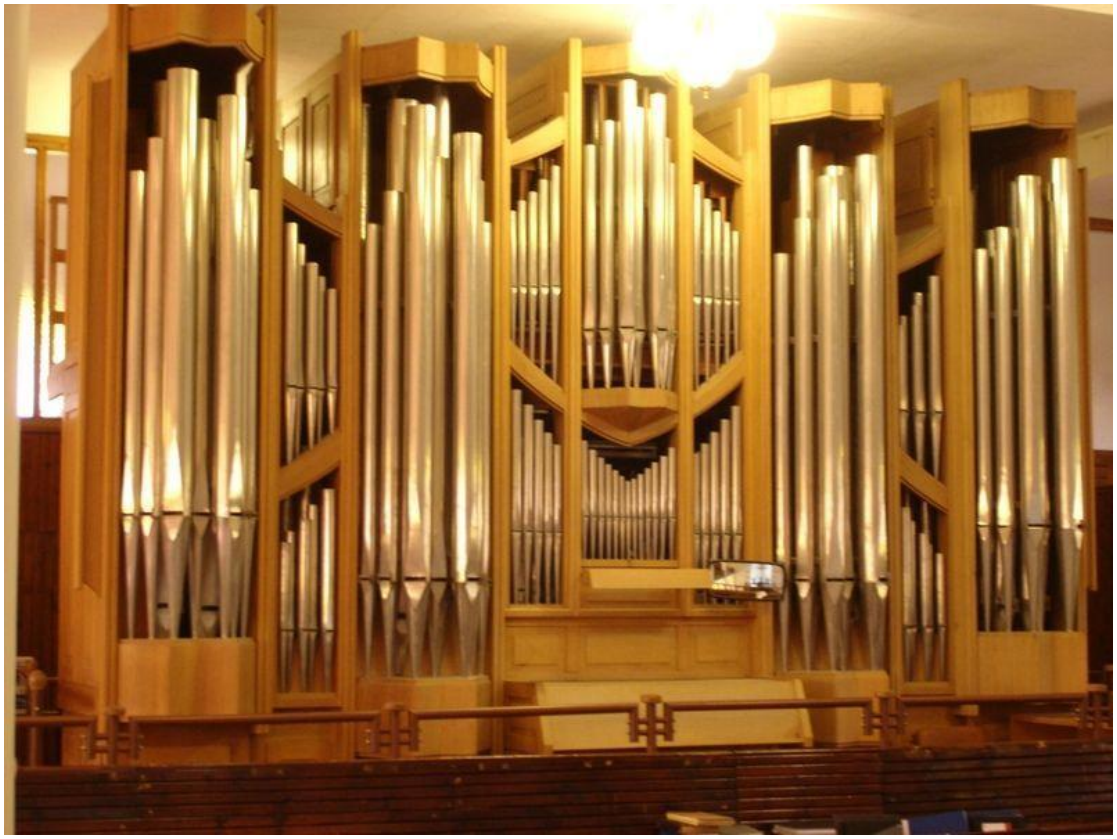
Εικόνα 6 Η Χορωδία της Ευαγγελικής Εκκλησίας (1940)

Εικόνα 7 Η Χορωδία της Ευαγγελικής Εκκλησίας (1973)

Εικόνα 8 Η Χορωδία της Ευαγγελικής Εκκλησίας (Σήμερα)

Εικόνα 9 Το εκκλησιαστικό όργανο της Εκκλησίας

Εικόνα 10 Το εσωτερικό μέρος του ευκτήριου οίκου

Εικόνα 11 Παζάρι της Φιλοπτώχου Αδερφότητας

Εικόνα 12 Περίοδος παιδιών στην Κατασκήνωση Λεπτοκαρυάς

Εικόνα 13 Εκδήλωση Κυριακού Σχολείου στον προαύλιο χώρο του ευκτήριου οίκου